8
3-d
46

NAZIONALE
EMANUELE
6
29 A
46

3.d.46

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

IACOBI PONTANI

De Societate IESV.

PROGYMNASMATVM Latinitatis, ſiue Dialogorum Selectorum.

LIBRI DVO.

SVPERIORVM PERMISSV.

VENETIIS, M. DC. LXVI.

Typis Menafolij.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Google

Digitized by Google

ILLVSTRIBVS,
GENEROSIS,

Nobilibus

HONESTO LOCO NATIS Adoleſcentulis.

PER GYMNASIA Societatis IESV Grammaticæ ſtudioſis.

IACOBVS PONTANVS, ex eadem Societate IESV.
S. P. D.

LAcedemoniorum Regem Ageſilaum, & Philoſophię parentem Socratem aliquando domi cum pueris ſuis equitaſſe ludibundus in arundine ſcriptum lego. Quod factum ſi quiſpiam in tam grauibus, fortitudinequę, ac ſapiētia laude præſtantibus viris ad leuitatem

Digitized by Google

potius, quàm ad pietatem, & ad illum dulciſſimum affectum, quem erga natos, præſertim teneros, ac puſillos natura parentibus iuſſit, referendū putabit non falſo ipſe leuis, parumq. in ſententia dicenda prudēs habebitur. Hæc Ageſilaus ipſemet, videte, quàm vrbanè docuerit. Prætereuntem forte amicum, & nouitatem rei admirātem aduocans rogauit, nec cui ante narrare vellet, quod improuiſo aſpexiſſet, quā ipſe quoque legitimos liberos quæſiuiſſet. Ex quo diſcere hominem cupiebat, quod ipſe tum ſentiret, illum ſimiliter, cùm tempus veniſſet, ſenſuarum eſſe, & neminem ſcire ſatis poſſe, quo pacto afficerentur parentes erga liberos, qui ipſe nondum pater vocaretur. Dicet aliquis, quorſum tendit hæc tam feſtiua commemoratio? quid tibi tam ſuaui exemplo petis? Quid petam? Hoc certè, Præceptores, eoſq. potiſſimum, qui nulla mercede Præceptores ſunt, parentes alteros numerari oportere, qui quod genitum eſt de integro, ac multo nobilius gignunt, quoniam paulùm diſtantes à conditione belluarum, homines, id eſt, Deo proximos efficiunt. Nec vlla mater vllo in ſæculo, tam florēti ſpe-

cie ſobolem partu dedit, qua non formoſiorem probatiſſimi Præceptoris induſtria procrearit. Atque, vt ſoli norunt, quomodo affecti ſint erga filios, qui ſuo eos ſatu, conceptuquè ediderunt; ſic ſoli Doctores, ac magiſtri ſciunt, quantopere, & quã ſanctè, ac diuinè diligant, quos erudiendos ſuſceperunt, quorum cauſa ipſimet repuераſcere, ſeſeq. ad anguſtos illorum captus demittere, diſcentibus blandiri; & vt breui comprehendam ita eos tractare non dedignantur, quaſi cum ipſis in arundine lõga obequitarent. Omnis autem labor, omnis cura, & ſollicitudo in filiorũ ſuorum animis fingendis, & ad ſuam maturitatẽ perducendis conſumitur: qui quanto corporibus è materia diſſolubili coagmentatione concretis antecellunt, tanto hi ſecundi parentes prioribus anteire cenſeantur. Non enim ſi ſine illis in hanc lucẽ ingreſſi nunquam eſſemus, ideò etiam magiſtris præſtare dicẽdi ſunt. Sed quemadmodum qui corpus generauerunt plus amant filios, quam amantur à filijs: ſic plerumq. ardentius amantur magiſtris diſcipuli, quã à diſcipulis magiſtri, quorũ virtuti non poteſt optabilior, aut cumulatior perſolui mer-

ces, quàm præſentes culturæ fructus, & recentibus animis eximia per laborem ſuum, & in omnem vitam parta vtilitas. Quamobrem cauſæ nihil eſt, cùr ego vos ad redamãdos Præceptores adhorter, cùm ipſimet quotidie ante oculos eos habeatis, & modis omnibus eorũdem erga vos charitatem, beneuolentiamque maximam experiamini. Quia verò in omni diſciplina etiam muti quidam magiſtri ſunt, qui ſcriptis libris nos docent, non poterit quiſquam dubitare, quin illis quoque pars amoris remetienda ſit, in quorùm ordinem cum non meo arbitrio, ſed alieno imperio venerim, & voluntatis erga vos meæ hac ſecunda huius libelli editione nouum teſtimonium attulerim, ſi denuò tàm multos, atque ingenio excellentes adoleſcentes mei cupidos ac memores factos, vt ſæpe alias, intellexero gaudia, pectus meum etiam, atque etiam pertentabunt. Valete. Auguſtæ xiv. Kalend. Febr. xci.

Digitized by Google

INDEX SELECTORVM Progymnaſmatum.

LIBER PRIMVS.

1 DEductio pueri ad Magiſtrum, & primum examen. pag. 11.
2 Euntes in ludum. 15
3 Tarde ludum petentes. 18
4 Redeuntes à gymnaſio. 20
5 Excuſatio abſentiæ. 23
6 Calami præparatio. 27
7 Ortographia. 30
8 Dimiſſio improuiſa. 33
9 Silentium, & attentio. 35
10 Colloquium in ſchola. 37
11 Inuitatio Magiſtri. 39
12 Ludi magiſter defenſus. 42
13 Dies remiſſionis. 45
14 Leges. 47
15 Præmia. 54

16 Mu-

16 *Mutatio Calami.* 57
17 *Fruſtratio petiti atramenti.* 59
18 *Comparatio nominum, verborumque coniugatio.* 60
19 *Amiſſus, & promiſſus liber.* 62
20 *Nomenclatura.* 64
21 *Iterum nomenclatura.* 67
22 *Exercitationes.* 69
23 *Aſtutia puerilis.* 72
24 *Spes, & metus ob certamen ſcholaſticum.* 74
25 *Præceptor honeſta imperat.* 76
26 *Pueri multandi verberibus.* 78
27 *Literæ Bellerophontis.* 86
28 *Recitatio.* 87
29 *Repetitio.* 89
30 *Diſputatio.* 91
31 *Examen.* 94
32 *Penſum diurnum.* 97
33 *Obſeruator.* 101
34 *Pædagogi.* 103
35 *Præceptores.* 108
36 *Auctores ſcholaſtici.* 113
37 *Formulæ ſalutandi, & valedicendi, &c.* 116
38 *Cupiditas proficiendi.* 123
29 *Laudatio Eruditionis.* 127

41 *Stu-*

40 Studia politioris humanitatis. pag. 138.

LIBER SECVNDVS.

1 E Somno ſuſcitati, precatio matutina. 153
2 Salutatio matutina, ientaculum. 156
3 Conſecratio menſæ. 159
4 Gratiarum actio poſt epulas. 161
5 Inſtruere, & adornare menſam. 162
6 Aceruus præceptorum. 167
7 A Deo Actionum &c. 176
8 Malorum Societas. 178
9 Natura Verecundiæ. 181
10 Laus Verecundiæ. 185
11 Adoleſcentiæ propriam eſſe verecundiam. 188
12 Impudentia. 193
13 Virtutis laus. 197
14 Catechiſmus. 203
15 Miſſæ ſacrificium, &c. 205
16 Veneratio, & laudes Dei M. 215
17 Quales in ſermone. 225

18 *Parſimonia temporis.* 235
19 *Cum tempore congruendum.* 239
20 *Temperantia in victu.* 243
21 *Otium.* 247

FINIS.

PRO-

Digitized by Google

PROGYMNASMATVM LATINITATIS SIVE DIALOGORVM

LIBER PRIMVS.

PROGYMNASMA, SIVE Dialogus primus.

Deductio pueri ad Magiſtrum , & primum examen .

PATER, MAGISTER, PVER.

PAter . Salute plurima doctorem te literarum impertio . M. Habeo gratiam, vir optime . Quid eſt negotij , quamobrem me velis ? P. Si non grauaberis paruam dare operam mihi, paucis exſequar qua cauſa ad te acceſſerim . M. Aduerto animum . P. Ego germani patris

officium ſecutus, paruulum hunc, quem cernis, filium meum honeſtiſſimis doctrinarum ſtudijs & virtuti à primordio ætatis deditum eſſe nimium quantum cupio. M. Laudabilis, & iuſtiſſimo, atque præclariſſimo deſiderio incenſa voluntas quam primum enim, & quam diutiſſimè diſcendum ſapientes prædicant, quod nunquam perdiſcitur, & proficit in perpetuum. Præterea multum refert, quibus odoribus teſta à recens imbuatur. P. Eſt verò ita, vt dicis. Hunc igitur puerum (quod mihi familiæquè meæ feliciter eueniat) tibi in manũ do, tibi commito, tuęque mando fidei. Natura ego ſum; amore, cura & ſollicitudine tu illi pater eſto. Tua inſtitutione, ac diſciplina probitatem, & intelligentiã rerum (quanta quidem in iſtam teneritudinem cadit) adipiſcatur. M certè quidem haud repugnanter in album diſcipulorum ipſum retulero, ſi, vt eſt in more poſitum, ingeniolum eius, atq. progreſſum, quem in literis hactenus effecit, periclitatus antè fuero. P. Teneas licet ſolemne tuum, & exquiras quodcunque tibi exquiſito opus videbitur. M. Age, mi fili, ede nomen tuum. Pu. Mihi nomen eſt Iacobus. M. Quotum agitas annũ? Pu.

Hic;

Digitized by Google

Hic, opinor, nonus incipit. M. Elemēta cōformare noſtin? Pu. Maximè; quanquam haud venuſtiſſimè. M. Quid? rudimenta Grammaticæ num doctè calles, etenim in hoc meo gymnaſio illa non traduntur: inſtructum ab ijs venire ad me audiendum oportet. Pu. Spero me ſcientia comprehendiſſe illas præceptiones, quantū potuerim. M. Cuius autem Grammatici erant illa tua rudimēta? Pu. Emmanuelis Aluari Luſitani. M. Emmanuelis? Viſne explorem quàm ſtudioſè didiceris? Pu. Explora, ſi placet. M. Cedo, inflexiones nominum quot ſunt? Pu. Quinq. M. Hæc vox, Senſus, quota declinatione continetur? Pu. Quarta. M. Quo caſu effertur? Pu. Nominandi, generandi, vocandi ſingulari; & rurſum nominandi, accuſandi, vocandi multitudinis numero. M. Bonus cuius generis? Pu. Maſculini. M. Certumne iſtud habes? Pu. Certiſſimū. M. Eius fœmininum? Pu. Bona. M. Neutrum? Pu. Bonum. M. Da cōparatiuum, & ſuperlatiuum. Pu. Melior, optimus. M. Cur non dicis, bonior, boniſſimus; perinde vt doctior, doctiſſimus? Pu. Dicerem, verò niſi eſſet anomalū, ſiue inæquale, vt illa quoq. Malus, peior, peſſimus; Paruus, minor, mini-

minimus. M. Probè reſpondet adoleſcẽtulus. De hinc Pronominis definitionẽ recita. Pu. Quod loco nominis poſitum, certam finitamque perſonem adſignificat. M. An emendate ſic loquemur: Saluum te aduenire gaudemus? Pu. Prorſus emendatè. M. Vndenã hoc intelligis? Pu. Ex regula. M. Audiamus. Pu. Verbum perſonale infiniti modi poſtulat ante ſe accuſandi caſum. M. Pernoſco, & demiror egregiam, ſingularemque diligentiam tuam. Hanc ſi in poſterum ſimiliter ad diſcendum attuleris (quod te facturum eſſe mihiquidem dubitare in mentem non venit) promitto, ac recipio huic parenti tuo, te hominem eruditiſſimum venientibus annis euaſurũ. P. Diligentiam quidem pueri in ſpe optima ponat Magiſter. Ego item quo minus illi ceſſare, & ſocordia atque deſidia bonum otium conterere ſit integrum, curabo ſedulò. Pu. Ignauus non ero. M. Macte indole, ſic facies, mi Iacobe, & cras poſtquã luxeris, cum libellis tuis, armiſque ſcholaſticis ad ſextam in ludum hunc meum itere, Diuis bene iuuantibus, occipies. Tu interim filium reduces domum quem propter ingenij bonitatem, & quam facile

per-

Digitized by Google

perſpicio, naturæ præſtantiam multò cõmendatiſſimum nobis, chariſſimumque fore credas velim. P. Liberalis iſta, & humanitatis plena pollicitatio, vir doctiſſime, omnibus neceſſitudinibus me tibi obſtringit. Bene vale. M. Et tu.

PROGYMNASMA II.

Euntes in ludum.

Antonius, Marcellus.

ANtonius. Secutuſne, & timore ex peditus in phrontiſterium vadis Marcelle? M. Quid tibi iſta percunctatione vis? explica dum; non enim ſatis intelligo. A. Fabor ergo apertiùs Cõtexuiſti epiſtolam, quàm à nobis hodie requiret Pręceptor? M. Contexui, & deſcriptam porto mecum. A. Præcurrit alacritas tua meam tarditudinẽ. Quanquam haud ita pigritia me, vt chartæ penuria, qua premebar, remorata eſt, fecitque vt meam non totam deſcripſerim: ſeriùs quippe adeptus ſum papyrum. M. Quid acturus, ſi popoſcerit? A. Dum veſtras emendat interea quod reliquum eſt, nullo

nullo negotio deſcribam. Hoc conceſſurũ mihi ſpes eſt; ſi quidem alijs alias conceſſit. M. Oſtẽde ſis tuam ſcriptione. A. Hem. M. Quam fœdè tu pingis literas? gallinam ſcripſiſse arbitror: Quàm item vacillãt verſus? A. Dũmodo legi queat ſcriptura, parui duco, triſtia ſint, an læta, pulchra viſu, an deformia elementa: verſus adamuſſim nequeo dirigere, quantumuis coner. Atqui non tam valdè vtraq. laude mihi anteſtas. M Iudicium cæci. A. Aliter doceat me Præceptor, ſi ipſi diſpliceo cum iſtis illepidis, inuenuſtiſque characteribus. M. Abhorrent iſtæ patres ab eius munere. A. At vnde diſcam tandem? Quid tu nunc mihi auctores? M. Aliquem peritum adoleſcentem pacta pecunia conducãt parentes tui, quem hanc ad rem magiſtrum capias. A. Attamen doctrina quoque ſpectati & clari homines plerumque inſcitè, & indecore efformant figuras iſtas. M. Diei aliter non poteſt; verùm non idcirco ſunt docti: & tamen multi illorum decenter, eas pingunt. A. Parentes mei (quod vitium ſenectus affert) attentiores ſunt ad rem quàm ſat eſt: defraudant genium ſuum: vereor, vt illis perſuadeam. M. Adhibe procuratorem Magiſtrum,

giſtrum, cuius vnum verbum huc plus valebit, quam centum tua. A. Rogabo, vt hāc mihi opellā ſurripiat. M. Cæterū, quæ heri explicata sūt in Cicerone, ſi te forte nominauerit, poterisne repetere? A. Niſi ipſemet opituletur, parum bene: oblitus enim ſum quorūdam, & quem domi interrogem habeo, præter parietes, neminem. M. Hærenti ſubueniet. Ego inſuper, quoad eius facere potuero, tibi opem feram. A. Mi optime marcelle. M. Sponden' te mutuum eſſe facturum mecum, ſi in eodem luto hæſitauero? ſi neceſſitudo poſtulauerit. A. Spondeo firmiter. M. Salua res eſt.

PROGYMNASMA III.

Tardè ludum petentes.

Emmanuel, Euſtachius.

EMmanuel. Saluus ſis Euſtachi Eu O ſalue Emmanuel. Quo ire intendis? Em. In ſcholam. Quò te pedes? Eu. Eodem. Em. Vbi libri? vbi atramentarium? Eu. Sub pallio, & auxilla geſtite. Em. Audiuiſtin' primam? Eu. pridem. Em. Aio

tu pridem? Væ nobis: Eu Quid conſternaris? aut quid metuis E. Quid metuã? quod ſolent ſerò venîẽtes: ah. Eu. Ego ſanè probabilem excuſationem adducam Em. Obſecro quam? Eu. Mater me cum mandatis ad ſororium miſit, cuius reſponſum renunciandum fuit domũ; & abſunt illius ædes a noſtris longius: eò tardiùs venio. Em. Quid ſi hanc rationem tanquam commẽtitiam repudiet? Eu Fiducia eſt id minimè facturum. Nam me ab huiuſcemodi mendaciunculis temperare non rarò expertus didicit. Em. Me miſerum, malique fati: quid machiner? quid confingam, cùm (vt hoc æſtiuum, & pomeridianum tempus etiam magnos natu homines inuitare ſolet) ſomno captus obdormiuerim ſuper libro? in extremo ſitè ſunt fortunæ meæ, nec quid agam certum eſt. Eu. Si rem ipſam ingenuè confiteare, forſitan delicti gratiã faciet. Quid forſitan? certè faciet: exonera te metu. Em. Obtemperabo benè monenti: abſterſiſti metum. At enim ecce aliud? mihi timorem obijcit. Eu. Aliud? dic quæſo. Em. Formido malè, ne hic elapſus, alibi in caſſes incidam. Eu. Vbi? Em. Quæ memoriter pronuncianda preſcripſit, haud teneo
abſo-

abſolutè. Eu. Suſpicari fas eſt, non te inter primos interrogatum iri: tum ego, qui ſecundus tibi ſedeo, ſuggeram diſſimulanter, & fideliter. Em. Id, amabo, adiuta me. Summum tibi beneficium debuero, hoc ſi perfectum dederis: nam nunc ſpes, opeſque meæ omnes in te ſunt ſitæ. Eu. Ambulemus contentius. Em. Tam ſtrenuè te conſequi vim poſſum.

PROGYMNASMA IV.

Redeuntes à gymnaſio.

Andreas. Ludouicus. Tiburtius.

ANdreas. Portenti ac prodigij ſimile numerandum. Hodie nullus plorauit in ſchola. L. Poſt meridiem fortaſſis eueniet, vt tu princeps fleas. T. Quid ſi vterque veſtrum? A. Nos fleamus? quare fleamus? quid offendimus? L. Crimen aliquod fabricatus es, niſi aberrat ſuſpicio, quod nobis inferres: ibi ſi litem perdiderimus, tu in noſtra incommoda, & afflicta fortuna triũphabis gaudio. Si me audias, teipſum conſulas, ad te prius referas, quid

moliares

meliare: ineſt & formicæ ſua bilis. T. Minimè gentium ego quidem; veſtra vos ſingularis, eximiaque virtus ad tribunal reos citabit. Dixi. A. Iſte Harpocrates indigniſſimè patitur, Ludouice, nos cõferre capita, & quandoque ſermones communicare in auditorio. Tanto magis confabulabimur, vt tibi oculi doleãt. Ecquid intellexiſti? T. Vro hominem. Incedit laneis pedibus noſter doctor & quò tardiùs, hoc grauiùs vindicare ſolet innoxios. Ecquid intellexiſtis? Quando autem excellēter vapulantes præ acerbitate plagarum miſerrimè vlulabitis, duplicesque ad ſidera palmas tēdetis, tum ſcilicet cognoſcemus, quibus malè ſit, mihine, an vobis. L. Tun'optas, virgis nos percuti? T. Opto vos cum ſilentio diſcere, ſi id contemnitis; opto condignis decorari præmijs, vt metatis nimirum, quemadmodum ſementem facitis. A. Et quod lucellũ ad te redibit, peſſimè, ſi nos diuerberabimur? T. Lucellum? imò enimuero quã plurimum lucri. L. Quodnam eſt iſtud lucrum, quod iſte ſomniat? nequeo perſpicere. T. Vt gaudeam de conſeruata iuſtitia, quæ cuique quod ſuum eſt tribuit. A. Hoccine illud immerſum infinitumque com-

pendium?

Digitized by Google

pendium? credebam te exſpectare tot talẽta, quot Alexander Rex Phocioni Atheniẽſi miſiſſe dono fertur. L. Eſtne aliud, quod nobis exprobres maleficium? T. eſt ſanè. A. Quin dicis? T. Dicam liberrimè. Tantũ nõ quotidie, cũ è memoria recitandus eſt Cicero, libros veloci oculo inſpicitis, & ſuggeritis inuicem, in quibus vacillat memoria, ea aſtutia, vt Magiſter vix aduertat. L. Non me fefellit, te iſtuc exprompturum. Quid tua (malum) intereſt, quomodo nos geramus? nũquam tu huiuſmodi præſidiarijs indiguiſti. T. Studioſus nunquam, deſidioſus ſępiſſimè. A. Quis poteſt, niſi capite ferreo, & viſceribus æneis vſq. adeo ſe macerare ſtudijs, vt tu? L. diligit ſe Tiburtius, & magnificè circumſpicit, albæ gallinæ filius. Vtcunque merebitur, non conſulet in ipſum paullò duriùs præceptor. T. Quanto rectius, ſi conaremini vos quoque penitius intrare in eius amicitiam? at bonis artibus, modeſtia nimirum atq. induſtria, quas ille amat, cùm diſcipulos amat. A. Morem habes deferendi cõdiſcipulorũ nomina, & es clandeſtinus noſter Iudas; propterea nempe blanditur tibi. Phuy. T. Tu, vt me tam maledicè appelles? nõ hoc

tibi

BIBLIOTECA NAZ. ROMA
BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

tibi ſic abibit, non. Haud feres tacitum; ad Magiſtri aures perueniet. L. Ne faxis Tiburti Meminiſti, ob conuicium non diſſimile in Lambertum pronuper iactum, quã atrocem pœnam ſuſtinuerit. T. Cur ergo (nefas) ictus piſcator non ſapuit? L. Quid vis? lingua mentem anteuertit. Roga veniam, Andrea alioquin cribrum carnificinum futurus. T. Parum etiam præ vt futurum eſt prædicas. A. Eia ignoſce, Tiburti: & iſtuc inſipienter à me factum ſapienter ferto: præ vibicibus etiamnum vix poſſum ſedere. T. Itaque iam tergum dolabitur fuſtibus, quoniam alibi recentibus plagis, vt te affirmantem audio, non eſt locus. A. Obteſtor te per fortunas meas, chariſſime Tiburti, ſi vnquam poſthac. T. Tam ſubitò ex Iuda factus ſum huic conuinciatori chariſſimus? quis riſum teneat? L. Quid quaſſas caput? ſine te placari. T. Egone, vt contumeliam tam inſignem in me accipiam? A. Per Chriſtum te rogo, ne inaudiat Præceptor. L. En quàm ſuppliciter. Ne ſic te obfirmaueris. Adeone ingenio te eſſe inexorabili, vt precibus iſtis molliri non queas? an vis vt tibi flens muliebriter ad pedes accidat? At meæ ſaltem voluntati, ac
precibus

precibus iniuriam iſtam doloremq. tuum condona, eiuſque memoriam abijce. T. In Chriſti gratiam tacebo nunc quidem. A. Aperſiſti aquam, redijt animus. T. In eiuſdem gratiā, ſi denuo tale quid, ſiue aduerſus me, ſiue aduerſus alium quemcumque euomentem te audiuero, Præceptori palàm faciam, ne multum auferas. Satin' hoc planè, ſatin' diſertè ſum locutus? L. Cauto opus erit, Andrea.

PROGYMNASMA V.

Excuſatio abſentiæ.

Magiſter, Animaduerſor, Antonius, Ioannes, Marcus.

MAgiſter. Euge animaduerſor, ad eſdum. A Adſum; impera M. Quinā heſterno die ſcholam nō obierunt? A. Qui? Antonius Niger, Ioannes Faber, Marcus Syluius. M. Perpaucos memoras. A Reliqui ad vnum omnes coram præſentes adfuerunt. M. Extra eos videlicet, qui munuſculis te elinguauerunt. A. Hoc quidem alias cùm tentarent nonnulli, ſemper Au-

ſtrum

ſtrum perculerunt. M. Probatus es adoleſcens, & Magiſtro tuo fidelis. Heus, prodite vos in medium, repente, ſtatim, ſine mora. An nondum etiam? confeſtim, inquam, aduolate. Quid habes, Antoni, dicere ad excuſandam abſentiam? A. Ingens quidã, & intolerabilis dolor occupauerat ſincipur meum. Quocirca mihi in mãdatis dabat mater, extra ædes pedem ne vſquam ponerem. M. Fabulæ. Tibi vt credam? non ego te noui? A. Si verbis meis exigua apud te eſt fides, certum hominem ad matrem & familiares indagatum allega. M. Logi. A. Haud ſecus reperies. M. Somnium. Quaſi verò tu, vt es callidus & verſipellis, hoc tuis non impoſuiſſes, tibi nimirum condolere caput. Studebas verberationem effugere, quæ propter ſegnitiem te manebat. A. Neutiquam. Præceptor: non impoſui profectò; reuera nihil finxi. M. poterone hodie verum ex iſto puero exſculpere? Caue mihi mendacij quidquam. A. Vera loquor. Si aliter fuerit ac dixi, cauſæ nihil erit, quin tibi dem pœnas. M. Iſſeſſũ; rem ego nunc quidem in medio relinquã. Tu bone Faber quo negotio implicatus tenebare? I. Pater quopiam profectus ad ani-

Digitized by Google

animum ſuum relaxandum, remittendũq. me perduxit illuc ſecũ. M. Quò profectus? I. In villulam noſtram, quæ aliquot millia paſſuum ab vrbe diſtat. M. Cur pridie a me copiam non petebas? I. Noctu hac de re deliberauit pater: tum multo mane in viam nos dedimus, vt ad te adire nequiuerim, nec voluerim, quòd verebar vt cubitu ſurrexiſſes. M. Dictum inopinatum, atque mirabile; te alioqui ſomniculoſiſſimum, id tẽporis, ſub galli cãtum ſcilicet, experrectũ. Monſtra ac portenta loqueris. I. Videre me ſomnum haud ſinebat gratiſſimæ promiſſionis exſpectatio. M. Quin tu exorateras patrem, vt hoc promitteret. I. Factum eſt, vt patre ſecundo villam amœniſſimam petiuerim, ibique animum ſtudiorum perpetuitate fatigatum triduo iſto inſtaurauerim. Proinde, amabo mi Præceptor, parce vltra quærere, quandoquidem te clam non eſt, quanto me opere ſchola delectet, nuſquam vt ſim libentius. M. Qui tibi inceſſit metus plagarũ inſolitus, hic de improuiſo oratorem te reddidit. Nunc condonabitur erratum. Poſthac niſi quoquo modo de abſentia certiorem me feceris, verberibus te cædam, vt ſi

in piſtrimo moleres. Percepiſti? I. Planiſſimè. M. Reſtat vt te quoque purges, ſolute adoleſcens, & in omnium inertium inertiſſime. Quid egiſti? aut vbi fuiſti? aut quare in ludum non veniſti? Quid eſt, Syluii? quid taces? M. Exiſtimabã eſſe ferias literarias. M. Ridiculum. Hoccine os tuum? iſtane frons tua? Ecquid, ò inſulſe, nudius tertius, aut quartus primũ audititiones obire cœpiſti? quomodo? an tu neſciebas vacationi diem Mercurij conſecratum? Hic ego te manifeſtum mendacij teneo. M. Aſt mihi occurrebat heri Mercurius. M. Aſt ego faxo tibi hodie Tiſiphone accincta flagellis occurrat. Lepidum capitulum. Tene errare in iſto negotio tam antiquo, tam noto, tam vulgato? Quamobrem autem horis antemeridianis ſaltem non comparuiſti in hoc loco? Prætexis culpam hoc figmento: non fit mihi veriſimile quod ais. Illi, illi ſodales, & congerrones tui aliquò te ambulatum, aut luſum auocarunt. Para; mox tibi virgis corium conſcribam. Mar. Miſer, ah miſer, cui tam malè vertit dolus. Sed te obteſtor, vnam hanc dimitte noxiam; ſi quando rurſus admiſero, tum occidito. M. Nihil agis.

PRO-

PROGYMNASMA VI.

Calami præparatio.

Vedaſtus, Balthaſarus.

VEdaſtus. Cùm haud inuenuſtè pingas elementa, doleo tibi nec chartam eſſe bonam, nec calamos aptos. B. Ab his ſingulis fateor me inopem. Charta nec candida multùm, nec firma & plana, ſed aſpera, ſcabra, & pilis paruiſſimis plena; quos cùm à calami crena detraho, mora ſcriptioni affertur; quod ſi non detraho, ſcis ipſe quales efformentur literæ. Sed quod intolerabiliùs mihi accidit, etiã perfluit: verùm hæc culpa ſit attramenti potiùs, quod cum eſſet heri ſpiſſum valde, aqua nimia effecit dilutiſſimum & ſubalbidum. Calamos ad vſum accommodare cultello prorſus neſcio; & te etiam atque etiam, vehementerque rogo, vt hanc rem me doceas, ſi ipſe ſcias. V. Miſeret me tui, qui pænè ſolus ignores, quod condiſcipuli tui didicerunt magnam partem. B. Libera tù me iſta ignorantia. V. Auſculta

igitur. Anſerinæ pennæ ſunt ad ſcribendum imprimis appoſitæ, iiſque plures vtimur, ac ſępius quam pauonum aut cygnorum; quarum illæ nimis ſunt duræ, hæ nimis amplæ; quanquam diutius bonæ permanēt, atque anſerinæ. B. Teneo. V. Ex his ipſis anſerinis meliores iudicantur, quæ ſunt pellucidæ, mediocriter duræ, caule longiore, ampliore, firmiore. Quæ autem habent cauluum breuem, anguſtum, & ſūt admodum duræ, vt quę inhærent extremę alæ, non probantur. B. Iam nouerim deligere pennas. V. Vbi delegeris, ita parabis. Reſcindes caudam, plumulas vtrinq detrahes. ſcalpelli tergo cauum pennæ leuigabis, extremum caui, ſeu caput reſcindes ex vtraque parte, antrorſum & retrorſum; hoc modo, vt fiat bifurcata (aſpice.) Tantum porrò reſecabis, quantum latus eſt vnguis auricularis digiti, & medullam extrahes. B. Meminero. V. Poſt hæc in dorſo crenam facies; id eſt calamū cuſpide cultelli, ſiue extremo cultello iuſtè per medium ſcindes, ſic, vt fiſſio, ſeu inciſura diametro dorſi pænè, æqualiterq. reſpondeat. Tum vbi adhuc aliquantillum deorſum à frōte exſecueris, à dextris & ſiniſtris acue-

Digitized by Google

re calamum, & mucronem facere perges; ſeu æquabis duos illos pediculos, ſine cruſcula. Nunc me vide quomodo indita crena vtrumque horum abſoluam. B. Obſeruo. V. Raſtellum hoc, quem mucronem antea vocaui, temperatæ gracilitatis eſſe debet; de quo quanto plus abſcideris, tanto habebis calamum obtuſiorem, & grandioribus notis ducendis aptiorem: dextera tamen pars, in quam calamus dum ſcribimus, incumbit, ſit aliquanto altior ſiniſtra, quod diſcrimen adeo ſit minutum, vix vt perſpiciatur. Age experiamur hunc noſtrum. Accipe, vide an placeat Quare ſic eum capis? B. Sic aſſueui. V. Tene pollice, & medio digito, molliterquè ſuperpone indicem, ſic: ita minus vacillabit manus, & firmiùs eam chartæ imprimes. Sit autem brachium vſque ad cubitum liberum dum ſcribis, & pondere ſuo tabulæ, ſeu pluteo innitatur, tota autem manus auriculari. Intuere me ſcribentem. B. Imitabor te ad vnguem, & quibuſcunq. officijs potero, tuam erga me humanitatem aut obruam, aut exequabo.

Digitized by Google

PROGYMNASMA VII.

Ortographia.

Septimius. Anſelmus.

SEptimius, ſi tibi faciendum videtur. Anſelme, conferamus inter nos, quæ ante Meridiẽ à Magiſtro de Ortographia accepimus. A. Ordine ego cœpta preſequar. S. Tu maior, & plura tenens memoria, ſi quid effluxerit iam tibi, fortaſſis id mihi occurret, tum repentè ſubijciam. A. Affirmabat igitur, illam ſe ſtatuere ortographiã probatiſſimam & præcipuè complectendam, quæ conſtaret per bene formatis literarum figuris, quæ haberet verſus adamuſſim extenſos, minimequè velut è recto tramite vſquam deflectentes. S. In hiſce duobus ipſemet magno nobis exemplo eſt: quis enim eo literas ductitat ſpecioſius? quis tam recta linea? Verùm hæc potiùs ornamenta ſunt quædam Ortographiæ, quæ ne doctis quidem ſingulis contingunt, nec illi magnopere inflammato eorumdem ſtudio rapiuntur. A. Sic eſt:

vt

vt ais, attamen cùm ornamenta hæc amemus, & adimiremur in alijs, quid eſt, quòd ipſi non conſectamur? S. Quòd erat tertiũ? A. Quòd? ſcire quæ cum Latinæ, ac Romanæ, tum Græcæ; hoc eſt è fontibus Græcorũ in Latinitatem deriuatæ, transfuſæquè voces (quarum innumerabilis eſt multitudo) dipthõgo, quæ vocali, & quanam ſcriberentur quibus cõſonantibus; vbi addendum aſpirationis indicium. Quid ſequebatur? S. De tonis, ſeu accentibus neſcio quid. A. Iam recordor: Noſſe etiam quo tono, acuto, graui, inflexo, & vbi vtendum. Ad hæc de interpunctionibus, quæ videlicet nota hypodiaſtoles diſiungenda, quæ per ὑφὲν coniungenda, quando demum ſyllaba porrecta, ſuper ſe puſilla linea inſigniẽda, quando ſemilunula inferiore ad breuitatem indicandam, quando comma, ſeu inciſum, quando puncta, quãdo bina puncta, ſeu colona, quãdo interrogationis ſignum, quando parentheſeos nota adhibẽda. S. Dicebat in Ortographia locũ eſſe nõ deriuationibus, dumtaxat, notationibus, ſiue ethymologijs, originibus, ſed conſuetudini etiã, videndumq. quid ſolerent eruditi: qui ſi diſcreparent, & alij hoc, alij alio

modo verbū idem ſcriptitarent, plurium valere oportere iudicium. A. In reprehenſionem denique vocabat eos, qui cum peruicacia manuſcriptis codicibus, ſaxis, ac numiſmatis vetuſtis adhærerent; quoniam illi ſculptores, ſcalptores, monetarij ſępius illiteratiſſimi fuiſſent. Locutos quidem latinè, vti nos omnes patria lingua Teutonicè loquimur, non tamen idcirco ſciſſe Grammaticam; & ita falsò putari myſterium, atq. auctoritatem grauiſſimam, quæ eſſet alicuius idiotę opificis mera inſcitia. S. His addebat inſpiciēdos crebrò decoris typis in typographio deſcriptos libros, illoſq; imitandos. A. Vltimum proponebat hoc præceptum: Non ſolùm formas literarum decoras ſtudioſè cōtēplari, ſed aſtare etiam ſcriptoribus librarijs, & ductus atque tractus quàm diligentiſſimè obſeruatos intimis ſenſibus mandare Hoc quale eſſet, ſimilitudine ante oculos ponebas. Vt enim viua vox magis non afficit, quam lecta in libris, & muta; ſic ipſa manus ſcriptoris multò vehementiùs imprimit in animo ideam elementi; ſeu potiùs rationem ipſius conformandi; quàm ipſum ſolum iam in charta abſolutum, & relictum

elemen-

elementiſ. S. Hæc ferè audiuimus hodie: cras & deinceps reliqua exſpectemus. A. Nō omittendum illud præterea conſilium quod dabat. Vt orthographicos libellos Aldi Manutij, Pauli F. aliorumque voluerenius. S. Diu eſt cum hoc factito.

PROGYMNASMA VIII.

Dimiſſio improuiſa.

Gorgonius. Theobaldus. Euſebius.

GOrgonius. Deſcholane? T. De ſchola. G. Proripuiſtis vos inde, an poteſtatem abeundi obtinuiſtis? T. Neutrum G. Quid igitur exeundi tempus ante capitis? nec dum enim ſecundam audiuimus, exiri ſolet ad quartam demum. E Quin taces? non diſplicebit tibi, ſimul rem intellexeris. Bonum factum te in nos incidiſſe, lætitia, & lubentia onuſti incedimus. G. Expeditè breui. E. Præceptor nos dimiſit luſum. G. Hui, luſum? Dies Mercurij præſtitutus eſt, ad quem exerceantur ludi, non dies Martis. T. Sciſcitare ex alijs, ſi lubet, & ſi inueneris ſecus,

men-

mentitos dicito. G. Ain'tandem ita eſſe, vt dicis? T. Quidni aiã? G. Quapropter dimiſit hodie; quid natum eſt noui? quid viro in mentem venit? E. Duplex cauſa. G. Cedò. E. Vna, quia miſit ſanguinem è brachio dextro, quod videbamus illum geſtare in mitella bombycina, & nigra. T. Altera, quia hodie dabit natalitia. G. Mulſa loquimini; iam aſſentior. Eſt enim vtraque cauſa perquam veriſimilis? & in memoriam regredior alias quoque nos ideo iuſſos redire domum, quia cum amicis diem ſuum natalem acturus erat. T. Nobis nec opinãtibus hæc fortuna obtigit: ſiquidem ita ingreſſi eramus gymnaſiũ tanquã veteri more exituri. G. Eu, probè. Nemo igitur hanc gratiam extorſit? E. Nemo, quod ſciã: ſponte ſua benefecit nobis? G. Omnium quantum eſt qui viuũt hominũ optimus eſt homo. Verum in iſto conceſſui ſeu liberalitate ſui magis quàm noſtri rationem duxit: nã hæc lux, qua ipſe primùm lucem hanc aspexit, & vitales auras hauſit, omnino hilaris ei, & ſiue vlla perturbatione moleſtiaque ſumẽda eſt. E. Nos luſum vadimus rectà. G. Siccine eſt ſẽtẽtia E. Sic. G. Celariter reuertar, & adiungam

gam me vobis tertium. T. Vola curriculo; hunc diem ſuauē, & amœnū agitabimus.

PROGYMNASMA IX

Silentium, & attentio.

Sigiſmundus, Cœleſtinus.

SIiſmundus. Dupliciter peccatur in gymnaſio quotidie, ab alijs hoc, ab alijs illo modo. C. Quæ ſunt iſta peccata? S. Confabulari, & Præceptori non attendere. C. Qui prius deſignant, vtroque tenentur. S. Ita prorſus exiſtimo. Verum qui aliud agunt, alibi oculis curiosè diuagantur, pingunt animalia, equites ſtultos, libellos ineptos legunt, chartas & ſcāna conſcindunt, illi in poſteriore genere culpam caſtigabilem committunt. C. Verè dictum ſentio, & noui quorum iſta eſt conſuetudo. S. Tu ipſe vnus de illis es. C. Egone? S. Ita, næ. C. Falsò hoc in me vitium confers. S. Mentiri non eſt meum. C. Attentiſſimè audio. S. Non ſemper. C. Si quando eorum, quę tu commemoraſti aliquid ago, quaſi ſi quid per tranſennam inſpi-

inſpicerem, & leui brachio id fit. S. Vt eleuat hic peccatum ſuum? C. Haud eleuo: vt loquor, ita res eſt. S. Quin eſt quando ſermunculos ſeris cum proximis. C. Demiror tantum tibi eſſe otij à rebus tuis, vt aliena cures. S. Tam ſine pudore id perpetratis, vt non poſſim non notare, videret vel cæcus, audiret etiam ſurdus. C. Viciſſim te captabo. S. Capta, non capies tamen. Sed extra iocum: deſiſte, ſi te amas, ab huiuſmodi virtutibus, & noli cùm teipſum priuare tantarum vtilitatum fructu, tũ m alios impedire. C. Quos alios impedio, cùm tenuiſſimo ſono loquar? S. Qui propriùs tibi aſſident, dextrà, ſiniſtrà, & à tergo. C. Apage cum ſuperſtitioſa iſta religione tua. S. Amicè monenti volens obſecunda, & boni conſule: alioqui coactus, non mihi, ſed Magiſtro flagris te operienti obſecundabis. C. Adeo infanda hæc tibi peccata videntur? S. Magna pro-cul dubio ſuo in genere. Nam quid indignius, ac turpius in ſchola deinquì poſſit, haud deſpicio. C. Niſi aut ego mutus fiam, aut tu obſurdeſcas, difficilè pax inter nos erit. S. Tu conſidera quorſum eas, & quid tibi futurum ſit.

Au-

Auceps quando connicinauit aream, offundit cibum; aues aſſueſcunt, ſępe edunt; ſemel ſi ſunt captæ, rem ſoluunt aucupi. C. Intelligo parabolam. Opere maximo dabitur opera, ne fraudi ſit hoc aucupiũ.

PROGYMNASMA X.

Colloquium in ſchola.

Georgius, Thomas.

GEorgius. Oho Thoma, iam vlciſciſcar me. Frequenter abs te accuſatus paria reponam. T. Aliquoties accuſaui te, non eo inficias: ſæpius, nego. G. Quare autẽ vel aliquoties? T. Quod commerueras, & mihi quoq; non plus eſt parſum ab alijs. G. Nunquam te læſi T. Imò reum me feciſti. G. Nunquam. T. Quid eſt porrò quod me cogitas accuſare? quid culpæ contraxi? G. Scamnum cultello ſcriptorio conſcindis, quod prohibuit Præceptor; & tuum nomen incidis, quod grauiùs prohibuit, eaque de re flagris alios accepit. T. Oro te, tace; cera complebo ſulcos illos, aut rada-

lignum, ne appareant literæ. G. Vah conſilium calidum. Quid dabis in loco mercedis? T. Summiſsè, ne audiat Magiſter. Pulcherrimum de globulis meis. G. An tuliſti tecum? T. Non omnes. G. Quot habes? T. Septem. G. Monſtra, ſi placet. T. En. G. Sunt elegantes. Faciſne mihi copiam eligendi quem præcipuè probauero? T. Facio. G. Hunc eligo. T. Iſtum eligeres; meo enim iudicio relinquit alterum præſtantia. G. Non tam aptus eſt ad manum meam propter magnitudinē. T. Ergo iſtum, paulo minorem. G. Sine tentem. Nimium paruus eſt. T. Retinebis igitur, quem primum omnium ſumpſeras. G. Ita faciam. Quam venuſte, nigro alboque diſtinctus, venulas quaſdam oſtentat? Emiſtinè, an lucro acquiſiſti? T. Lucro. G. A quo? T. A Leonardo noſtri vicini filio, qui cum perſæpe ludo. G. Si tam ſcitè factis abundat globulis, prouocabo illum ego ſimiliter ad certamen, T. Vix aliquando vincitur: peritiſſimus enim huius ſcientiæ puer eſt. G. Et me luſorum non vltimum eſſe cognoſcet. At at, comprimamus orationem: Præceptor de cathedra deſcendit, ne

ne confabulantes inueniat, & ad pœnam vocet. Profectò haud multùm abeſt à nobis infortunium.

PROGYMNASMA XI.

Inuitatio Magiſtri.

Diſcipulus, Magiſter.

DIſcipulus. Pater mihi pro imperio dixit, amantiſſime doctor, vt ſimul, ac docendi finis eſſet factus, & dimiſſus auditorum cœtus, nec latum pedem abs te diſcederem, niſi mecum ires domum noſtram ad prandium. M. Præter opinionem iſta vocatio, penituſque inſperata accidit. Ego nè ad prandium? Renuntia ſalutem à me patri tuo: tũ iſti eius humanitati verbis meis gratias age, & narra; Pręceptorẽ tuum de veteribus amicis in hunc ipſum diem expectare quendam inuitatum ad prandium; timereque, ne ille poſteà in ſe illuſum arbitretur, ſi inuitatorem ſuum non inuenerit. D. Legitimam excuſationem tuam haud contemnet pater, vt reor. Veruntamẽ vt vnà eſſe velis hodie in cœ-

na,te impenſè,mi Præceptor,rogamus. M. Alienum eſt moribus meis cœnare foris, niſi quàm rariſſimè,& ſi quis precibus me fortè expugnauerit. D. Qua de cauſa? M. Rogas? Quoniã cum non plus ferè quàm acetarium cum minutis piſciculis, cum fruſtulo agninæ, aut vitulinæ cœnitare, conſueuerim, vereri ſoleo, ne conuiuis hilarioribus ob iſtam, vt apparet, Xenocrateam victus moderationem aliquid moleſtiarum aſpergam: ſæpius item ſtomachi auerſionibus laboro. D. Vt ita ſit, & te ſine arte menſa delectet, tamen (quod ex ore tuo audiui plus millies) ſermo feſtiuus, qui in conuiuijs adhibetur, etiam quidam cibus eſt, quo velut condimento epularis illa amicorum accubatio cõmendatur. Proinde ſi comedere de patinis omnibus minùs libuerit; at patrem,& qui vnà diſcubuerint tuorum leporum ſuauitatibus, illiſque rerum geſtarum, quibus multum dediſti ſtudium, vtiliſſimis iuxta atq; deſideratiſſimis commemorationibus recreare etiam, atque etiam,& hilares opera aduentuq; tuo hilariores reddere poteris. M. Gaudetnè parens tuus rerum antiquarum notitia? D. Vt qui maximè. Quidquid
ipſi

ipſi vacui, ac liberi temporis conceditur, perire non ſinit, hiſtorijs legendis conſumit. M. Pluresnè affuturi ſunt in cœna, & qui? D. Cur iſtud quæris? M. Imitor Chilonem, quem narrat Plutarc. cum vocaretur, non ante foras promiſiſſe, quàm eorum qui eodem inuitarentur nomina ſingulatim cognouiſſet. D. Quam ob cauſſam? M. Dicebat quibuſdam neceſſe eſſe vnà nauigare, aut militare, eorum etiam moleſto comitatu, atq; contubernio vtendum eſſe. Vltro autem qualibuſcunque ſe admiſcere conuiuis, non eſſe ſani hominis. P. Præter patruum, auumque maternum, qui crebriùs adſunt, nemo mortalium. M. Qui vtrumuis norit, ambos nouerit: viri ſunt honeſti, & graues. Referes ergo patri, me hominem eſſe non multi cibi, ſumptuoſiſque cęnis non amiciſſimũ: atq; ad eum, quando ita vult, colloquendi potius, quàm edendi cauſa ſub veſperam eſſe venturum. D. Quacunque gratia ad domicilium noſtrum acceſſeris, tuo aduentu omnibus nobis magnam es lętitiam oblaturus.

PROGYMNASMA XII.

Ludimagiſter defenſus.

Kilianus, Ioachimus.

KIlianus. Etiamnum, Ioachime, cōtiũ doleo, ita me blãdis modis permulſit Magiſter. I. Mihi verò vola toties impacta ferulà adhuc feruet. k. Quantum datur perſpicere, moroſus eſt homo iſte, & infeſtus tardioris ingenij pueris. I. Nõ, ſed tardioris diligentiæ pueris. Et certum ſcio, ſanctequè adiurare poſſim, ſuaptè natura ad manſuetudinem eſſe propenſiſſimum, ac perſonam tetricam vultuoſamq; induere noſſe, viciſſimque deponere, cum vſus venerit. Nõ ſolum enim multa doctrina, ſed plurimo etiã rerũ vſu, ſũmaq; prudẽtia eſt. k. Sæpiſſimè cholera incenſum, ac frementem notaui. I. Quia nimirum ſæpiſſimè extiterunt, qui ipſi bilem cierent: parcè ac mollitèr cæteroqui iraſcitur. K. Mihi Deum ſatis fuiſſe iratum ſcio, qui hunc virum nactus ſim, à quo accipere diſciplinam. Qualis qualis ſit, vtinam

nam meus Præceptor nõ ſit. I. Garris, cur iſtuc precaris tibi? K. Quia preſtat verbis, quam verberibus puniri. I. Præſtat: atqui vtrumque vſurpandum eſt, cum alterutro nihil efficitur. K. Quo tandem modo Ioachime? I. Eſt apud quem verbis, eſt apud quem plagis vti, eſt quem acrius obiurgatum nihilominus virgis pulſare neceſſe ſit. K. In illis primis profiteor nomen meum. I. Exiſtimo totã rem doctoris iudicio reſeruandã eſſe: qua ſcilicet ratione nos erudiat, & merẽtibus pœnam irroget. In ſua cauſa nemo incorruptus Arbiter. Ac Senecæ quidẽ nulla videtur dura curatio, cuius effectus eſt ſalutaris. k. Vereor ne aliqua ad familiã hoc permanet, me percuſſum in gymnaſio, & ita inſuper irridear, vt malũ malo geminetur. I. Quod tu times, propulſabo facilè. Nullus mortaliũ indicium faciet, niſi fortè inſaniat. k. Valde abhorret à me voluntas hominis? acerbè odit me, inquam, Præceptor: nunquam tamen ſciens commerui, vt illũ meritò caperet odium mei. I. Quo argumẽto id affirmas? k. Toties ingerit verbera. I. O Chryſippeum acumen: perinde quaſi non etiam parentes filios dicto mi-

nus audientes pulſent frequentiſſimè, quos nihilominus amant, charoſquè habent. Nunquam pater pugnos tergo incuſſit? k. Etiam in capillos inuolauit frequens, meumque caput impleuit fuſtibus. Poſtulas ergo, vt cùm pœnas à me repetit Magiſter, ego ſignũ amoris interpreter? I. Certè. K. Si Suadę medulla ſis, non perſuadebis. Nã ſi neq; amaret, neq. noſtri cura tãgeretur, haud aliquando interrogaret nos, haud vnquam errantes corrigeret. K. Tu quantus quantus, nihil niſi ſapientia es. Ages, iam credo non ſine cauſa ipſum virgas tam crebrò in meam pellem expedire. De cetero ſtudebo, vt ne tãto in me amori occaſionem ſęuiendi offeram. I. Si pluſculum ſedulitatis in diſcendo ſuſceperis, tute tibi conſules, alioqui nugas magnas egeris. k. Vel ad mortem diſcam, dum iſtis execrabilibus virgis corpus meum eripiam. I. Fac vt verba ad rem conferas, ne audias. Promiſſis diues.

Digitized by Google

PROGYMNASMA XIII.

Dies remiſſionis.

Polycarpus. Ignatius.

POlycarpus. O dies Mercurialis, credibile non eſt, quàm optatur, & charus illuxeris, vt alias in hebdomadas ſingulas. Celebritatis, venuſtatiſquè plenus es. I. Pernoui cogitationes tuas. Quia luſurus es, idcirco tam amicè ſalutas præſentem diem. P. Vellem alternis reuerterere; nam continens biduum nauſeabundus tracto litteras. I. Votum aſinorum; qui, ſi loquerentur, optare ſe dicerent cum Polycarpo meo, vt alternis tantum dorſa onerati incederent. P. Non ego hoc ſolus. Ignati, complures mecum deſiderant. I, Nempe ſic eſt profectò vt dicam tibi: multi tecum magis amant catellos ſuos, quàm ſtudia bonarum artium, creduntque ſibi dormientibus omnia confecturũ Deum. P. Dum latinè loqui ſciam modò, Ariſtotelem, & Euclidem tibi, & alijs relinquam, I. At tu ne latinè quidem

aliquando diſces, ſi audiendi, legendi, loquendi, ſcribendi quandam perſeuerantiam non adhibeas. P. Quorſus hæc tetrica, & iucunditatis omnis expertia, vt Catones aliqui fabulantur? Hodie inſigniter ludendum eſſe aio, inſtaurandaſque vires, quas labor tam longus delaſſauit. I. Nec Ignatius ludum quietemque neceſſariam recuſauerit: quin paratus ſum hac ipſa hora tibi colludere; nulla tibi hoc quidem in negotio à me difficultas erit. Remiſſiones crebras, & extraordinarias odi; ſiquidem honeſtis moribus optimarumque artium ſtudijs detrimentoſæ ſunt. P. Tu fac, & ſenti quod collibuerit, mihi indulgentia vacationum nihil poteſt contingere gratius. Magiſtri viderint quid, quibus, quando indulgeant: noſtrarum partium eſſe ſtatuo, quod conceditur non inuitos accipere, quotieſcunque conceditur. I. Olim cognoſces te nimium luſiſſe. P. Et tu perſpicies olim, te nimium ſtuduiſſe: quando, inquiam, oculi caligabunt, ventriculus cibum malè concoquet, corpus totum pallor, & macies obſidebunt. Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus. I. O falſidicum vatem.

Haud

Haud ita me intemperãter iniurgito literis, vt iſtas præſenſiones formidare oporteat. Audiui etiam eruditos plurimos, ad decrepitam ætatem æuum extendiſſe, cùm aſſiduè in libris, literiſque eſſent volutati. P. Ipſe Thales ad ſapientiam tuam merus nugator eſt. Deſine philoſophari: hæc lux hilariter conſumenda eſt. I. Qua tandem ratione conſumenda? P. Viſne in prata virentia concedamus, ibique pila experiamur palmaria? I. Volo ſanè: vtile & iucundum eſt hoc ludendi genus, Aſcende è veſtigio in conclaue, & defer amborum pallia cum pila. P. Vbi eſt pila? I. In pluteo, aut certè in capſa ductili ſub menſa. P. Eo vt afferam. I. Actutum redi, hìc te expectauero. P. Illìc ſum, atque hìc ſum.

PROGYMNASMA XIV.

Leges.

Diomedes, Philoponus Magiſtri.

DIomedes. Iubeo Philoponum neceſſarium, & collegam meum. P. Et ego te chariſſime Diomedes. D. Quò te age-

bas? P. Ad te recta, D. Vide, & ego me capeſſebam ad te. Promonſtro eſt, quod vterque ad alterum abire ſtatuerat. P. De noſtra, quam gerimus, Repub. volebam, & volo commentari tecum, ſiquidem modo à ſcholis eſt otium: niſi eſt, vt aliter tua ſit ſententia. D. A tuo nihil quidquam diſcrepat conſilium meum, eadem mihi ſententia, in commune conſulamus. P. Ventum gaudeo ſperoquè, & opto nobis hanc commentationem fauſtam, felicem, ac fortunatam fore. D. Erit σὺν θεῷ. Tui diſcipuli vt valent? P, Bellè omnes diuino beneficio. Suntnè tui frequentes? ſuntnè aſſidui in ludo? D. De frequentia tibi hoc reſponſum habeas, eſſe frequentiſſimos. De aſſiduitate hoc affirmo: viciſſim abſunt multi, ob cauſsas tàm commentitias, & falſas, quàm veras, ac ſinceras. Nã quid facias huic hominum generi? Abhorrent à ſchola pueri, & orationi vanitatẽ aſpergunt: nec tamen, vbi reſciui, impunitas à me peccantibus conceditur. P. Mei vtrumque facinus peræquè conſciſcunt. D. Vt porro diſcunt? P. Quidam ſatis ſtudioſè, quod mihi voluptati, ac ſolatio eſt; quidã ſomniculoſiùs; pauciores verò Theopom-

pos,

pos, quã Ephoros numero, & cogor equis aſellos iungere. D. Non inſcitè dictum. Intelligo iſtum gymnaſio tuo Iſocratem, & Platonem factum. Non eos cohortaris? non minas intentas? non verberibus inſurgis? P. Horum nihil egregiè præter cætera, & tamen omnia hæc mediocriter. D. Rectam inſtans viam; modus tenendus eſt in omnibus. Maior pars meorum, eſt litterarum cupidiſſima, meoquè imperio audiens. Deo ſint gratiæ. P. Nondum me quidẽ tanta eſt amplexa felicitas; ſed confido me quoque beatum aliquando futurum, quamuis Auſonius neget Grammaticos felices vnquam aut eſſe, aut fuiſſe. D. Sit fas iocari Poetis, quibus, vt pictoribus quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas. P. Et nunc id operam do, vt eſſe queam felix quam primùm. Cogitaui autem leges ijs nonnullas ferre ad eruditionem comparandam idoneas; quas partim in ſchola dum verſantur, partim domi obſeruent, non hoc anno tantùm, verũ quamdiu in diſciplinis ætatem habere voluerint. Ea in re quæſo te magnopere conſilio, atq; opera me adiuues. D. A me omnia in te ſtudia, & officia exſpectes velim:

neque

neque enim quiſquam apud Diomedem Philopono plus valere poteſt, vel auctoritate, vel voluntate. Ac me vt hoc tantò præſtem libentiùs, incredibilis amor in iſtas manſuetiores Muſas, & in fidem noſtram traditę iuuentutis rationes, & iſtius noſtræ ciuitatis gloria exſtimulant. P. Tenes iam quid velim. Cùm euolueris autem plurium de docendi ratione commentarios, non dubito quin præclara quædam iſtius generis in aduerſaria tua congeſſeris. D. Sæpe ac multùm legi quos dixit libros, & Germanis noſtris haud vulgarem laudem impertiendam duco, qui ad amplificanda, ornanda, & propaganda diſciplinarum ſtudia, iſtiuſmodi volumina conſcripſerunt. Inueni quas deſideras leges, bonas, mirificèque frugiferas. P. Res igitur mihi iam in vado, & animo eſſe otioſo licet. D. Licet verò, mi Philopone. P. Si me tantùm amas, quantùm profectò amas, aut vbi eas legam indica; aut exſcriptas, abs te mihi deſcribendas da; aut ſi memoriæ mandauiſti recita. D. Hoc malo; recitabo, & nihilominus poſteà per amanuenſem meum ſcriptas tibi tranſmittam. Ego verò quemadmodum

ad

ad Luciliũ ſcribens de ſe profitetur Seneca, omnia cupio in te transfundere, & in hoc gaudeo aliquid diſcere, vt doceã: nec me vlla res delectabit, licet eximia ſit, quã mihi vni ſciturus ſim. Si cũ hac exceptione detur ſapientia, vt incluſam teneã, nec enunciem, reijciam. Nullius boni ſine ſocio iucunda poſſeſſio eſt. P. Quid ad iſtã humanitatẽ addi poteſt? Sed de modo, vt placet, ego ad audiẽdũ ſum paratiſſimus.

D. Sapientiam à numine aſſiduiſſimè efflagitãto: interim ita laborioſè diſcũto, vt ſi à ſedibus æthereis nihil expectent.

Doctorẽ nõ ſecus, quã parentẽ colũto.

In ludũ, quoad fieri poterit, ſeriùs ne ingrediũtor: ante tẽpus, ſi poſſint, adſunto.

In gymnaſio modeſtè conſidento, idque tantum agunto, & cogitanto, cuius cauſſa locum peteſſunt.

Ne dormiunto, ne fabulantor, ne nugantor, ne contendunto, ne vlla ratione doctorem perturbanto.

Quotidianam Magiſtri auſcultationem priuato ſtudio anteponunto; ac niſi ſumma neceſſitate, ne ſemel abſunto.

Verbis ac ſermone cum Magiſtrum, tùm ſcriptores optimos, qui explanantur,

Digitized by Google

neque enim quiſquam apud Diomedem Philopono plus valere poteſt, vel auctoritate, vel voluntate. Ac me vt hoc tantò præſtem libentiùs, incredibilis amor in iſtas manſuetiores Muſas, & in fidem noſtram traditę iuuentutis rationes, & iſtius noſtræ ciuitatis gloria exſtimulant. P. Tenes iam quid velim. Cùm euolueris autem plurium de docendi ratione commentarios, non dubito quin præclara quædam iſtius generis in aduerſaria tua congeſſeris. D. *Sæpe* ac multùm legi quos dixit libros, & Germanis noſtris haud vulgarem laudem impertiendam duco, qui ad amplificanda, ornanda, & propaganda diſciplinarum ſtudia, iſtiuſmodi volumina conſcripſerunt. Inueni quas deſideras leges, bonas, mirificèque frugiferas. P. Res igitur mihi iam in vado, & animo eſſe otioſo licet. D. Licet verò, mi Philopone. P. *Si* me tantùm amas, quantùm profectò amas, aut vbi eas legam indica; aut exſcriptas, abs te mihi deſcribendas da; aut ſi memoriæ mandauiſti recita. D. Hoc malo; recitabo, & nihilominus poſteà per amanuenſem meum ſcriptas tibi tranſmittam. Ego verò quemadmodum

ad

ad Luciliũ ſcribens de ſe profitetur Seneca, omnia cupio in te transfundere, & in hoc gaudeo aliquid diſcere, vt doceã: nec me vlla res delectabit, licet eximia ſit, quã mihi vni ſciturus ſim. *Si cũ hac exceptione detur ſapientia, vt incluſam teneã, nec enunciem, reijciam. Nullius boni ſine ſocio iucunda poſſeſſio eſt.* P. Quid ad iſtã humanitatẽ addi poteſt? Sed de modo, vt placet, ego ad audiẽdũ ſum paratiſſimus.

D. Sapientiam à numine aſſiduiſſimè efflagitãto: interim ita laborioſè diſcũto, vt ſi à ſedibus æthereis nihil expectent.

Doctorẽ nõ ſecus, quã parentẽ colũto.

In ludũ, quoad fieri poterit, ſerius ne ingrediũtor: ante tẽpus, ſi poſſint, adſunto.

In gymnaſio modeſtè conſidento, idque tantum agunto, & cogitanto, cuius cauſſa locum peteſſunt.

Ne dormiunto, ne fabulantor, ne nugantor, ne contendunto, ne vlla ratione doctorem perturbanto.

Quotidianam Magiſtri auſcultationem priuato ſtudio anteponunto; ac niſi ſumma neceſſitate, ne ſemel abſunto.

Verbis ac ſermone cum Magiſtrum, tùm ſcriptores optimos, qui explanantur,

tur, effinge te ſtudento.

Si quid haud probè perceperint, aut ſi de quo dubitauerint, Magiſtrum adeunto, interroganto, conſulunto, pudorem ruſticum exuunto.

Quæ retinere memoria, cùm audiunt, nequiuerunt, chartis mandanto.

Quæ commodè calamo annotare non potuerint, cùm primùm domos repetiuerint, ſuis locis ſcribunto.

A ſchola digreſſi, ne ſtatim omnẽ rerũ auditarũ curam, & cogitationem abijciunto: tempus aliquod ijs tacitè euoluendis, aut cum alio referendis conſumunto.

Niſi cùm liber inſpiciendus, aut ſcribendum eſt, aures, atque oculos in præceptorem dirigunto.

P. Mihi gaudeo, qui te ad iſtas adeò iuſtas leges mecum communicandas elicere potuerim. Nunc illas audire aueo, quæ magis domi vſum habere videantur.

D. Quod hodierna luce, diſci poteſt, in craſtinum ne differunto.

Neue eruditos ſe exiſtimanto, antequam ſint, neue pluſquàm ſint.

P. Aureum præceptum, & in tẽplo Delphico ſcribendũ. Venit in mentẽ illius; Senecæ,

necæ, an Plinij? (neque enim ſatis recordor auctoris, immò iã recordor, Senecæ lib. de Tranquillit. animi.) Multi ad ſapientiam peruenire potuiſſent, niſi ſe perueniſſe putauiſsent. Sed nolo curſũ iuſtũ impedire.

D. Tempore nihil prætioſius, proinde, ne qua pars illius ſine fructu effluat. prouidento.

Diem in certas horas partiuntor, & quid quaque hora faciendum ſit, certum ac definitum habento.

Antelucana opificum induſtria vinci ſe ne patiuntor.

P. Demoſthenis hoc eſt, cuius vigiliæ cui non ſunt auditæ?

D. Et illius dicti itidem recordantor: Aurora Muſis amica.

Longioribus, implicatioribuſque ſtudijs honeſtam, ac liberalem recreationem intermiſcento.

A menſa ad libros poſt interuallum redeunto, nocturno ſtudio temperanto, valetudinem, ne offenduntо.

Præter labores à Magiſtro imperatos, alios ſibi imperanto.

Multa, & multùm ſcribundo, chartis, & atramento neu parcunto.

Quos

Digitized by Google

Quos libros Eccleſia Catholica impietatis, leuitatiſque damnauerit, aut Magiſter improbarit, eorum lectionem ceu peſtilentiam fugiunto: iſta enim occidit corpus, at illi animos.

Harum, Philopone, legũ memoria ſuppetebat. Si quas prætereà requires, ante veſperam faxo optata conſequare ex ijs ſchedis, quas per ſeruũ à manu ad te miſſurum promiſi. P. Quibus verbis tibi gratias agam nõ reperio. Fecit hic dies, & cõgreſſio iſta me non paullo doctiorem. D. Nunquid aliud à me vis in præſentia? P. Nihil ſanè; alias inter nos agemus, de quibus agendum cenſebimus. Vale, & infirmitatem iſtam valetudinis intentiore ſtudio vexare noli. D. Egomet ſum proximus mihi, nõ me diſcendo ad mortem dabo, ne fruſtrà ſis.

PROGYMNASMA XV.

Præmia.

Paulus, Gregorius, Fauſtinus.

PAulus. Saluum te volumus Gregori noſter. G. Saluete ſuauiſſimi ſodales

Digitized by Google

dales mei: quid agitur? F. Mirabamur paulò antè ego, & Paulus vbinam deliteſceres: etenim circumferentes oculos in omnem partem, cernere te non poteramus in loco, quo loco, niſi me fallit opinio, nunquam fuiſſes quàm hodiè libentiùs. P. Aliqua de improuiſo commotiuncula te ædibus exire, vt ſuſpicior, prohibuit. G. Nulla Paule. F. Quid ergo, amabo te, creauit hanc abſentiam? G. dum per tabulata in ſummis ædibus curro incautiùs, claui cuſpide è vetuſto aſſere prominente me indui: id vulnus me vt Claudum futurem reſidere domi ſolum adegit, & iucundiſſimi ſpectaculi fructu priuauit. Sed vade vos ad me? P. Celeri paſſu ex ipſo theatro huc nos contulimus. G. Frons læta, & oculi ludibūdi indicio ſunt, rem cecidiſſe vt voluiſtis. P. Et ideò addito gradu ad te approperauimus, vt voluptatis te noſtræ participem faceremus. F. Haud aliquando æquè beati fuimus, vt hodie. G. Audire expeto: præmia nempè, & ſecundam populi ad murmurationem conſecuti eſtis. P. Qui bene conijciet, hunc vatem perhibeto optimum. Ita ſanè, obtinuimus præmia. G. Vterq; P. Vterq;: atq; vt nihil

omnino

omnino dubites, rem ipſam tibi auctorem proferemus. Ecce libellum. F. Ecce meum. G. O venuſtos, ò verè aureo libellos; nam auro radiant, ac fulgent vndique. F. Conſidera pauliſper emblemata, & parerga frontium; quàm oculis blandiuntur? G. Iſte eſt tuus Paule? P. Meus eſt. G. Vt benè, vt feſtiuè impreſſus eſt multiplicitem Lernę belluam contundens Hercules? P. Verte. G. O imaginem pulchram. Æneas patrem ſuum Anchiſem humeris impoſitum ex incendio Troiano efferens; quem paſſibus etiam non æquis paruus ſuus ſequitur. F. Et meus aſpice, quàm elegantibus ſignis inſignitus eſt? G. Sic eſt. Aperi, vt videam quis auctor, & qua de re ſcriptus. Pue. Virgilius Marc. P. Ego Feſtum cum Scaligeri caſtigationibus. videſis. G. Anno proximo ſuperiore huiuſmodi ego quoque conſecutus ſum; quem librum, vt gryphes in Riphæis mõtibus aurum, cuſtodio. Summopere parentes recreabitis hiſce munuſculis tam politis, & micantibus. F. Spero equidem. Facitne medicinam pedi tuo chirurgus? G. Accuratiſſimè F. Qua demum ratione? G. Principiò expreſſit concretum ſanguinem:

nem: poſt lauit vulnus,& ſubitili linteolo exterſit: tum emplaſtrum applicuit. & pedem, vt videtis, circumligauit. F. Optimè.G.Intra dies paucos, Deo annuente in ſcholam me rediturum, & vobiſcum in campo ad Danubium curſura certaturum autumo. F.Ante noctem Præceptori nunciabo de iſtoc aduerſo caſu tuo: nec me animi fallit.magno ei dolori futurũ;amat enim te merito tuo, quod ſæpe cognoui. P. Condiſcipuli ad vnum dolebunt, cùm intellexerint. G.Permodicum,& pænè nihil eſt. Quod ſum tragedias in nugis? F. Nunc vale Gregori,nos diſcedimus.G.Et vos bene valete.P. Craſtino te reuiſemus. G.Quod veſtra voluntas tulerit.

PROGYMNASMA XVI.

Mutuatio calami.

Conradinus, Pigmenius.

Conradinus. Da mihi,oro, vtendum calamum. P.Nullos habeo calamos hodie,quos tibi dem mutuos. C. Thecam plenam apud te vidi. P. Per ſomnium for-

ſortaſſis. Sed dicam vno verbo rem totã: nullos habeo, quos tu comodatos retineas. C. Quæ tam mala mens in hanc te ſuſpicionem impellit? tàm peruersè de me exiſtimas? eho, nondũ noſti mores meos? verum, ne ſis in mora, da mutuum calamum P. Vbi tui? C. Meliuſculos reliqui domi, deteriores portaui mecum per imprudentiam. P. At tu meum quoque diſperderes, aut nimium premendo, aut in ipſo intinctu, ad fundum atramentarij allidendo videlicet. C. Leuitèr ducam per chartã, ſenſim intingam, ſalua cuſpide. P. Multane deſcripturus? C. Tantum modò verſus aliquot à Præceptore poſt horam explanandos: vt nimirum gloſſulas interſerere queam, nam retinere eas non poſſũ ob tenuitatem memoriæ. Si quid mutuaberis à me, ſeu calamos, ſeu papyrum, ſeu librum, ſeu quid aliud, dabitur mutuum haud grauatè. P. Ecce tibi probatum calamum, quem dono, tuus eſto. C. Multum te, mi Pigmeni, de iſthac liberalitate amo. Experiar. Profectò idoneus eſt, ſi quis alius, ad decorè formandas litteras.

PRO-

PROGYMNASMA XVII.

Fruſtratio petiti atramenti.

Simplicius, Zephirinus.

SImplicius. Magnum apud me beneficium poneret, qui pauxillum atramẽti in vaſculum hoc meum, cuius linteolum pœnè exaruit, infundere de ſuo dignaretur. Si goſſypium, aut tormentum impoſuiſſem, & calamos intingendo corrupiſſem, & iã pridem atramento caruiſſem. Tu Zephirine, quoniam circumfers atramentarium inſtar lampadis, aut mortarij vaſtũ, & amplum, ne deneges mihi ad incitas redacto, quã ſummiſsè peto ſtipem, ſeu eleemoſynã. Z. Vix quarta pars horæ præterijt, cum alius idẽ quoque me popoſcit: & dedi. Nunc ſi tibi ſimiliter dedero, veniet tertius, deinde quartus, deinde quintus, & ita me exarmabitis omnino, & mendicitatem mihi offeretis S. Nõ venient, interpono fidem meã. Z. Qui ſcis? S. Vidi, cum intingerẽt calamos, referre eos ex atramẽtariolis madidiſſimos. Z. Quin

aquam

aquam infundis? S. Exeundũ eſſet è ſchola, currendumq; ad fontem in forũ propter ſex ſeptem aquæ guttulas, Z. Inſpue. S. Linguã nimis ſiccã gero: Da, ſi quid das, & ſi vis dare bis, da citò ſemel. Z. I. aliã quercum excute, aliunde exora quo indiges; atramentum hoc mihi coxi, non tibi. S. Saltem da mutuũ ſi non vis gratuitò, rẽ tantillã. Z. Pergin' aures tundere? abi hinc, S. Aliquando tu etiam egebis aliquo, tum accedito ad Simplicium, par pari refert. Spectate huius Zeph. inhumanitatem, & auaritiam. Ego te pro iſtis fact. mactabo infortunio.

PROGYMNASMA XVIII.

Comparatio nominum, verborumque coniugatio.

Elias, Arnoldus.

ELias. Demus finem huic collocutioni temporiùs, extemplò coràm aderit. Præceptor, exacturus quæ heri reddenda impoſuit. A. Quid ergo facto opus eſt? E. Meditemur adiectiuum per accidẽtia, perque tres gradus, & tria genera. A. Hoc ag-

Digitized by Google

agamus. Quod erat illud? E. Benignus. A. Declinemus in caſus. E. Quoti ordinis A. Virile, & neutrum ſunt ſecundi, muliebre eſt primi. E. Cuius ſpeciei? A. Primitiuæ. E. Figuræ? A. Simplicis. E. Quotuplex eſt figura? A. Triplex, ſimplex, compoſita, decompoſita. E. Dic nominandi caſum. A. Benignus, benigna, benignum. E. Comparatiuum. A. Benignior, benignius. E. Cur nō ſunt hic tres voces vt in poſitiuo? A. Benignior eſt generis communis. E. Da ſuperlatiuum. A. Benigniſſimus, benigniſſima, benigniſſimum. E. Vt habet in genitiuo? A. Benigni, benignę benigni, benignioris, benigniſſimi, benigniſſimæ, benigniſſimi. E. Cur eſt vnica vox in comparatiuo? A. Quia neutra in vs habent oris. Datiuo, benigno, benignæ, &c. E. Iam tu interroga me de verbo quod coniugandum erat. A. Commēdo, erat. E. Iſtuc ipſum. A. Si quis dicit Amo, non poterit errare in Cōmendo. E. Nihilominus interroga. A. Indicatiuo pręſenti? E. Cōmendo, commēdas, cōmendat. Plurali numero, commendamus cōmendatis, commendant. A. Pro certo credo te nunquam lapſurum. Verū hæc facilia ſunt: ſi anomala inflectere,

& coniugare iuſſerit, tum ſudabimus. E. Id forſitan hodie futurum eſt. Profecto cum coniugarem nudius tertius. Odi, multùm id verbi oderam; quia cùm ſit defectiuum, faciebat vt deficerem. A Recordaris, opinor, quemadmodum me vexabant infelicia heteroclita, & comparationes anomalæ. E. St, auditur horologium: tuſſit, ſcreat ante ianuam Præceptor; parcamus voci.

PROGYMNASMA XIX.

Amiſſus, & promiſſus liber.

Vdalricus, Otho.

VDalricus. Quid vult hic fletus? O. Amiſi librum. V. Quem? O. Emmanuelis Grammaticam. V. in ſcholane? O. In ſchola, mi Vdalrice. V. Quo tempore? O. Hoc ipſo die, ante prandium. Cùm enim dato ſigno diſcedendum eſſet domum, egòque libellos meos colligerem, hunc non inueni. V. Quæſiuiſtine apud vicinos? O. Ac diligentiſſimè. Reſpondent omnes ſe eſſe extra noxiam, nec habere

Digitized by Google

re, nec ſcire quis habeat. V. Non tu illicò ad Præceptorem? O. Immò, ſed iuſſit vt ſe apellarem denuò poſt meridiem. V. Appella. O. Deſpero me recuperaturum. V. alias alij ſuos amiſerunt. O. Sic eſt. V. Non ne recuperarunt? O. Quidam, nam omnes. Et hi quòd rem ſuam malè ſeruaſſent, aut in Ludo à doctore, aut domi à parentibus vapularunt liberalitèr. Quod ſi hodie librum meum non recepero, certiores faciam ipſos oportet, vt pro hoc malo mihi dent malum. V. Iuuabo te in quæritando Emmanuele tuo. Si non inueneris, eſt mihi aliquanto tricius ipſo hoc exemplar eiuſdem, id dabo tibi proprium. O. Si non ſimulatè promittis, porrige dexteram. V. En. O. Effudiſti aquam. redijt animus, & cura omnis ex corde exceſſit. V. Lætus ſum quòd te tranquillaui. Væ illi, qui ſe huius furti aſtrinxit: nam & librum minimè retinebit, & vberiùs, quàm tu, plorabit. O. Furem hunc mihi dari in conſpectum geſtio: coram in os nudarem ipſum, & capillo conſcinderem.

Digitized by Google

PROGYMNASMA XX.

Nomenclatura.

Magiſter, Clemens, Liberius, Donatus pueruli.

MAgiſter. Vix dum exactis ſideribus dies ſe mundo reddidit, cùm vos puerorum floſculi ante alios omnes huc intro pedẽ infertis. Quonam cũ prima luce potuiſtis expergiſci? C. Mandatu matris famula noſtra in dies me expergefacit; quãquã hodie maturius præter morem. L. Aſt ego nunquà non ſponte mea, & inuocatus, ac ferè ſemper bene manè conſueui ſurgere. D. Ego etiam, Præceptor. M. Res difficilis ad credẽdũ: pueri quippe, quibus ſopore nihil eſt amicius, nihil dulcius, pro more nõ habent vltro, ac per ſe deſtrato ſurgere. D. Certè ſurgo, experge factus à nemine. M. Ecquid ientuſtis? C. Ita. L. Dũ oſſa coquitur, viſũ eſt nimis longum; quapropter relicto ientaculo huc approperaui, quàm maturrimè. M. Pulchrum in hac ætatula facinus. Quid ſi ego darẽ nũc tibi ienta-

ientaculum; L.Cùm nihil ſit tibi, quid dares? M. Quo nihil edis libentiùs. M. Mihi etiã, Pręceptor. C. Et mihi, obſecro. M. Nimium ſatur fieres altero ientaculo. C. Eia, quęſo, M. Liberi. ſi promptè, & nunquã interſiſtendo recitaueris, quæ heri nomina tibi ediſcẽda præſcripſeram, ecce, iſtas ſeptem ficus, cum hiſce amygdalis præmiũ tolles. D. Ego quidẽ nomina mea teneo, vt qui perfectiſſimè. C. Ego, ego mea referã memoriter. M. Liberius eſto primus: cũ memoria fefellerit, tũ vos de iſtoc honorario in certamen venietis. Sed cuius ordinis ſunt tuæ voces? L. Rerum cęleſtium. M. Tuæ, Clemens? C. Dignitatum, & numerum Eccleſiaſticorum? M. Tuę autem Donate? D. Dignitatum, functionũq. ciuiliũ. M. Incipe. L. Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus, Sacroſancta Trinitas, ſiue Trias, Numen, Diuinitas, Creator, Saluator, Seruator, Dei Mater, Deipara virgo, Dei genitrix, cęlites, cœlicolę, D. Sãcti, Beati, Angeli, Archãgeli, Patriarchę, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres, Confeſſores, Virgines, Viduæ, Innocẽtes, Cœlum, Sol, Luna, Stella, Aſtrũ. M. Nũ intelligis, quæ ſingulis ſubiecta ſit notio? L. optimè,

imò. M. Qui sũt cælites? (L. I Santi. (M. Archangeli. (L. Gli Archangeli.) M. Dei Mater. (La Madre di Dio.) M. En accipe munuſculum, & comede, Tu Clemens, & dic tua. C. Quid erit præmij? M. Si omnia, & ea ſerie, qua ſe conſequuntur, reddas, erit quod dem tibi: non omnes ficus abſumet Liberius. Si perperam, neque tunc inado natus abibis. C. Pontifex Maximus, Patriarcha, Cardinalis, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Præſul. M. Quid? Hæres, Antiſtes, Abbas. C. Antiſtes, Abbas, Cænobiarcha, Monachus, Concionator, Eccleſiaſtes. M. Quæ eſt vis Eccleſiaſtæ? C. Eadem, quæ Concionatoris. M. Quid ergo eſt Concionator? (C. Il Predicatore) M. Perge. C. Parochus, parochus. M. Parochus, parochus: tenebis labi? Sacerdos. C. Sacerdos, Diaconus, Aedituus, ſacra Virgo. M. Cetera vbi ſunt? C. Non iuſſiſti plura. M. Haud recitaſti vt cupiebam. Tu melius Donate. D. Imperator, Imperatrix, Rex, Regina, Monarcha, Princeps, Dux, Comes, Baro, Dynaſta, Heros, Heroina, ſiue Herois, Præfectus à cubiculis, à pedibus, à poculis, Apparitor. M. Qui ſunt iſti? D. (il Cameriero, il Paggio, il Coppiero,

piero, il Birro.) M. Cape has quatuor ficus, & confeſtim in ventrem abſconde. D. Vt præcipis. M. Sedete ſuo quiſque loco, & quæ adhuc præſcripſero, celeritèr, ac nauitèr nomina ediſcite. L. Etiam. Vt ſapuerunt tibi ficus, Clemens? C. Præceptor. Liberius me irridet. L. Commoui. C. Non impunè feres.

PROGYMNASMA XXI.

Iterum nomenclatura.

Adalbertus, Iodocus.

ADalbertus. Viſne Iodoce, quemadmodum tu me conſueſti alicuius generis rerum interrogare nomina, ſic ego viciſſim aliquando te interrogem? I. Volo. A. Quænam ergo rectiſſimè complexus es animo? I. Muſica. A. Recenſe primo loco inſtrumentorum muſicorum appellationes. Sed maius induſtriæ tuæ documentum dabis, ſi ego Gallicè, & permixtè ea nominauero, tu inde. Latinè nomines. I. Vtroq; verſum haud imparatum offendes. A. (Il Tamburo.) I. Tympanum. (A.

La Cetera.) I. Cithara. (A. Il Violino.) I. Chelys (A. La Sambuca ſtromento paſtorale.) I. Sambuca. A. Imo Sambuca, ſi ritè audita recordor, ſignificat, (il Sambuco.) I. Nequaquam; ſambuci eſt illa notio, non ſambucæ, (A. Lo Archetto della Viola.) I. Plectrum (A. Il Cornetto, l'Organo, il Liuto.) I. Cornu, Organa, Teſtudo. A. La Lira) I. Lyra. (A. il Flauto.) I. Fiſtula. (A. il Corno, ò Cornamuſa, il Piffaro, la Tromba,) I. Buccina, tibia, tuba. A. Enumera nunc, ſeruato, quem ego ſecutus ſum ordine, artificum, ſeu muſicorum nomina. I. Faciam in quibus potero, quorum meminero. A. Quod dederis, eo contentus ero. I. Tympaniſta, Citharædus, Chælyus, ſeu χιλιωδός: dixit enim Magiſter, ſubijcienda. Græca, cum Latina deſunt, quando innumera ſunt Græca, quæ Latina iam, velut vſucapione putentur. A. Verum prædicas. I. Cornicem, organiſta vulgò, latinius, qui organis canit; ſicut dicimus aliquem canere fidibus. Lyricem, Fiſtulator, buccinator, aulædus, ſeu Tibicem, Tubicem. A. Reſtantne alia quędam vocabula ad muſicen ſpectantia, nec ita abſtruſa, vt Diapente & huic ſimilia?

lia ?

lia? I. Reſtant. A. Dic. I. Lingula tibiæ, (L. linguetta del Piffaro.) Fides vnde Fidicem. (Le corde da ſuonare.) Verticuli. (I. Biroli da tirare, & rallentare le corde delli ſtrumenti.) Cantor. (Il Cantore.) Pſaltria. (La Cantatrice.) Choraules. (Colui che ſuona il Piffaro da ballare.) Harmonia. (L'Armonia.) Pauſa. (La pauſa.) Cætera tutè, ſi voles à magiſtris diſciplinæ huius petas. A. Polles memoria Iodoce. Obſonemus famem parum in ambulando, & de rebus ludicris ſermones cædamus, vſque ad cęnam: tantum quippe ſpatij, ceſſationis Magiſter indulſit.

PROGYMNASMA XXII.

Exercitationes.

Abramius, Tranquillus.

ABramius. Quidnam eſſe in cauſa putem, mi Tranquille, quòd ab exercitationibus haud ſecus, quàm boni viri ab impuris facinoribus refugis; & quaſi multarentus capite, qui ſe ad eas dediſ-

dediſſent?cum à doctore tam crebrò exercitationem dilaudari audias; quæ poſſit omnia, & ſine qua cum nihil quidquam egregium præſtari queat vllo in artificio, tùm claritudinem in litteris nemo ſit aliquando adeptus. T. Qui tandem? A. Perrarò diſputas, neque ſolùm non vltrò, ſed nec prouocatus, & iuſſus etiam cauſſaris. Frequenter cares epiſtola: ſæpius germanicè loqueris: dum recitas memoritèr Ciceronem, aut Ouidium, hæſitas in ſingulis pœnè verſibus. Hæc ferè ſunt genera, in quibus nos exerceri peropus eſt. T. Nõ dicam dolo, difficultas me abſterret. A. Non plus tamen alienare te difficultas debet, quã inuitare, atque allectare multiplex quæ inde efflorefcit, & promanat vtilitas. Et quid præclarum, atque ſingulare ſine ſudore partum eſt? T. Propono apud animum perſæpe, ad quæ tu me cohortaris, volo ardorem quendam amoris aſſumere; ſed neſcio quomodo, cum ad rem quaſi dato iam ſigno aggrediendum eſt, voluntas illa omnis elabitur, atque euaneſcit. A. Principia perrumpenda ſunt capiendaque conſuetudo quædam quæ ſenſum laboris imminuit. T. At nimis diuer-

ſæ,

Digitized by Google

ſæ,& innumerabiles ſunt exercitationes. Si vnum aliquod genus proponeretur, exempli cauſſa, ſi duntaxat ſcribendũ, at loquendum, aut diſputandum, aut ediſcendum eſſet, non lamentarer. Nunc ita vnumquodque horum frequentandũ eſt, vt nullum ceterorum omittatur: hoc angit, hoc dolet, hoc cruciat. A. Poſſunt hæc fieri cùm diuerſa, nec eadem hora, quin nec eodem ſemper die facienda ſunt, & ſibi mutuò non aduersãtur; nec ſunt multa, nec tam (vt tu iocabare) innumera. Proinde iſtum, qui te ſubegit, veternum excute. T. Ad finem inclinat annus, polliceor ſedulitatem in ſequẽtem. A. Maneas promiſſis, quæſo, vt cùm litteras ad vtriuſque noſtrum cognatos dedero (dabo autem non raras) te de meliore nota commendare queam: quod illis ſummo gaudio futurum tam non ambigo, quàm eos tuorum proceſſuum cupidiſſimos eſſe penitus perſpectum planèque cognitũ habeo. T. Imitabor in morbũ delapſos; medicinam, ſectionem, vſtionem volens nolens adhiberi mihi ſuſtinebo, vt rectè valeam. A. Si hoc egeris, erit cùm maiorem in modum lætaberis.

PRO-

PROGYNASMA XXIII.

Aſtutia puerilis.

Magiſter, Puer.

MAgiſter. Quò tandem res euadet? quamobrem non deſinis tu nouiſſimè huc te conferre? P. Non audiui campanæ pulſum. M. Ego tibi nolem ad aurem alligandam, eamque pulſandam curabo ſub horam ſeptimam ante meridiem, & ſub primam poſt meridiem, ſi quidem ita obſurduiſti. Quid autem eſt, quòd iſtum quadrimum fraterculum tuum nunquam adducis tecum, niſi cum reddere præſcripta neſcis, aut tardiùs venis? P. Mater illum ſæpius non dimittit, M. Mater non dimittit? quare tunc dimittit, cùm, vt dixi, vltimus, & imparatus ades? P. Neſcio. M. O, puerum verſutum; at ego haud neſcio. Eho dic mihi, mandatne tibi mater, vt trahas tecum puſionem iſtum? P. Aliquando. M. Mandauitne hodie? P. Non. M. Cur ergo hodie ducis? P. Ipſemet duci voluit. M. Poſtquam

tu ſcilicet voluiſti. Reſponde ampliùs Nunquid ego te vnquam percuſſi, quando fratre iſtò paruulo comitatus veniſti, & ſerò intraſti? P. Nunquam. M. Quare? P. Fortaſſis propter vocisferationes, & eiulatus, quibus penè dirumpitur, cùm me flentem, ſoluentemque ligulas ad plagas accipiendas intuetur. M. Itane? Hæc, hæc, non alia ratio cur ducas tecum; nempè, vt pro tuo capite clamet ipſe inſolentiſſimè, ex ſympathia videlicet, & ego eius, ſi minus tui miſeratione commotus, cruciatum tibi remittam, Nonne etiam idipſum, vt faceret tu docuiſti? P. Non docui. M. Habes pium, & vtilem fraterculum, qui te toties perditum conclamatumque ſeruauit. O calliditatem. Iam edico tibi, ſi in poſterum non adfueris in gymnaſio citiùs pœnas dependens, ſeù adduxeris, fratrem, ſeu non adduxeris. Quòd ſi ille clamitare non ceſſauerit, eum vnà tecum flagris feruere faciam. P. Ad horæ ipſum articulum adero.

Digitized by Google

PROGYMNASMA XXIV.

Spes, & metus ob certamen ſcholaſticon.

Paſchaſinus. Stephaniſcus.

PAſchaſinus. O quale, quàm venuſtum, modiſque omnibus elegans brauium in craſtinum diſputatoribus nobis à Magiſtro eſt propoſitum? Appelles ipſe nihil pinxiſſet lepidius. Et idcirco oſtendit ante, credo, vt diſputandi alacritatem ſummam nobis inijceret, & tam electorum præmiorum ardentiore nos cupiditate inflammaret. S. Cogor ipſe fateri, nihil vidiſſe me pulchrius iſtis imaginibus. P. At nos victoria potituros, iſtáque κειμήλια, adepturos vis eſt vt ſperare auſim. S. Non? hem quid eſt quod tibi deſperationem iſtã obijciat? P. Iuſtinus, & Anſelmus diſputatores ſunt feruidiſſimi, rerumque grãmaticarum vt qui maximè gnari, & in certaminibus vincere ſoliti: ego autem pro more habeo vinci. *Si* auctores, ab eo, & præceptori conditionem renuncio: aut vt prodat dies

dies aliquot diſputationibus iſtis, abeo poſtulo. S. Tamne demiſſo, atque humili te eſſe animo? audacia hic pro virtute vti licet: exue metum. Sunt mihi aliquot reconditæ quæſtiones, quas cum antagoniſtis obiectauero, tanquam hamo piſces viſco volucres capientur. P. Si ſuperati ceciderimus, væ virgis, quæ morientur in corpore nõ tuo, ſed meo: vehementer enim doctor noſter iraſci ſolet ſuccumbentibus, nec ignominia illorum contentus eſt, addit etiam acerbitatem ſupplicij. Tibi parcet, quoniam plerumq; vincis, & vinceris ideo quia ſolus duobus eſſe par nequiueris, cũ ego te nihil adiuuerim. S. Contra eſt, ac dicis, Ne ſic te abieceris: non deſunt tibi ad hanc pugnam vires, modò animus non deſit. P. Quid tu ſtatuiſti proponere? S. De heteroclitis. Quid tu? P. D. Præteritis, & ſupinis. S. Multa sũt ibi difficilia, bene elegiſti. P. At hoc per quam incommodum, quod nunquam fas eſt librum inſpicere. S. Si illis fas eſſet, nobis iniuria fieret: iam neutris fit. P. Si victoriæ compotes redierimus, dona, quæſo, mihi tuam partem. S. Inſane, quid petis? talentum mallem donare. Non abundo iſtis opibus; tu ditiſſi-

mus es. P. erat qui hoc de me credit, mentitur, qui dicit. S. Ego ne tibi mendax? P. Verbo lapſus ſum; fallitur, volebam dicere. S. Intendamus ingenia, & ad certamen nos accingamus, quod illi colluctatores noſtri ſine dubio iam faciunt. P. Hac nocte ſomno parum apud me loci erit. S. Apud me per multum vigilijs.

PROGYMNASMA XXV.

Præceptor honeſta imperat.

Diſcipulus, Magiſter.

DIſcipulus. Summopere, maioremque in modum oro, vti hanc prouinciam reos peragendi abſentes, & alioqui tum in ſchola, tum extra ſcholam turbulentos, alteri velis imponere, qui eam explicet meliùs, ac libentiùs. M. Quid te mouet, Paule mi vt hoc tam flebili voce a me depoſcas? D. Plena eſt dedecoris. M. Ne ſic erumpas. Ego ne aut vllus, cui cum virtute eſt commercium, te facere iuſſerit quod ſit plenum dedecoris? D, Nonquidem re; ſed opinione.

M. Quo-

M. Quorum tandem opinione? D. Condiſcipulorum meorum. M. Tui condiſcipuli nondum ſapiunt, fugit eos vbi laus, vbi turpitudo ſita ſit, Quid igitur de hoc munere loquuntur, & ſentiunt? D. Dicere nihil quidquam verentur iſtos Corycæos numerandos in proditoribus; non aquam aquæ ſimiliorem eſſe. M. Nomina mihi de iſta puerorum nequam colluuie aliquot. D. Non recordor ſigillatim. M. Vnum ſaltem. D. Toties hoc audiui de multis. M. Eſchola non exibis, niſi vnum mihi nominaueris, è quo cæteros extorqueam. D. Magis me odioſum, & inuiſum reddam. M. Sic agam, vt quidpiam ſuper hoc abs te ad me perlatũ non intelligant. Tãtiſper fac ſedulo quod tibi imperaui. Tu aſſiduus in gymnaſio, tu diſcendi ſtudioſus, tu probus es adoleſcens, & animo meo charus egregie; ideo te ante alios delegi, cui hoc mandarem. Agitaui hanc rem in corde meo, & nollem hærere in te peccatum: hærebit, ſi auctoritati meæ non parueris. D. Quando conſtanter id mihi præcipis, oratione, & auctoritate tua victus, petitione deſiſtam. Te rogo tamen, vt honori & ra-

Digitized by Google

tionibus meis conſulas. M. Sollicitudinem iſtam: abs te remoue.

PROGYMNASMA XXVI.

Pueri multandi verberibus.

Pater indulgentior, Magiſter ſeuerior.

PAter. Queritur Auguſtinulus meus ſe in ludo ſæpiſſimè abs te vapulare: quem quidem non mihi narrare ſomnia, è fletu rubentes oculi teſtantur. M. Si filius tuus iuſtè vapulat, noli quærere, ratonè, an ſæpe. P. Atqui nec iuſtè videtur cædi, nec moderatè, ſed iniquè, & inhumaniter, ſi tam frequenter. Nam cui toties imponendæ ſunt plagæ, ei poſteriores ſemper grauiores imponuntur: quæ autem flagitia tā crebra filius iſte meus, probus vtique, & diligens puer admittere poſſit, non intelligo. M. Amor cæcus eſt, is facit, vt puerum meliorem, & in diſcendo alacriorem exiſtimes, quàm ego experior quotidie. Ingenium ſanè non deeſt illi, voluntas deeſt. Quod ad verberum atrocitatem attinet, hoc

hoc tantùm reſpondebo tibi, me adhuc intra limitem ſæuiiſſe; peròque à prudentia tua, vt mihi potiùs fidem habeas, quàm pueris, qui leuiſſima de cauſa metiuntur facillimè, & cùm virgas, ac verbera impēsè oderint, nunquam iuſta animaduerſione punitos ſe confiteri ſolent. P. Quæſo, Magiſter, ſine me paucis oppugnare hūc morem veſtrum cædendi pueros, & ſi poſſim, ſceptrum iſtuc tuum, virgam, inquam, extorqnere tibi de manibus. M. Patiar equidem te diſſerere aduerſum nos, quæ lubet, ſi tu etiam pati vis, me conſuetudinem noſtram tam antiquam, vſitatam, & neceſſariam defendere. queq; mihi in mentem venerint, contra reſpondere. P. Optimum, & æquiſſimum eſt, audire viciſſim quem accuſes. M. Clauam Herculi hodie nunquā extorſeris, futurumq; eſt, vt tu magis poſt hac flagellum ad multandos liberos in manus ſumas, quàm mihi, vt id abijciam perſuadere vltra contendas. P. Tu fortaſſe eloquentia tua confidis, qua me ſupplantes: ego veritate ſola nitor, illam mihi comitem, & adiutricem aduerſus te duco. M. Auſculto, dic virorum optime. P. Pulſare pueros, ſiue id à Magiſtro, ſiue à pe-

Digitized by Google

dagogo, quæ à parente fiat, deforme eſt; quoniam mancipia, & beſtię, quæ aliter ad officium faciendum adduci non poſſunt, non ingenui & filij, teneræque ætatis alũ-ni, & diſcipuli verberibus sũt vrgẽdi. Animũ liberalem plagæ ſeruilem, infractũq; efficiũt, qui dum omnia timet, nihil audet eximium, ſequiturque deſidia, & inertia, quibus corpus quoque elangueſcit, atque conficitur. Similiter pueris immoderata ſeueritas, vt nouellis ſtirpibus nimia ſiccitas nocet. In equulos, & vitulus calcaribus, ſtimulis, verberibus non vtimur: cur in pueros vtimur? quin, & adulti boues, ſi acriùs ſtimulis ſubigantur, iuga perſæpe detrectant, & frænorũ iam patientes equi, ſi crebriùs verberentur, per cõtumaces pauidiquè, blanda autem manu attracti, generoſi, & audaces redduntur. Inter canes item ij nobiliores, quos blanditijs, & licẽtia quadam excuriẽdi potiùs, quàm minis, & verberibus venatores educarunt. Simile quiddam in hominibus accidere credendum eſt: Contrà verò in aſinos; quoniam abiectiſſimæ naturæ, pigerimæquè animãtes ſunt, ſi ex ijs vtilitatem capere ſtudemus, fuſtes, & flagella ſolemus expedire.

Sic

Digitized by Google

Sic prorſus agreſtibus, & ſeruilibus ingenijs faciendum, quorum vitia non vt frõdes teneræ ſtringendæ, ſed vt ſpinæ, & rubi penitus ſuccidenda ſunt. Quid, quòd multa vapulãtibus dictu deformia, ac maximæ verecundiæ futura, vel dolore, vel metu ſolent accidere? Hęc porrò non ideò dixerim, quòd exiſtimen ſolutam, ac liberam pueritiæ ad omnia voluntatem eſſe oportere, neque vllam ipſi pœnam irrogãdam, quam ad delicta nimio plus propenſam, & lubricam eſſe non me fugit; ſed vt mitis quędam, & moderata pœna, cum iudicio, prudentiaque, tanquam lene medicamentum ad ipſius curãda vulnera morboſq; ſanandos adhibeãtur; quo fiet, vt lõgè melius, longeque facilius à ſuis vitijs ad ſtudiũ amorẽque virtutis traducatur, neq; Magiſtros odio proſequatur, vt carnifices, ſed amet, vt parentes. Poſſit igitur nõ ſtultus ludimagiſter, ſi quid bene fecerint pueri, aliquando commendare, ſi quid errauerint, diſſimulare: nonnumquam blandè emendare, & cum laudationibus caſtigationes permiſcere, munuſculis etiam & cruſtulis interdum eos ad diligentiã allicere: celebrare eos, qui probitate, & ſcien-

tia claruerunt, deteſtari autem, qui veluti muta pecora vitam ſilentio tranſierunt. Condiſcipulos item peccantes coram ipſis reprehendere, & rectè facientes prædicare, mirum in modum proderit. His ego ſimilibuſquè modis plus profectum iri apud adoleſcentulos putarem, quàm atrocibus minis aſſiduiſquè verberibus. Non neſcis quid Terentius tuus quodam loco ſentiat: *Pudore, & liberalitate* (inquit) *ſatius eſſe credo retinere liberos, quã metu.* Nec Plutarchi auctoritatem contẽnis, cuius verba memini è libello de inſtituendis liberis. *Nõ mehercle verberibus, aut cõtumelioſa tractatione, ſed verbis, et adhortationibus ad liberalia ſtudia pueri adducendi ſunt. Torpẽt enim, & abhorrẽt ſic tractari à laboribus, partim ob dolores plagarum partim ob contumelias: Apud ingenuos laudationes, vituperationesq, plus valent; illæ ad pulchra incitantes, hæ à turpibus arcentes* M. Plurane tenes memoriæ? P. Etiam hæc enim ſequũtur ibidẽ. *Alternis porrò increpationes, & collaudationes ſunt adhibendæ, ut & cùm exultant animi, reprehenſionibus etiã ad pudorem redigantur, & cùm deiecti ſunt,*

rurſus

rurſus laudibus rigantur. Imitandaq; in hoc genere nutrices, quæ infantes cum ad fletũ prouocarunt, rurſum, vt conſolētur, mammam præbent. M. Miror te patrē non paternè, ſed materne filij cauſam agere, & eſſe animo tam indulgenti in puerum, nec illud etiam ex eodē auctore adducere voluiſſe, quod ijs, quæ recitandi proximũ eſt: Vidiſſe ſe ait *parētes, quibus nimius amor in cauſa fuerit, nè verè amarent.* Sententiæ tuę in ſpeciem graui, & prudenti communis omnium gentiũ conſuetudo reclamat; & ſapientes hunc modũ cędendi pueros planè ſuadent, & ſacroſanctæ literæ, quarum apud me non paulò maior quàm omnium poetarum, oratorũ, philoſophorũ eſt ad perſuadēdum vis, atque auctoritas, non vno loco virgarum, flagellorumquè meminerunt. *Qui diligit filiũ ſuũ, aſſiduat illi flagella, vt lætetur in nouiſſimo ſuo. Curua ceruicem eius in iuuentute, et tunde latera illius dum infans eſt, ne forte indureſcat, & non credat tibi, & erat tibi dolor animæ. Qui parcit virgæ odit filium. Stultitia alligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ eradicabit eam: Noli ſubtrahere à puero diſciplinam: ſi enim*

 per-

percuſſeris eum virga, non morietur. P. Obruis me teſtimonijs. M. Quid ſi nullum omitterem? magis id diceres. Itaq. D. Auguſtinus in libris confeſſionum, quod ſocordior eſſet in diſcendo, ſe vapulaſſe, idq; ſibi profuiſſe narrat. Apud Lacedemonas vituperationem ſubibat pater, ſi filiũ à Magiſtro percuſſum, & conquerentem nõ iterum percuſſiſſet. Quod ſi hoc ſæculo valeret, melius forſitam ageretur cum Repub. tam perditam, ac rebellem iuuentutẽ non haberemus, nec tot facinoroſi, atque peſtiferi ciues exiſterent. Perſuadere ſibi omnino, & parentes, & pręceptores debẽt, niſi principijs anteuerterint, pueroſq; flexerint, dum flecti poſſunt, fore, vt aliquando ex ijs dolorem ingentem capiant, à quibus gaudium voluptatemque expectabãt, & id eſt quod ſanctæ Scripturæ oracula vaticinantur. Cœterùm iſta verberatione vtendũ eſt moderatè, nec quauis, etiã leuiſſima de cauſa, niſi ſi freqnẽter committant, quãuis in re leui: vitioſa enim conſuetudo contrahitur, & à paruis delictis non punitis ad maiora ſit progreſſio. Submouendi meo quoque iudicio à ſcholis, qui verberando voluptatem ſentiunt, omnemque culpam

capi,

Digitized by Google

capitalem faciunt nec magis parcendum pueris quàm canibus exiſtimant. Cauendum etiam ne irati quenquam plagis multemus, ira quippe mediocritatem ſeruare non poteſt: & ne caput, cæteraſquè principes, ac vitales humani corporis partes lædamus, vnde valetudini incommodũ generetur. Si quis erit tam liberali ingenio, vt literas, & virtutẽ vltro diligat, verecundus, maioribus obediens, labores nõ recuſans, aliquando tamen peccans? quis enim vel ſapientiſſimus nunquã vlla in re offendit, hic blandè, & dulci quodã modo, corrigendus erit, ne ad iracundiã prouocetur, & puſillo animo fiat. Si quis vel reprehenſionibus, vel verberationibus, magis tanquam ſaxa indureſcant; ijs pulſandis ſuper ſedendum eſt. Quamobrem non eſt interdicendum Magiſtris hoc pœne ſumendæ genus; ſed ſi per ſemetipſos non vidẽt, admonendi ſunt, vt modũ ſeruent, ſcianq; & quibus, & quando, & quantum pœnarũ infligendum. P. Obſtruxiſti mihi os, ſerua inſtitutum tuũ. Si in poſterũ puer meus de te queſtus fuerit, Lacedæmonius illi fiam, iterum verberabo, vt conqueri deſinat; & cùm me approbare ſciat quidquid tu

feceris,

feceris, ſi effugere verbera concupiſcat, cupidiùs ad ſtudia ſua incumbat. M. Tali patre nihil laudabilius.

PROGYMNASMA XXVII.

Literæ Bellerophontis.

Magiſter, Diſcipulus.

MAgiſter. Tantùm non alternis diebus nuſquã in ſchola cerneris: cùm deinde cauſam volo noſcere, nunquam te deficit aliqua huius tam frequentis abſentiæ purgatio; aut enim paternum, aut maternum imperium aliquo te negotio irretitum tenuit. Miror ſi ita res habet. D. Non ſecus profectò; & vt minus dubites in poſterum ecce ſchedam patris ipſius manu, eiuſque ſigno obſignatam, qua mihi cauet. M. Legamus hanc ſchedam. O rem nec opinatam. Volebam tacitus quod hic exaratũ reperio, legere, verùm rectius fecero, ſi clarè toto audiente cœtu legero. Spe iſta lapſus es. Infelices, & in caput, atque perniciem tuam ſcriptas attuliſti litteras. Attendite, vt ſi qui huius pueri virtutem

ſtutem factaque imitamini, eiuſdem exitum,& exitium perhorreſcatis.

PROGYMNASMA XXVIII.

Recitatio.

Magiſter, Diſcipulus.

MAgiſter. Heus Andrea, comprehendiſtin' memoria, quam heſterno veſpere explanaui epiſtolam? D. Verò, comprehendi. M. Quod felix ſit, claude librum, & recita diſtinctè, clara voce. D. *Tullius Terentiæ ſuæ, & pater Tulliolæ duabus animis ſuis: & Cicero matri optimæ, ac ſuauiſſimæ ſorori. S. P. D. Si vos valetis, nos valemus. Veſtrum iam conſilium eſt, non ſolum meum, quid ſit vobis faciendum*. M. Altiore voce, vt omnes exaudiant. Date vacuas aures pueri. D. *Si ille Romã modeſtè venturus eſt, rectè in præſẽtia domi eſſe poteſtis, &c.* M. Andrea, Andrea, nę tu malè hanc tam bellam epiſtolã memoria ſepſiſti, atq; cuſtodiſti. D. Reuera domi tenebam perfectiſſimè. M. Oh, tibi ego, vt credam? Identidem inſpiciebas librum,

librum,& verba furabaris. Antiquum obtinebas. D. Bis tantummodò, ſummum ter. M. Et mentiri nõ vereris? quoties clamaui, claude, claude? Quàm ſæpe inſuper ordinẽ verborum commutabas, priora poſterius, poſteriora prius pronunciando? & aliquãdo tua pro Ciceronis, ſcortea pro aureis videlicet ſubſtituebas. Frequenter pręterea voces iam dictas repetebas,& denuo quaſi deglutiebas; vt interim poſſes aut ipſe librum aperire aliquantũ, aut vicinorũ aliquis ſuggerendo hærentem te in ſalebris expediret; quod & nunc. & alias ſollicitè præſtitit Bernardulus. Abs te ne mihi hãc afferri fallaciam? Noui ego artes puerorũ ad vnguem omnes. Senex ſum,& ſeni verba dare difficile eſt. D. Fuit nimium longa epiſtola, nequiui totam ediſcere. M. Ecce, iam iam aſſeuerabas, domi te perfectè memoriter eam complexum. Itane tãdem? tu ex vno ore calidum, & frigidũ? & aliud ſtans, aliud ſedens? Cur non ingenuè faſſus es te neſcire? D. Virgæ me terruerunt. M. Infelix puer, hoc magis pro commerita noxia te caſtigabo virgarum verberibus, quia ludificaſti me, & ad ſocordiæ vitium venitatis culpam addidiſti. D. Volebam

mihi

mihi conſulere. M.Non conſulit, ſed nocet ſibi, qui ſic recitat. D.Ego alio intellectu hoc verbi dixeram; pœnam paratam effugere ſtudui. M.Ne tuum exemplum, & impunitas corrumpat cæteros, hodie cædaris neceſſe eſt, puerorum verberabiliſſime. D.Eheu, mi Præceptor, modo tantum parce. M. Idem rogaſti antehac, & pepercí: nunc luendum eſt commiſſum. D. Per tuum te caput, perque tuam ſenectutẽ, perque vitàm tuam obſecro; M.Si per omnia diuina, & humana obteſteris, nihilo plus aſſequare, quàm ſi ab aſino lanam petas, aut concioneris mortuo.

PROGYMNASMA XXIX.

Repetitio.

Publius, Gaudentius.

PVblius. Conferamus inter nos audita Gaudenti, antequam Magiſter huc aditum ferat. G.Non auſim. P.Quæ huic eſt offuſa religio? qua de cauſa non audes, quod ipſe Pręceptor ſi reſciſcat nos agere, tantum abeſt vt vlla caſtigatione afficiat lauda-

laudatione etiam proſequetur? G.Quia fit cum periculo. P Quo periculo? G.Animaduerſores iſti me hoc alias cum alio facientem in gregem fabulantium per ſũmum nefas aliquoties coniecerũt, vt ægrè poſtea, multa nimirum diligentique purgatione vſus, conſtitutum garullis ſupplicium euitauerim. P.Vix adiungere dictis tui fidem queo. G. Putas me ſomnia narrare tibi? ecquando me cuiuſpiam rei tibi falſiloquum reperiſti? P.Nunquam. Sed cur ego non memini iſtuc accidere? G. Non ſemper es præſens in ludo, & te abſente poteſt accidere, quod poſtmodum vel non credes, vel etiam mireris accidiſſe. P.Onus fortaſſe declinas,& aliud in pectore, aliud in lingua promptum habes. G.Aliter eſt,tutiora eligo. P.Quã tu vereris culpam,ego præſtabo. Conſueſtine ſolus tecũ domi repetere explicationes Magiſtri?G.Vt ſi cõceptis verbis id me facturum iuraſſe. P.Nõ mirabor amplius, te nunquam non paratum inueniri, cũ iuberis auctorẽ exponere. G.Parum cõducibile eſt audiſſe Publi, niſi recolas quæ audieris:nec proxima tantùm, verum lõginqua etiam,quæquæ ante hebdomadẽ,ante

men.

menſe explicata fuerunt, repetendo iteranda ſunt, quoniã Themiſtoclis, aut Carneadis memoria non antecellimus, facilèque auditorum obliuiſcimur. P. Poſſesne, non quidem in dies ſingulos, nam id neutri foret commodum; at feſtis, ac vacationum diebus, cùm ſcilicet otium eſt à ſcholis, pauxillum temporis mihi tribuere, mequè adiuuare, & communicare mecum hanc meam prouinciam? G. Vt vnà repetamus, & viciſſim quæ obſcuriora ſunt declaremus? iſtuc vis? P. Nempe iſtuc. Equidẽ poſſum, & tua cauſa volo. Ventitabis igitur in ædes noſtras. P. Habes muſæum quietum, atque à ſtrepitu remotum? G. Etiam, vbi nemo nos, ne muſca quidem, neue muſculus impediat. *Sed ſatis verborum: iaciunt rete piſcatores, ſileamus.*

PROGYMNASMA XXX.

Diſputatio.

Eucharius, Optatus.

EVcharius. Si cuipiam veſtrum tãtum adeſt fidentiæ, prodeat extemplò in

medium,

medium,ac certamine mecum congrediatur,& vel ſummis mecũ copijs contendat. O.Quid tu garris audacule? E. Ad diſputãdũ quemcumq; de condiſcipulis præſentibus prouoco, nemine excepto, ne teipſo quidem,etſi videris eſſe quantiuis pretij.O Quo fretus tam inſolenter te iactas? E. Diligentia ſola:tenes? O. Nos igitur hactenus dormiuimus, & tu, ſi cœlitibus placet, didiciſti omnia,ceteri,nihil reliquiſti? E. Qui ſe credit profeciſſe ſurgat,veniat,digladiemur. O. Quaſi tu ſis præcipuus,& inuictus diſputator;ita gloriaris, ventoſiſſime, atq; confidẽtiſſime homuncule. E. Recupio refelli, non meris negationibus, & maledictionibus. O. Dolebis intimis ſenſibus cùm tibi victo ruborem excuſſero. E. Tu opinione tua deiectus,& à me pudore affectus recedes. O.Quod vis diſputemus ? E.Hoc tui eſt arbitratus. O. Paratus es in omnibus ? E.In omnibus. O.De nominum verborumq; inflexionibus agamus. E.Vt voles. O.Capiamus arbitrum, ſeu legamus, qui amborum errores totidem punctis notet.E Ad id iam ſe Albertus comparat, vti vides. O. Euge Alberte, ne ſomniculosè hoc agas, & nihil des gratiæ. E.Dimitte

librum.

librum. O. Tu quoq; abijce tuum. E. Nullum habeo. O. Suggeſtorem tibi nullum eſſe volo. E. Multò minus ego tibi. Egredere de loco tuo, & conſide in ſcamno lõgo, quod affixum eſt parieti. O. Tu idem facito, ſed è regione. E. Licet. O. Ne obruas me clamoribus, & ſpatium iuſtum ad reſpondendum concedas. E. Geram me vt par eſt. O. At ſi te vicero, haud eo contentus ero. E. Quid petes? O. Tuum mihi locum cedas oportebit. E. Haud recuſem. Tuum, cum meo inferior ſit, non poſtulo: aliud victoria præmium perſolues. O. Quales? E. Vel roſariolum tuum. O. Etiamne oculum adiecisti? E. Vel pulchram imagunculam, vel globulos aliquot de ſelectioribus. O Iniqua conditio. E. Quapropter? Locus meus honoratiſſimus locorum eſt, iſta autem quæ abs te exacturus ſum, honoris, & ornamenti quid afferunt? O. Etſi non optima apparet conditio, nihilo minùs quia faſtum hunc tuum retundere diſcupio, hui, Martem vtrinque inuadamus, Pone tuas quæſtiunculas. Mox vel ad terram ictus corrues, vel præcipitem te fugæ mandabis. E. Res tibi erit in anguſto.

PRO-

Digitized by Google

PROGYMNASMA XXXI.

Examen.

Adauctus, Olympius.

ADauctus. Examen, id quod noſti, propediem inſtituendum dies, noctéſque ante oculos mihi obſeruatur, penituſque inſedit in animo. O. Eadem res verſat, & coquit mentem meam. Si huic tã graui periculo ereptus eſſem. A. Quòd iterum iterumquè, ac ſæpius per annum non idoneas ob cauſas declinaui ludum, id nũquam æquè ſenſi vt nunc ſentio, quantum damni fecerim; quo circa non mediocri in dolore ſum. O. Me pariter æqualiterque abſentiæ meæ, quantumuis non tam frequentis, pudet, pœnitet, piget. A. Accedit ad exaggerandam animi ęgritudinem, quòd diuinare non poſſum, quænam interrogaturi ſint illi Quæſitores. O. Si ſcires? A. Addiſcerem ea quàm acerrime. O. Eſtne aliquis ex omnibus, cui hoc detegere ſoleant? A. Nullus. O. Moderatè igitur feramus commune malum. A. Timor

item ſolet obſtare, ne promam liberè, & intrepidè, quæ ſcio: itaque hæret mihi aqua ſæpe. Hinc pro inſcitia ducitur, quæ non fuit. O. Ego, ne vt errans aliquantùm ſiniſtrè reſpōdeam, nihil quidquam vereor; ſed ne vt illiteratus planè illiteratiſſimè reſpōdeam, id verò non mediocriter pertimeſco. A. Qui te ad illud tremendum, & horribile examen præparas? O. Quidquid audiui totius anni curriculo, ſæpius relego, ac repeto expoſitiones, quantū me adiuuat memoria; in Cicerone, Grammatitis, Chriſtiana Catecheſi. Vbi quid non intelligo, de condiſcipulis doctiorem aliquem interrogo. Adhæc, denuo mando memoriæ præcepta pro virili. A. Nimium operoſus labor eſt tam multa diſcere. O. Operoſus, at neceſſarius omnino. A. Certum eſt tamen non omnia quæſituros. O. propterea inſtructum eſſe in omnibus conuenit, quia quod ipſi lubet interrogant de omnibus; prudenter. Si enim ordine interrogare velint vniuerſa, idque de ſingulis, nimis longum ſit, & faſtidij plenum. Qui porrò quæſtioni cuicumque aptè reſpondet, is totam videtur ſcientiam conſecutus. A. Non ſtultè dictum. O. Si præterijſſet hæc turbulentiſſima

vnumquodq; præſtitura hora per diei ſpatium? D. Prorſus conſueui. M. Commemora mihi quanam iſtuc ratione. D. Poſteaquam ad primam auroram ſomno ſolutus de lectulo ſurrexi, corpus amictu contexi, faciem ablui, capillum pexui, quartam horæ partem diuinis precationibus tranſigo, à cœleſti doctore opem auxiliumque efflagito, me illi cum ſtudijs, & actionibus diurnis totum effero, & dedico. M. Caſtiſſimè: à Deo enim qui eſt totius ſapientiæ primus, & antiquiſſimus parens, auſpicari oportet, ab eo agendi ſunt capiendi initia. D. Tum me ad libros applico. Primòdum omnium, quæ ante meridiẽ in ſcholis pronunciãda ſunt ex memoria, ediſco. Reliquum tempus in veſpertinis diei præcedentis interpretationibus dictaſiſque conſumo: vt ſi iuſſeris, poſſim auctorem explanare. Aere campano interea in ludum arceſſimur, ibi tu ipſe noſti quid agam. M. Et quid tu, & quid alij. D. A prãdio rurſum ediſco, & repeto, mecumq; retracto, ac reuoluo, quæ te explicantem, & alioqui ad nos expoliendos accomodata, & idonea diſſerentem audiui. Si quid ſupereſt temporis, quemadmodũ manè quo-

que.

que. Adrianum Cardinalem, aut epiſtolas Ciceronis lectito. M.Rectiſſimè. Quando ſcribis? D.Secundum ſcholas pomeridianas vſque ad cænam: id eſt interuallum horæ,& ſemis. Nunquam autem ſcriptioni manus admoueo, niſi prius Ciceronem verſauerim, animumq; meum illius compoſitiſſimæ, ac ſplendidiſſimæ orationis illecebra delinitum, amore, & diligentia ſimiliter ſcribendi inflammarim. M. Euge, prudentiſſimum conſilium. Quàm vellem te condiſcipuli, & quotquot poſthac ſe mihi in diſciplinam tradent, imitarentur? Hoc ſi fiat, publico fiat bono. A cœna quid incœptas? D.Si non deſunt ſodales, honeſtis, facetiſque ſermonibus, aliquando ſymphonia, ſeu cantu muſico cum illis diem comburo: Si ſolus, tum aut teſtudinem pulſo, aut fabellas Æſopi, apophtegmata, hiſtoriam planam,& diſertè, ac tersè conſcriptam, quandoque etiam feſtiua,& pudica poemata lego, quibus lectiunculis oblecto otiolum meum, & tum ex ipſa rerum pulcherrimarũ cognitione, tum ex ſermonis elegantia, quaſi aliud agens, vtilitatis fructum minimè pænitendum excerpo. M.Liberalius, iucundius,

librum,& verba furabaris. Antiquum obtinebas. D. Bis tantummodò, ſummum ter. M. Et mentiri nō vereris? quoties clamaui, claude, claude? Quàm ſæpe inſuper ordinē verborum commutabas, priora poſterius, poſteriora prius pronunciando? & aliquādo tua pro Ciceronis, ſcortea pro aureis videlicet ſubſtituebas. Frequenter prętera voces iam dictas repetebas, & denuo quaſi deglutiebas; vt interim poſſes aut ipſe librum aperire aliquantū, aut vicinorū aliquis ſuggerendo hærentem te in ſalebris expediret; quod & nunc. & alias ſollicitè præſtitit Bernardulus. Abs te ne mihi hãc afferri fallaciam? Noui ego artes puerorū ad vnguem omnes. Senex ſum, & ſeni verba dare difficile eſt. D. Fuit nimium longa epiſtola, nequiui totam ediſcere. M. Ecce, iam iam aſſeuerabas, domi te perfectè memoriter eam complexum. Itane tādem? tu ex vno orecalidum, & frigidū? & aliud ſtans, aliud ſedens? Cur non ingenuè faſſus es te neſcire? D. Virgæ me terruerunt. M. Infelix puer, hoc magis pro commerita noxia te caſtigabo virgarum verberibus, quia ludificaſti me, & ad ſocordiæ vitium venitatis culpam addidiſti. D. Volebam
mihi

mihi conſulere. M. Non conſulit, ſed nocet ſibi, qui ſic recitat. D. Ego alio intellectu hoc verbi dixeram; pœnam paratam effugere ſtudui. M. Ne tuum exemplum, & impunitas corrumpat cæteros, hodie cædaris neceſſe eſt, puerorum verberabiliſſime. D. Eheu, mi Præceptor, modo tantum parce. M. Idem rogaſti antehac, & peperci: nunc luendum eſt commiſſum. D. Per tuum te caput, perque tuam ſenectutē, perque vitām tuam obſecro; M. Si per omnia diuina, & humana obteſteris, nihilo plus aſſequare, quàm ſi ab aſino lanam petas, aut concioneris mortuo.

PROGYMNASMA XXIX.

Repetitio.

Publius, Gaudentius.

PVblius. Conferamus inter nos audita Gaudenti, antequam Magiſter huc aditum ferat. G. Non auſim. P. Quæ huic eſt offuſa religio? qua de cauſa non audes, quod ipſe Pręceptor ſi reſciſcat nos agere, tantum abeſt vt vlla caſtigatione afficiat lauda-

laudatione etiam proſequetur? G.Quia fit cum periculo. P Quo periculo? G.Animaduerſores iſti me hoc alias cum alio facientem in gregem fabulantium per ſũmum nefas aliquoties coniecerũt, vt ægrè poſtea, multa nimirum diligentique purgatione vſus, conſtitutum garullis ſupplicium euitauerim. P.Vix adiungere dictis tui fidem queo. G. Putas me ſomnia narrare tibi? ecquando me cuiuſpiam rei tibi falſiloquum reperiſti? P.Nunquam. Sed cur ego non memini iſtuc accidere? G. Non ſemper es præſens in ludo, & te abſente poteſt accidere, quod poſtmodum vel non credes, vel etiam mireris accidiſſe. P.Onus fortaſſe declinas, & aliud in pectore, aliud in lingua promptum habes. G.Aliter eſt, tutiora eligo. P.Quã tu vereris culpam, ego præſtabo. Conſueſtine ſolus tecũ domi repetere explicationes Magiſtri? G.Vt ſi cõceptis verbis id me facturum iuraſſe. P.Nõ mirabor amplius, te nunquam non paratum inueniri, cũ iuberis auctorẽ exponere. G.Parum cõducibile eſt audiſſe Publi, niſi recolas quæ audieris: nec proxima tantùm, verum lõginqua etiam, quæquæ ante hebdomadẽ, ante

men.

menſe explicata fuerunt, repetendo iteranda ſunt, quoniã Themiſtoclis, aut Carneadis memoria non antecellimus, facilèque auditorum obliuiſcimur. P. Poſſesne, non quidem in dies ſingulos, nam id neutri foret commodum; at feſtis, ac vacationum diebus, cùm ſcilicet otium eſt à ſcholis, pauxillum temporis mihi tribuere, mequè adiuuare, & communicare mecum hanc meam prouinciam? G. Vt vnà repetamus, & viciſſim quæ obſcuriora ſunt declaremus? iſtuc vis? P. Nempe iſtuc. Equidẽ poſſum, & tua cauſa volo. Ventitabis igitur in ædes noſtras. P. Habes muſæum quietum, atque à ſtrepitu remotum? G. Etiam, vbi nemo nos, ne muſca quidem, neue muſculus impediat. Sed ſatis verborum: iaciunt rete piſcatores, ſileamus.

PROGYMNASMA XXX.

Diſputatio.

Eucharius, Optatus.

EVcharius. Si cuipiam veſtrum tãtùm adeſt fidentiæ, prodeat extemplò in medium,

medium,ac certamine mecum congrediatur,& vel ſummis mecũ copijs contendat. O. Quid tu garris audacule? E. Ad diſputãdũ quemcumq; de condiſcipulis præſentibus prouoco, nemine excepto, ne teipſo quidem, etſi videris eſſe quantiuis pretij. O. Quo fretus tam inſolenter te iactas? E. Diligentia ſola: tenes? O. Nos igitur hactenus dormiuimus, & tu, ſi cœlitibus placet, didiciſti omnia, ceteri, nihil reliquiſti? E. Qui ſe credit profeciſſe ſurgat, veniat, digladiemur. O. Quaſi tu ſis præcipuus, & inuictus diſputator; ita gloriaris, ventoſiſſime, atq; confidẽtiſſime homuncule. E. Recupio refelli, non meris negationibus, & maledictionibus. O. Dolebis intimis ſenſibus cùm tibi victo ruborem excuſſero. E. Tu opinione tua deiectus, & à me pudore affectus recedes. O. Quod vis diſputemus? E. Hoc tui eſt arbitratus. O. Paratus es in omnibus? E. In omnibus. O. De nominum verborumq; inflexionibus agamus. E. Vt voles. O. Capiamus arbitrum, ſeu legamus, qui amborum errores totidem punctis notet. E Ad id iam ſe Albertus comparat, vti vides. O. Euge Alberte, ne ſomniculosè hoc agas, & nihil des gratiæ. E. Dimitte

librum.

librum. O. Tu quoq; abijce tuum. E. Nullum habeo. O. Suggeſtorem tibi nullum eſſe volo. E. Multò minus ego tibi. Egredere de loco tuo, & conſide in ſcamno lõgo, quod affixum eſt parieti. O. Tu idem facito, ſed è regione. E. Licet. O. Ne obruas me clamoribus, & ſpatium iuſtum ad reſpondendum concedas. E. Geram me vt par eſt. O. At ſi te vicero, haud eo contentus ero. E. Quid petes? O. Tuum mihi locum cedas oportebit. E. Haud recuſem. Tuum, cum meo inferior ſit, non poſtulo: aliud victoria præmium perſolues. O. Quales? E. Vel roſariolum tuum. O. Etiamne oculum adiecisti? E. Vel pulchram imagunculam, vel globulos aliquot de ſelectioribus. O Iniqua conditio. E. Quapropter? Locus meus honoratiſſimus locorum eſt, iſta autem quæ abs te exacturus ſum, honoris, & ornamenti quid afferunt? O. Etſi non optima apparet conditio, nihilo minùs quia faſtum hunc tuum retundere diſcupio, hui, Martem vtrinque inuadamus, Pone tuas quæſtiunculas. Mox vel ad terram ictus corrues, vel præcipitem te fugæ mandabis. E. Res tibi erit in anguſto.

PRO-

PROGYMNASMA XXXI.

Examen.

Adauctus, Olympius.

ADauctus. Examen, id quod noſti, propediem inſtituendum dies, noctéſque ante oculos mihi obſeruatur, penituſque inſedit in animo. O. Eadem res verſat, & coquit mentem meam. Si huic tã graui periculo ereptus eſſem. A. Quòd iterum iterumquè, ac ſæpius per annum non idoneas ob cauſas declinaui ludum, id nũquam æquè ſenſi vt nunc ſentio, quantum damni fecerim; quo circa non mediocri in dolore ſum. O. Me pariter æqualiterque abſentiæ meæ, quantumuis non tam frequentis, pudet, pœnitet, piget. A. Accedit ad exaggerandam animi ęgritudinem, quòd diuinare non poſſum, quænam interrogaturi ſint illi Quæſitores. O. Si ſcires? A. Addiſcerem ea quàm acerrimè. O. Eſtne aliquis ex omnibus, cui hoc detegere ſoleant? A. Nullus. O. Moderatè igitur feramus commune malum. A. Timor

item

item ſolet obſtare, ne promam liberè, & intrepidè, quæ ſcio: itaque hæret mihi aqua ſæpe. Hinc pro inſcitia ducitur, quæ non fuit. O. Ego, ne vt errans aliquantùm ſiniſtrè reſpōdeam, nihil quidquam vereo; ſed ne vt illiteratus planè illiteratiſſimè reſpōdeam, id verò non mediocriter pertimeſco. A. Qui te ad illud tremendum, & horribile examen præparas? O. Quidquid audiui totius anni curriculo, ſæpius relego, ac repeto expoſitiones, quantū me adiuuat memoria; in Cicerone, Grammatitis, Chriſtiana Catecheſi. Vbi quid non intelligo, de condiſcipulis doctiorem aliquem interrogo. Adhæc, denuo mando memoriæ præcepta pro virili. A. Nimium operoſus labor eſt tam multa diſcere. O. Operoſus, at neceſſarius omnino. A. Certum eſt tamen non omnia quæſituros. O. propterea inſtructum eſſe in omnibus conuenit, quia quod ipſi lubet interrogant de omnibus; prudenter. Si enim ordine interrogare velint vniuerſa, idque de ſingulis, nimis longum ſit, & faſtidij plenum. Qui porrò quęſtioni cuicumque aptè reſpondet, is totam videtur ſcientiam conſecutus. A. Non ſtultè dictum. O. Si præterijſſet hæc turbulentiſſima

ſiſſima tempeſtas. O. Subeunda, & perfe-
renda eſt, ſi optes aſcendere. A. Tametſi
hucuſque ſegregaui à me ignauiam in iſta
præparatione, tamen cogor neruos magis
contendere, tùm ne reijciar, tùm ne de
poſtremis fiā vnus: cui rei præſertim quan-
do eſt maior aſcendẽtium ſocietas, magna
eſt adiūcta tùrpitudo, & infamia. At enim,
niſi examen iſtuc impendens me adigeret,
numquam ſtudia forent mihi tanti, vt eo-
rum gratia caput affligerem. O. Non ob
examen duntaxat, ſed ob futuras quoque
prælectiones meliùs citiuſquè capiendas
audita repetenda, & recolenda ſunt: vt ſic
felicius, & fructuoſius in ſuperiore ſchola
verſemur. A. In ſcriptione haud leuè mo-
mentum eſt; ibi barbariſmos, & ſolœciſ-
mos timeo, malas beſtias. O. Non ſine
cauſa: mordent atrociter. A. Ex tempore
ſine vllo libro in ſchola de argumento im-
prouiſo ſcribendum. O. Omnia denique
ad exploratam progreſſuum noſtrorum
cognitionem capiendam inſtituuntur: ideo
reprehenſioni affinia nequaquam putan-
da ſunt. Et cùm huiuſcemodi diſcrimina
in annos recurrant ſingulos, nec vlla via
euitabilia ſint, reddamur ſtudioſiores: nun-
quam

quam vidi diligentes excludi. A. Opitulemur alter alteri dum comparamur. O. Operam meam tibi promitto. A. Ego meã promitto viciſſim.

PROGYMNASMA XXXII.

Penſum diurnum.

Magiſter, Diſcipulus.

MAgiſter. Non tu exiſtimas, Antoni, ad progreſſus in eruditione liberali haud ita longinquo tempore conſequendos permagni intereſſe, certoſne tibi labores, libros, exercitationes proponas, quibus ſtudium dedas in dies ſingulos, an, vt impetus tulerit, & quamdiu tulerit, itaquidque & tàm diu agas? D. Sanè quidem maximè intereſt: hæc mea eſt opinio. M. Nonne præterea intelligis quanti referat, vtrum confusè ac perturbatè, an diſtinctè, & ordine diſcas, atque exerceas, quæ diſcenda, & exercenda ſunt? D. Ego verò perſpicuè intelligo, & re ipſa id experior. M. Num tu igitur conſueuiſti certa quædam tractare, &

vnumquodq; præſtitura hora per diei ſpatium? D. Prorſus conſueui. M. Commemora mihi quanam iſtuc ratione. D. Poſteaquam ad primam auroram ſomno ſolutus de lectulo ſurrexi, corpus amictu contexi, faciem ablui, capillum pexui, quartam horæ partem diuinis precationibus tranſigo, à cœleſti doctore opem auxiliumque efflagito, me illi cum ſtudijs, & actionibus diurnis totum effero, & dedico. M. Caſtiſſimè: à Deo enim qui eſt totius ſapientiæ primus, & antiquiſſimus parens, auſpicari oportet, ab eo agendi ſunt capiendi initia. D. Tum me ad libros applico. Primòdum omnium, quæ ante meridiē in ſcholis pronunciãda ſunt ex memoria, ediſco. Reliquum tempus in veſpertinis diei præcedentis interpretationibus dictatiſque conſumo: vt ſi iuſſeris, poſſim auctorem explanare. Aere campano interea in ludum arceſſimur, ibi tu ipſe noſti quid agam. M. Et quid tu, & quid alij. D. A prãdio rurſum ediſco, & repeto, mecumq; retracto, ac reuoluo, quæ te explicantem, & alioqui ad nos expoliendos accomodata, & idonea diſſerentem audiui. Si quid ſupereſt temporis, quemadmodũ manè quoque.

que. Adrianum Cardinalem, aut epiſtolas Ciceronis lectito. M. Rectiſſimè. Quando ſcribis? D. Secundum ſcholas pomeridianas vſque ad cœnam: id eſt interuallum horæ, & ſemis. Nunquam autem ſcriptioni manus admoueo, niſi prius Ciceronem verſauerim, animumq; meum illius compoſitiſſimæ, ac ſplendidiſſimæ orationis illecebra delinitum, amore, & diligentia ſimiliter ſcribendi inflammarim. M. Euge, prudentiſſimum conſilium. Quàm vellem te condiſcipuli, & quotquot poſthac ſe mihi in diſciplinam tradent, imitarentur? Hoc ſi fiat, publico fiat bono. A cœna quid incœptas? D. Si non deſunt ſodales, honeſtis, faceti ſque ſermonibus, aliquando ſymphonia, ſeu cantu muſico cum illis diem comburo: Si ſolus, tum aut teſtudinem pulſo, aut fabellas Æſopi, apophtegmata, hiſtoriam planam, & diſertè, ac terſè conſcriptam, quandoque etiam feſtiua, & pudica poemata lego, quibus lectiunculis oblecto otiolum meum, & tum ex ipſa rerum pulcherrimarũ cognitione, tum ex ſermonis elegantia, quaſi aliud agens, vtilitatis fructum minimè pænitendum excerpo. M. Liberalius, iucundius,

conducibilius ſuadere tibi nihil potuiſſem: ſupra ætatem ſapis. Diebus feſtis quid rerum agis? D. Ad exercendam memoriam de poetis veteribus, item ex Cicerone, Liuio, Salluſtio, locos inſignes ediſco, quia te id in laude ponere non ſum neſcius. Præterea iſta in Græcis non parum temporis colloco. E ſacris auctoribus ad animum emendandum, etiam ſæpe aliquid lego. M. Probo ſummoperè inſtitutum. Quid? diem vacationis, totumne dum cubitum concedas, in ludo exigis? D. Deus auerruncet: ne tu ſuſpicere me vnum de inertium iſtorum eſſe ſodalitio, qui ludum, & ferias in primis, ſtudia in poſtremis numerant. M. Quid ergo facis? D. Vbi horas aliquot corpus, animumque iucundè recreaui, & ad omnem me hilaritatem effudi, mihimet receptui cano, ad libellos regredior. Nam me quemcumque diem, quo non didicerim, perdidiſſe ſtatuo. M. Quàm non inuitò ad aures ſermo hic tuus acceſſit? O te ſolertiſſimum, ò ſummè induſtrium adoleſcentem. Tu nō amandus? tu non geſtandus in ſinu? Mane in hac ratione ſemper, teque ex ea lucrum, emolumentumque vberrimum, & im-

Digitized by Google

& immortalis gloriæ ſplendorem acquiſiturum ſpera.

PROGYMNASMA XXXIII.

Obſeruator.

Obſeruator, Athanaſius, Matthæus, Bonifacius.

OBſeruator. Vos tres, linguas geritis impensè liberas, & expeditas, loquacitas vobis dominatur, meam admonitionem contemnitis, ac pro nihilo putatis. Ecce in fabulatorum indicem vos refero. Si Pegaſo velociores ſitis, nunquam hodie effugietis infortunium. A. Cõniuiſti aliàs, conniue nunc etiam, & muta iſtam mentem, rogo; tacebo deinceps vt piſcis. M. Si nomina noſtra in catalogum retuleris, erit mihi quod præceptori de te narrem. O. Quid dices? M. Cognoſces. O. Minas iactare cuiuis obuium eſt. M. Experieris. O. nullius in me maleficij crimen admiſi, cuius me ſtimulet conſcientia. M. Sentics. O. Nullum, inquam, crimen incurri, quo tu me accerſas; & non ignoro

technas tuas. M.Videbis. B.Ne ſcribe nomē meum in tabula, donabo tibi quidpiā. O. Egone vt patiar me abs te corrūpi muneribus? B.Lepidiſſimum eſt. O.Non curo. B.Simul aſpexeris, appetes. O.Mitte nugari, nihil habes quod dones. A.Habet certè. O.Quin oſtendis? B.Ecce imago longè venuſtiſſima: auguſtiſs. Dei Mater puerum Ieſum vlnis ſuſtinens. Videtis vt amabiliter arridet nobis diuiniſſimus, atque belliſſimus infans? O.Hanccinne daturus es? B.Daturus, ſi pollicere ſilentium. O.Polliceor, da. B.Quæ res feliciter ambobus eueniat, accipe. M. O factum bene, iam tu incorruptiſſime obſeruator nec me, nec Athanaſium audebis accuſare. O. Quapropter non auderem? A.Quia nos te accuſaremus, & tu penderes pœnas non leues, quod Præceptori infidelis, ac perfidus extitiſſes. O.Ignoſco vobis ſimiliter, vt Bonifacio. M.Perplacet. Diſcede iam hinc, obſerua alios. A. Pro, quantum boni adepti ſumus hac luce, qui ab iſto quidem Obſeruatore, quoad voluerimus tuti ſimus. B.Quinam? A.Si de fracta lege ſilentij poſtulare quenquam è nobis meditabitur, obijciemus illi, quam abs te

acci-

accipere non recuſauit elegantem pictu-
ram, vt ſileret: mutire non audebit. Nam
tribus, tibi, qui donaſti, mihi, & Matthæo
teſtibus oculatis plus vtique quam illi ſo-
li, vel iurato credet magiſter: periuriſſi-
mum dicet, ſi deierauerit. M. Via reperta
eſt commodiſſima ad euadenda verbera,
propter iſtam congreſſionem noſtram vi-
delicet imminentia. Vali.

PROGYMNASMA XXXIV.

Pædagogi.

Eutropius. Leopoldus. Tiberius.

EVtropius, Lachrymas effudiſti Leo-
polde, etiamnum quippè in tumore
ſunt oculi, & rubent. Hem, quæ cauſa plo-
ratus? L. Ploraſſes tu nihilo minùs, pro cer-
to, ſi pædagogus tuus ſimilem in modum
tibi blanditus eſſet. T. Eia, blanditus? for-
taſſe in te miſello virgæ rurſum exultaue-
runt. Factum eſt hoc Leopolde. L. Factum
eſt. E. Quid ais? L. Dubium hac de re nullũ
eſt; nimis apertum; atque indubitatum
eſt pellem mihi vſque ad ſaturitatem

con-

conſauciatam flagris. E. Prædurum pædagogum prædicas. L. An vos nunquam à veſtris flagellamini? T. Perquàm rarò, Leopolde. L. Nimis propitios, ac lenes habetis; ac proinde vereor vt vos ſitis boni pueri. E. Quin ſæuiſſimi ſunt: quare nos plagas, & increpationes illorum ſuprà quàm cuiquam credibile eſt metuentes, officium vltrò exequimur. L. Meum, vt arbitror, ſæuitia non anteibunt; qui tyrannidem in me quandam exercet. T. Tyrannidem? L. In primis omnia dicta, facta mea curioſiſſimè obſeruat: non poteſt tamen noſſe, quæ mente agito (rumpatur licet) nam cogitata ſunt cuique libera. E. Meus æquè, vt ſcias, non dormit. T. Nec meus profectò: L. Quandocunque non videt aſſidentem libro, ſuſpicatur, ſuſpicatur autem? imò credit me ludere, vixque ad naturæ requiſita concedere patitur. T. Auges rem in maius: non equidem puto, tàm ab omni humanitate derelictum, & agreſtem. L. Neſcio mentiri. E. Quàm ſæpè rationem poſcit eorum, quæ in ſchola audieris? L. Fermè in dies ſingulos. E. Quid facit tibi, ſi quærenti imperitè reſpondeas? L. Minatur,

E. Si iterum? L. Ferociùs minatur. E. Si tertiùm? L. Vobis iſtuc cogitandum relinquo: dolet enim vel dictu, nedum perpeſſu, quod iſte plagoſiſſimus homo mihi tertiũ peccanti conſueuit facere. T. At noſtri (quod inter nos liceat dicere) tota hebdomada vix ſemel nos examinant; quia videlicet ponunt, nos eſſe diligentes, vt reuera ſumus. L. Quid igitur iſtuc eſt, quod diligentes iſti tam crebrò in ludo vapulant? E. Nimium argutaris. Sinitne diutius te dormire? L. Dormire? propemodum ante galli cantum, multa adhuc nocte è ſomno me Stentor ea voce excitat. Diebus feſtis ad quintam, & hyeme ad ſextam ægerrimè ſinit requieſcere. F. Nos, Tiberi, præ Leopoldo beati ſumus, quibus conceditur in lucem cubare ſæpius. L. Num intelligitis iam verum me dixiſſe; habere vos pædagogos plus ęquo indulgentes? T. Non non: hanc enim lenitatem, & indulgentiam ſeueritatibus nonnullis affatim compenſant. L. Quibus? T. Proferrem ſi ex vſu tuo fore iudicarem. L. Cur non erit? nam hinc me non ſolùm miſerum eſſe cognoſcam. T. Cogunt in ſacris precationibus multum ab-

ſumere temporis; inſolenter ac rarò permittunt operam dare luſibus; ob leuiſſimam culpam interdicunt ientaculo: nonnunquam merendam quoque eripiunt; ſilentium vt Pythagoreis imperan. L. Clementior meus eſt aliquanto; confiteor. E. At tu paulò ante quaſi quendam carnificem ipſum deſcribebas. L. Verum enim verò quod vos de veſtris, idem ego nunc de meo: lenitatem vnam tribus ſeueritatibus compenſat. Dies me citiùs relinquat, quàm enumerem quas mihi leges, quàm multas, quàm duras ciuilitatis, & modeſtiæ impoſuerit; quoties apud parentes coram, & per litteras accuſarit. Omnipotens, & miſericors Deus, da mihi alium pædagogum. E. Timendum; ne malo peior ſuccedat, eueniatque tibi, & nobis, ſi idem quod tu optemus, illa aſini calamitas apud Æſopum. L. Quæ calamitas? E. Seruiebat olitori, & quoniam ille præ-ciparcè pabulum dabat, multùmque laborare cogebat, precatus eſt Iouem aſellus, vt alteri domino venderetur. Iuſſit figulo vendi. Hic aſinus iniquiore animo geſtare cœpit onera, nempè teſtas, & lutum. Rurſus ergo cùm rogaſſet, vt ſibi

domi-

Digitized by Google

dominum liceret mutare, coriario eſt venditus, Tum peiorem prioribus herum nactus, videnſque quid ille faceret, cum ſuſpirio: Ve miſero, præſtabat apud peiores manere dominos. Nam hic, vt video, pellem quoque meam conficiet. Conſilium meum eſt, vt cuiuſmodi ſunt pædagogi noſtri, eos toleremus. Et quoniam id quod volumus, fieri nunc haud poteſt, velimus quod poteſt: donec, vbi ex ephebis exceſſerimus, in tutelam noſtram veniamus; tunc poteſtas dabitur viuendi liberius. I. Nunquam vidi melius dari conſilium. E. Et iſti pædadogi, quod more iam receptum eſt, fient patresfamilias, ducens vxores, quæ nos multimodis vlciſcentur, & iſtis maritis ſuis magnum dabunt malum, poſtquam illi argento accepto, imperium dote vendiderit.

L. Meus ſi pro peccatis in me commiſſis centum ducat vxores, parum eſt.

PRO-

PROGYMNASMA XXXV.

Præceptores.

Ruſinus, Serenus, Florentius.

RVfinus. Quotus annus voluitur, Serene, cùm limina ludi litterarij calefacis? S. Iam octauus inſtat. Vos, quamdiu frequentaſtis gymnaſium? F. Ego annis ſeptem. R. nec pluribus, nec paucioribus ego. Quis autem, qualiſue fuit, quẽ primnm es adeptus in patria tua didaſcalum? S. Nomen erat viro, illi nomen erat: iam iam verſabatur mihi in labris primoribus, ab aſpiratione inchoatur. R. Hieronymus? S. Non eſt. R. Hieremias? S. Non eſt. R. Hilarius? S. Non eſt. R. Henricus? S. Hem iſte eſt; ſatis intra labra, atque dentes iacuit. Henricus ergo audiebat: cui indigenæ à promiſſa ad pectus, & rufa barba, ænobarbo poſteá cognomentum indidere: F. Cuias erat? Germanus, Belga, Italus? S. Germanus: &, quod quaſi per nebulam recordor, Miſnẽſis; illa enim dialecto loquebatur, molliſſima nimirũ ac ſuauiſſima,

ſima, quale teſtantur harum rerum periti fuiſſe linguam Ionum quondam inter Græcos. R. Vbi ſita eſt tua patria? S. Continens eſt cum terra Miſnia. Pergam, vt exorſus ſum, de illo Magiſtro dicere. F. Si moleſtum non eſt. S. Statura eius iuſta longior, vultus placidus, & mitis. Deduxit domum non multò poſt, quàm iniuit docendi prouinciam, prædiuitem viduam: etenim in noſtra regione ludi moderatores ſunt feliciores quam alibi, quando perfacilè benè dotatas vxores inueniunt. Interpretor hoc dari literarum ſcientiæ à ciuibus noſtris, & in parte beatitudinis numerari à fœminis, coniunctā eſſe cum erudito homine. F. Quemadmodum Henricus ille puerum te tractabat? S. Næ, primis menſibus amāter, & perhumaniter, poſtmodum aſperiùs, & auſteriùs, vt mihi tum videbatur. R. Cur ita? S. Audies. Sodales mihi erant pueruli coęui tres, ciuium primariorum filij cū ijs me ſeparatim in humili ſcamno collocabat; eramus ſiquidem omnes puſilli, ac teneri. Quoties autem ingrediebatur ſcholam, toties ferè nos ipſum propter adeo prolixam barbam nonnihil timentes (vt illa

ætas metum in ſe concipit facillimè (placidiſſimis oculis aſpectare, & capita noſtra manu demulcere ſæpiculæ, inſuper ſingulis aut aridas ficus, aut in cuculis coriandri grana, & amygdala ſaccharo obducta porrigere, hortari quæ nos ſuauiter ſubridendo, & multa pollicendo, vt diſceremus alacriter. R. O dignum ſtatua Præceptorem, & cui victus publicè in Prytaneo præbeatur. S. Diſſimulabat præterea, ſi interdum confabulantes cerneret. Scholis finitis, domum ſuam, quæ in proximo erat, aliquando ſecum abductos, priuatim docebat, & nunc vuis paſſulis, nunc ſcriblitis donatos dimittebat. F. Aureum præceptorem narras. Nunquamne verò te cæcidit? S. Vſque hodie tangit animum memoria illius nefaſti diei. Cùm malè legerem libellum Germanicum, hæſitaremque ad tertium, aut quartum quoque verbum, ille me obiurgare, ego hærere, pallere, tremere. Cùm autem perperam legendi, hæſitandique finem non facerem; afferri virgam iuſſit. F. Oh, tam ſæuiter? S. Tum, vt paruulis fieri mos eſt, ſuper genua ſua ipſe ſedens me compoſuit, perinde, ac lanius ouiculam iugulaturus, meque graphicè

phicè profectò tetigit, multumque eiulantem à ſe repulit. R. Ha, ha, hæ. Non tu ibi cogitare: papæ, quid hoc prodigij? quæ iſta eſt mutatio? vbi ficus? vbi ſaccarum? vbi ſcriblitę? vbi tam mellita verba? S. Hęc ipſa voluebam Rufine. F. Sed quid ais? Qualis in reliquum tempus in te extitit? etſi ſuſpicione iam præcurro. S. Non ampliùs blandus, ſed rigidus, non pater, ſed triſtis quidam patruus. F. Quoties demulſit caput tuum? quoties munuſcula? S. Hæc omnia in flagella, & verbera conuerſa sũt. F. Multa ex quo ſuerunt commoda, eius æquum eſt ferre incommoda. S. Rides? Meminiſtine verò tu illius temporis, quo rudimenta litterarum poſuiſti? F. Valdè. S. Similine modo actum eſt tecum? F. Ah lõge diſſimili. S. Dic, oro. F. Altero ſtatim die cæſus ſum, & ſi cutem meam ſpecululere, nihil te vidiſſe magis lacerum iures. R. Quantum auguror coniectura, eras puer nequam, & parum, aut nihil diſcebas; quandoquidem, vt tute commemoras, tam egregiè conciſum eſt tibi corium. F. Tu ſcilicet in roſa educabare. R. Summum ter quaterue triennio toto percuſſum me recordor: nec id tam propter ſtu-

dia, quàm puerilem inſolentiam, atque licentiam. S. At hoc tempore, eſtiſne adepti Magiſtros pro arbitrio? R. Diligentiſſimum ſcio eſſe meum, venire in ludum tempori, exigere rationem à diſcipulis quotidie; docere accuratè; emendare ſcriptiones ſollicitè; tradere pietatem, & virtutem; punire ſontes pro delicti grauitate; amare, & laudare induſtrios hortari ſegnes, & cogere. F. Meus ſanè quidem nec omnia hæc, nec nihil horum. Fœcundos calices amat, & inuenitur non rariſſimè vino madidus: hoc, ſi rectè ratiocinor, parum decet. Quod crebrò facit pueris ludendi copiam, non reprehendo, mallem tamen aliquando non luderemus. Scitè dictum: Ne quid nimis. S. Nos quali Magiſtro vtamur in præſens, ex diſcipulorum doctrina, moribuſq; puto perſpici poſſe. Quod querar, pœnitus nihil habeo. R. Gratulor tibi tanto bono.

PRO-

PROGYMNASMA XXXVI.

Auctores ſcholaſtici.

Venantius, Florianus, Epiphanius.

VEnantius. Triennium elapſum eſt, niſi quid erro, ex quo in iſta Principiorum ſchola ſeſſitas. Floriane, prima, inquam, grammatices, id eſt, poſtrema, & infima omnium. Ecquid ſtudes? F. Quamobrem non potius decenniũ dicis, maior vt eſſet annorum numerus, atque vt magis falſum diceres, quoniam tibi voluptati eſt veri aliena effutire? E. Biennium effluxit, hoc ſaltem non refutabis. F. etiam tu delicias facis? proximo Octobri annus vnus cum ſemeſtri abſoluetur; diutius non fui in eo gymnaſio: & me breui condiſcipulum tuum, Venanti, viſurus es; ſic enim augurat animus. V. Meus certè non eris; nam ego me Epiphanij futurum diuino, E. Non es futurus profectò: ego enim in ſcholam Humanitatis euolabo. V. Si modò qui examinabunt, alas tibi non interuellerint; aut ſi illas calor Solis, vt quõdã,

Icari non liqueſecerit. E. Tam dignus illa ego, quàm mea tu. V. Res ipſa documentum dabit. Tu, Floriane, in quibus interrogaberis ab ijs, qui eo tempore cognitionem puerorum explorabunt? F. In ijs, puto, quæ doceor. E. Et quæ ſunt illa? F. Rudimenta. V. Verrepæi, an Valerij, an Emmanuelis? F. Emmanuelis. Deinde epiſtolæ ſelectæ, breuiſſimæ illæ Ciceronis, diſticha Catonis, & Inſtitutiones Chriſtianæ fidei. V. Hi ſunt auctores tui? F. Hi ſunt. E. Quid Venantius hoc anno audiuit? V. Quæ quotannis ferè traduntur. Grammaticam Emmanuelis, quàm præceptor commendat mirificè; eiuſdem ſyntaxeos epitomen, ſelectas Ciceronis E. Pauca ſunt hæc. V. Multa ſatis mihi quidem. De tuis velim cognoſcere, vt libros comparare poſſim, quomodo arma ante bellum miles. E. Eme Ouidium de Triſtibus. V. Mallem de Hilaribus, nam me. opte nutu triſtis eſſe ſoleo. E at nihil illa Naſoniana triſtitia lætius, nihil iucundius, quod experieris. Adde Epiſtolas ad familiares, Catonem, ſiue Lælium, & libellum de octo partibus orationis, apud Græcos. V. Heu, ſtatui non diſcere Græca.

E. De.

E. Debebis volens nolens, non erit hoc arbitrium. V. non poſſum, ſemper ab iſta carnificina longiſſimè ratio, voluntaſque mea abhorruit. E. Et ægri ab amaris, ac ſalutaribus potionibus abhorrent. V. quid præter hæc explanatur? E. Proſodia Emmanuelis. V. Optimè; verſus factitare cupio, proſodiam non ingratis diſcam. F. Si fruſtra emeris hos libros. E. Minimè fruſtra; vtetur quippe anno nonageſimo, ſi hoc imminente non vtatur. V. Ad nihilum cauilli tui recident Floriane; ſcio te id nolle; aſcendam tamen ego, ſi me Superi adiuuant. E. Si doctrina tam incenſæ cupiditati reſponderit, non negauerim futurum de quo tu nec illum dubitas. V. Mitte curas. Num quem alium mihi mercandum cenſes? E. Adrianum Cardinalem, Farraginem ſordidorum verborum, Scopas latinitatis, Aduerbiorum connubia, Epitheta Ciceronis. E. Vtiles tibi hos ſenſiſti? E. Vt nihil poſſit ſupra. Tu quoque, Floriane, cura vt inſtructus ſis à libris. F. Pædagogi hoc munus eſt, ipſe curabis; ego ſine cura ſum.

PROGYMNASMA XXXVII.

Formulæ ſalutandi, & valedicendi in congreſſionibus, atque literis.

Claudius, Albinus.

CLaudius. Quandoquidem latinitatis peritia multis partibus iam diu factum eſt poſtquam me vincere cœpiſti, rogo atque oro, ſi commodum eſt, da mihi paulum operæ. A. Vel multum, ſi id rationibus conducat tuis. Nolo tibi vllum commodum in me claudier. C. Vt ſi quidquam aliud; ne dubitaueris. Sed hoc die, quoniam te vacuum offendi, vnum quiddam me doceri peropto. A. Quid eſt illud vnum? C. Tritiſſimum cùm ſit ita ſalutare factos obuiam, & in congreſſu, bonus dies, bonus veſper, bonum mane, bonum ſerum: & reſpondeatur ſalutantibus, Deo gratias. Item in digreſſu ſub noctem, cùm his verbis bene precari ſoleamus: fauſta nox, felix nox; reddaturquæ idem reſponſum, more patrio videlicet, *Buon di; buena ſera; buona notte; buona ſera; buon' anno;*

anno; Ijs autem formis loqui neceſſitas nulla cogat. Latiniſquè auribus ingratiſſimum ſit; quo pacto tùm ſalutando, tũ valedicendo, ſiue cùm in alicuius colloquiũ, congreſſumque veniendum eſt, ſiue alicui ſcribendum, nos geremus? Non enim me latet, ſoluere te ſtudium acerrimũ ponere in notandis huiuſmodi latiniſmis, cũ inter legendum occurunt, aut à Magiſtro inculcantur. A. Haud equidem me tanto dignor honore. Nihilominùs, quia tu hoc à me candidè petis, & poſſe me tibi commodare iudicas, parebo voluntati tuæ, mi Claudi, neque te quidquam celabo eorum, quæ in præſentia, nihil tale prouidenti memoriã ſubierint. Hoc tenebis primum, non ſemper opus eſſe reſponſione cùm ſalutamur: & interdum ſalutantem non reſalutari, verùm reſponderi aliquid aliud quod ille libens, ac volens audiat. Eſt quando ſalutationi quæſtiunculæ quædam adijciuntur, de valetudine præſertim: nonnunquam reſalutantes etiam interrogatiunculam annectunt. Hæc omnia exemplis declarabuntur: tu auritum te facito.

Salue. Reſpon. *Salue*.

Salue Ioannes. R. *Et tu Paule*.

Digitized by Google

Salue. R. Et tu.

Myſis ſalue. R. O ſalue Pamphile.

Salueto.

Salueto: quid agis?

Mater mea, frater mi, ſalue. R. Salue, fili, ſalue, mi frater.

Antoni ſalue. R. Salue Paule.

Salue ocultiſſime homo. Iubeo te ſaluare.

Iubeo Chremetem: ſub audi, ſaluere.

O. Iacobe ſalue. R. Saluus ſis, Corneli.

O. Salue bone vir. R. Hem, Simo.

Mi patrue ſalue. R. Salue.

Curculio exoptate ſalue. R. Salue. Saluum te aduenire gaudeo.

O noſter Chremes. R. Salue, Geta.

Salue Andrea. R. O nutrix, ò mea, nutrix.

Salue mi germane. R. O ſoror mea, quid agitur?

Salue, exoptate gnate mi.

Saluum te adueniſſe gaudeo.

Venire te ſaluum volupe eſt. R. Credo: quid agitur?

Here ſalue, ſaluum te aduenisſe gaudeo. R. Oh bone cuſtos, ſalue.

Plurima ſalute Parmenonem ſuum impertit Gnato: quid agitur?

O mi

O mi exoptate Clinia, ſalue. R. *Vt vales?*

Georgius plurimum iubet ſaluere Stephanum.

O pater, pater mi, ſalue. R. *Salue multum, gnate mi.*

Charmidem ſocerum ſuum Lyſiteles ſalutat. R. *Dij dent tibi Lyſiteles quæ velit.*

O Thraſo. R. *Saluete.*

Amphitruo vxorem ſalutat lætus ſuam. Valuiſtin' vſq; expectatus nè aduenio?

Saluus, atque fortunatus Euclio ſemper ſies.

R. *Dij te bene ament, Megadore.*

O amice, ſalue, atque æqualis mihi: vt vales Ambroſi? R. *Et tu.*

Salue, Gregori. Valen', valuiſtin'? R. *Valeo, & valui rectius.*

Mi homo, & mea mulier, ego vos ſaluto. R. *Et nos te.*

In Andria Crito cùm ſalutaſſet ancillam, & ab ea fuiſſet reſalutatus, ſubijcit ſecunda interrogatione. *Quid vos? quo pacto hic; ſatiſnè rectè? M. Nos nè? ſic, vt quimus aiunt, quando vt volumus, non licet.* Quęrebant etiam *Satin' ſalua?* Exempla ſunt apud Liuium. C. Habeo ſalutationum rationes; nunc quibus verbis valedicendum

ſit quæro, quocunque diei, aut noctis tempore. A. An poteſt vlli quidquam optari melius integra valetudine? qua nihil maioris æſtimandum vita humana complectitur. Itaquè has ferè formas inuenio.

Bene vale. R. *Et tu.*

Vale. R. *Et tu bene vale, Martine.*

Vale. R. *Et tu frater.*

In hoc quatriduum Antoni vale. R. *Mi Georgi, & tu: nunquid vis aliud?*

C. In extremis epiſtolis quonam modo valedicemus.

A. Vale.

Da operam vt valeas, hoc mihi gratius facere nihil potes.

Tu me diliges, & valebis.

Cura, ſi me amas, vt valeas.

Vale, & matrem, meoſque tibi commendatos habe.

Me velim, vt facis, diligas, valetudiniq; tuæ, & tranquillitati animi ſeruias.

Valebis, meq; vt à puero feciſti, amabis.

Ama nos, & vale.

Cura vt valeas, & me, vt amas, ama.

Bene vale, & me dilige.

Fac valeas, meque ames.

Fac valeas, meque mutuò diligas.

C. Vbi

C. Vbi tam multa, tam varia legiſti? A. In Epiſtolis M. Tullij; ac miror te interrogare. C. Quid ſi ad amicos, & conſanguineos ſcribemus, quibus tum vocibus vtendum cenſes? A. Nullus hac in re præſtãtior magiſter eodem Cicerone, ex cuius epiſtolis quædam exempla tibi recitabo, quorum ſimilia licebit excogites, cùm vſus venerit.

Ad vxorem, & liberos.

Valete mea deſideria, valete. Vale mea Terentia. Mea Terentia fidiſſima, atque optima vxor, & mea chariſſima Tulliola, & ſpes reliqua noſtra Cicero, valete. Vos, mea ſuauiſſima, & optatiſſima Terentia, & Tulliola, ſi nos amatis, curate vt valeatis. Etiam, atque etiam vale. Tu velim tuam, et Tulliolæ valetudinem cures. Valetudinem tuam cura diligenter. Fac vt tuam, & Tulliæ valetudinem cures. Maximè autem date operam vt valeatis, ſi nos vultis valere. Cura vt valeas, & ita tibi perſuadeas, mihi te charius nihil eſſe, neque vnquam fuiſſe.

Ad Q. Fratrem.

Reliquũ eſt vt te orẽ, vt valetudini tuæ, ſi me, & tuos omnes valere vis, diligẽtiſſimè ſeruias.

Digitized by Google

ſeruias. Cura, mi frater, vt valeas. Fac, mi frater, vt valeas. Vale, mi optime, et optatatiſſime frater. Mi frater vale. Te oro etiam, atque etiam mi frater, vt valeas. Cura mi ſuauiſſime, & chariſſime frater, vt valeas. Vale mi ſuauiſſime, & optime frater.

At T. Pomponium Atticum.

Cura vt valeas, & nos ames, & tibi perſuadeas, te à me fraterne amari. Cura vt valeas. Etiam atque etiam vale.

Ad Tironem.

Cura vt valeas, etiam atque etiam Tiro noſter. Quantum me diligis, tantum fac vt valeas: vel quantum te à me ſcis diligi. Ama nos, & vale. Cura te etiam, atq; etiã diligenter, Cura mi Tiro, vt valeas.

C. Expone hoc loco, ſi placet, qua ratione in extremo literarum, aliorum nomine ſalutare nos oporteat.

A. Saluebis à Cicerone, ſalue à Petro, ſalutat te Cicero meus. Cicero belliſſimus tibi ſalutem plurimam dicit. Tullia tibi plurimam ſalutem adſcribit. Terentia te ſaluere iubet. Cicero te ſalutat.

Digitized by Google

tat. Terentia tibi ſalutem. Terentia impertit tibi multam ſalutem.

Domus te noſtra tota ſalutat.

C. Quonam modo, quibus verbis quoſdam ſalutabimus per eum ad quem damus literas?

A. Tulliolæ, & Ciceroni ſalutem dicito Multam ſalutem filiæ. Dionyſio plurimã ſalutem. Atticæ plurimam ſalutem velim dicas. Dionyſium iube ſaluere. Dionyſium velim ſaluere iubeas. Iubebis meo nomine ſaluere Paulũ. Ex me ſalutato præceptorem tuũ. Saluta meis verbis Ioannem. Salutem Marcello. Salutem dic Petro meo nomine, quem ego in oculis fero. Molinio mea multam ſalutem. Salutem quibus videbitur. Saluta tu mihi iſtic quos videbitur. Contarellum præcipuè, & Gerardum. Communibus amicis à me multam ſalutem.

C. Cumulatè omnem deſiderij mei exſpectationem expleuiſti. A. Volui id quidem efficere certè, & gaudeo, ſi quod volui, aſſecutus ſum. C. Arctiore vinculo tibi me aſtrinxiſti, vtinam hoc meritum in me tuum referenda gratia aliquando conſequi poſſim.

PRO.

Digitized by Google

PROGYMNASMA XXXVIII.

Cupiditas proficiendi.

Pelagius, Siſinnius.

PElagius. Malè eſt ſodali tuo Siſinni. S. Malè? qui iſtuc, mi Pelagi? Deum oro, vt bene ſit potius. Verùm enũcia cur ſecus eſt quàm volumuſ? Quid tibi male rei euenit? P. Quoniam quod natura, & voluntate facio libentiſſime, id facere quantũ velim haud permittor. S. Age, proloquere? quid illud? P. Diſcere. S. Quis mortalium præclaros conatus tuos, & incitatos ad laudem impetus retardat? P. Familia negotioſa, inquieta, turbulenta. S. Nõ habet pater tuus aliquod vltimis conclaue in ædibus, quod tibi attribuat? P. Hyeme vix habet: domus enim noſtra non eſt tam multis conclauibus, & hypocauſtis: tum ligna ſtant magno. S. Experimur nos idem incommodum. P. Ergo in eodem hypocauſto diuerſantur ſerui, ancillæ, infantes; quorum inconditis clamoribus perturbatur animus, & ab eruditis cogitationibus

tionibus aliò auellitur, atque abſtrahitur. S. Tuarum fortunarum me miſeret. Non te pater aliquo mittere deliberauit extra ſolum patrium? P. Anno futuro, quod Deus proſperè euenire iubeat, Dilingam mittet, ibi in ſpe ſum, me quiete optata potiturum. S. Habeſne in manu cætera, quæ deſideras. P. Nullo modo. S. Cur? P. Quòd multo mane vetor ſurgere: timent enim parentes valetudini meæ. S. Quam manè cuperes? P. Hora quarta ęſtate, quinta hyeme. S. Ætas imbecilla non feret. Et cur tam maturè? P. Vt duas, treſue horas ante ſcholam poſſem repetere, ediſcere, ſcribere, legere: matutinum quippe tempus per commodum eſt hiſce rebus; nec mihi non audita eſt vigilantia Demoſthenis, qui dolere ſe aiebat, ſi quando opificum antelucana victus eſſet induſtria. S. Sufficit horam impendere. P. Tibi quidem adoleſcenti ingenioſo, & fideli memoria; at non ei qui hebetior, & obliuioſus ſit. S. Quin me anteis vtroque. P. Ingenium, ac memoriam creare mihi non poſſum, diligentia velim cedere nemini. S. Tantopere adamaſti ſtudia? P. Vt nihil ardentius in vita. In hiſce omnem operam, curam, induſtriam,

duſtriam, cogitationem, mentem omnem fixi, & locaui: ſapientia quippè cœleſtes, immortaleſq; diuitiæ. S. Quoties non obijſti ludum toto anno? P. Nec vnam hebdomadem Siſinni; hebdomadam autem? nec vnum diem: quid diem? nec vnicam horam abfuiſſe me tam certum ſcio, quàm me tecum modò cõgredi. S. Rarum decus. Quoties cæſus? P. Cæſus; nunquam. S. Obiurgatus? P. Nunquam? S. Cõmendatus? P. Quod apud amicum effari liceat, ſæpiſſimè. Hoc ego ſtimulo non ad ſtultam arrogantiam, ſed ad maiorem induſtriam excitor: nec conſiderare ſoleo, quàm longè a carceribus proceſſerim, ſed quam procul adhuc à metis abſim. S. Laudo: hoc virtutis opus. P. Si pedem alterum in ſepulchro haberem, adhuc diſcerem, vt ille de ſe prædicabat. S. Fruſtra te rogem, quo pacto tempus tranſmittas, cùm tam inflammatam doctrinæ cupiditatem in te videam. P. Vt fatear verum, ludis, & otio parum apud me loci eſt. S. Illuſtrabis familiam tuam. P. Faxit Deus, quem ego præſidem, & auſpicem mearum literarum in dies ſingulos piè ſanctèque veneror, & cæleſte ipſius auxilium certis precationibus flagita-
re

re non deſiſto. S. Acceſſi ad ignem tuum, Pelagi, iam caleo plus ſatis.

PROGYMNASMA XXXIX.

Pars poſterior, ſeu laudatio Eruditionis.

Sophia, Adoleſcens.

SOphia. Gratificabor tibi quod petiſti, (quid enim hac petitione tua dici poteſt æquius?) ſi paucis adhuc, quæ tam inſcitè ab inimica mea, tamquam odioſè, & putidè effuſa ſunt; refutauero. A. Tui audiendi mira me cupido inceſſit. S. Credas igitur ipſam partim falſa, partim ſibilo digna, partim aliena locutam, literaſque non modo laudari, ſed nec vituperari ſine lites poſſe, de quibus illa guſtaſſe videtur aliquid, vt canis è Nilo. Vna ſciētia liberalis, altera neceſſaria eſt, vt ſuo munere perfectè fungatur. Habent quoddam inter ſe communem vinculum: omnes autem humano generi tantum conducunt, quantum nullius, etiam eloquentiſſimi linga declarare poteſt. Imperitus litteratum eſt ille qui-

quidem homo, & abſolutus homo, quod ad naturæ humanæ partes attinet: veruntamen ſocialis, ciuilis, manſuetus, ſimilibuſque laudum honeſtamentis excultus, ac decoratus nõ eſt. Deinde ſi id neceſſarium interpretamur, ſine quo eſſe non poſſumus omninò id quod volumus, aut debemus (volumus autem omnes boni, humani, tractabiles, ac ſapientes eſſe) ad virtutem ſanè, & doctrinarum ſtudia incumbendum eſt; ſine quarum præſidio, adminiculoque in iſtorum, quæ à me nominata iam ſunt bonorum poſſeſſionem nemo pedem eſt aliquando poſiturus. Incommoda, quæ recenſuit, iocos, & cauillationes, quibus nugata eſt, exiſtima ad homines, non ad ipſas artes pertinere. A. Non habeo dubium, nihil illam magnoperè auditione dignum diſſeruiſſe. Te autem, mater, opere maximo rogo, pro tua facultate, & copia præſtantiam, fructus, ſuauitatemque ſtudiorum explanes: abs te enim veriſſima, certiſſimaque dici putabo, & animam relinquam citiùs, quàm tua caſtra deſeram. S. Nauo tibi hanc operam, fili, teque iam deſperatione illa exẽptum, qua initio conflictabare, auerſumque ab illa

vitæ

vitæ ratione, quam loquacula mulier inſipientiſſimè ſuadere nitebatur, mirum in modum, vehementerque gaudeo. A Demonſtraſti perſpicuè miſerias aulicorum hominum, & tanquam in tabella ſpectandas exhibuiſti, grauiquè me huius voluntariæ ſeruitutis odio incendiſti, quamobrē me quidem certe non ineſcabit hamus ille, nec aureis iſtis compedibus vnquam aſtringar. S. In terris nihil ſanè eſt admirabile, atque magnum præter hominem, quem nonnulli terreſtrem, mortalemque Deum nominare voluerunt. At in ipſo homine nihil eximium præter animum: in quo ipſo rurſum nihil magnū præter virtutem & ſcientiam. Porrò vnus ille mundi rex, & conſtitutor ſcientiarum ſemina, cupiditatémq; cognoſcendi mortalibus ingenerauit: quidquid autem ab illo largifluo, perennique bonorum fonte promanat, hoc iuſtum, honeſtumque cōfiteri mos pius, ac bonus eſt. Iam ſi non fruſtra inſeuit, adhibenda eſt cultura, qua adoleſcant illa ſemina, fructuſque pariant innumerabiles. Ecquid ita eſt fili? A. Eſt verò haud aliter, ac loqueris mater. S. Quid verò æquè decens hominem reperiatur, quàm indagando,

dagando, & quotidie aliquid cognoſcendo, addiſcendoquè conceſſum à natura viuendi ſpatium decurrere? cùm enim in eo nihil ſit ratione præſtabilius, atque diuinius, certè nulla erit rationis functione nobilior; illa autem eſt intelligere, quo vno mens alitur. Propria hæc, inquam, rationis eſt actio, vt natatus piſcium, volatus auiū, curſus equorum, ſæuitia belluarum. Vnde animorum noſtrorum origo in terris nulla apparet, quoniam cœleſtis eſt. Iſtoque modo ad diuinam ſimilitudinem peruenitur; ſi quidem Deus alio modo ab hominibus non intelligitur, niſi mens ſoluta quædam, ac libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens, omnia mouens. Hebetes autem, indociles, & intelligentia parum valentes, non magis ſecundum naturam, quàm prodigioſa corpora, & monſtra videntur naſci. Apud omnes nationes atque populos eruditis, ac ſapiētibus viris ſummus ſemper tributus eſt honos, ampliſſimaque decreta præmia, philoſophis, oratoribus, poetis, medicis, mathematicis, iureconſultis. A. Et quidem non immerito. S. Suſpice hunc ducem, ac moderatorem temporum Solem, aſſi-

aſſidua vertigine cœlum obeuntem, ſuaque clariſſima luce perfundentem, & colluſtrantem omnia. A. Suſpicio. S. Nonne is, omnium quicunque oculorum ſenſu orbati non ſunt, lux eſt, per quam res ſingulas intuentur? A. Eſt ſanè. S. Sic prorſus omnibus, quibus cœleſti beneficio conceſſa eſt ratio, tãquam oculus, lumen, dux, & ornamentum eſt vir ſapientiæ compos. Atque illi demum dicendi ſunt viuere, & memoriam ſui, quàm maximè longam efficere, quibus vel in ſenectute aſpirare ad ſapientiam licuit; reliquorum vita ſomno eſt, quàm ſimilima, in quo vanæ imagines, inaneſque rerum ſpecies deludere animos conſueuerunt: nec eſt animal in terris pulchrius homine literis tincto, atque adeò infecto. Eruditorum vitam exẽplar quoddam dixerim illius beatiſſimi ſtatus, in quo aurea ætate homines erant victuri. fuiſſet quippe tum vita non aliud, quàm iucundiſſima quædam ſchola, in qua de rebus diuinis, de natura rerum, de æternitate animorum, de motibus cœleſtibus, de quibuſcunque vitæ officijs, de pulcherrimis demum quæſtionibus quàm frequentiſſimè diſputaretur. Duæ item res ſunt,
quibus

quibus nihil habet natura humana conſtantius, nihil melius, nihil clarius, nihil maius; veritas & iuſtitia: diuitiarum enim, formæ reliquarumq; rerum gloria fragilis, caduca, & exigua eſt. Harum porrò inquiſitio, explicatioq; ſcholis eſt commendata. Et quamquam in templis, aulis, & foro veritatem, atq; iuſtitiam regnare oportet, earum tamen notitia è ſcholis petitur. Splēdor generis, & familiæ, bonum quoddam eſt à maioribus acceptum. Diuitiarū poſſeſſio fortunæ dominationi ſubiecta eſt. Honor res inſtabilis. Forma haud longi temporis. Sanitas quoque facile corrūpitur. Etiam robur ſenectus, & morbus auferunt. Et elephātis, tauris, ac leonibus validiores, quàm homini vires conceſſę ſunt. Bonorum itaq; omnium ſola doctrina cœleſte quiddam, & immortale eſt, nulli periculo, caſibus nullis, nulli temporum varietati obnoxiū. A. Admirabilia hæc, quæque in pectus meum, ſenſuſque intimos, quàm ſuauiſſimę influunt. S Quid dicam de fructibus? ſi in animum idoneum, tanquam in pingue, ac ſua natura fertile ſolum diſciplinarum iſti ſatus inciderint, non poterunt non fœcundas, ac lætas efferre

ferre ſegetes. An non memorabilis ſapiẽtiæ fructus hic tibi videtur, quòd Reges, & Principes viris doctis amicitiæ ſuæ fores cupidiſſimè patefecerunt ſemper, & ſingulari eos liberalitate, beneuolentiaq; proſecuti ſunt, ſeq; illis inſtituendos tradere voluerunt? Pericles, qui annis quadraginta Athenienſium Rempub. adminiſtrauit, ab Anaxagora Clazomenio fertur inſtitutus. Timotheũ Cononis filium Iſocrates, Epaminondam Lyſias Pythagoreus, Alexandrum Magnũ, Ariſtoteles, Ageſilaum, Xenophon, Dionem, Plato erudierunt. Solonis collocutionibus ſummoperè tenebatur Crœſus, cum Dionyſio, Plato, & Ariſtippus familiariter vixerunt, cum Alexandro Calliſthenes, alij demum cum alijs. Inter ſapientes autem non poſtremas poetæ occupant, è quibus charum fuiſſe conſtat Æſchilum, & Simonidem Hieroni, Euripidẽ, Archelào, Scipionibus, & Catoni maiori, Ennium, Lælio ſapienti Lucilium, Memmio Lucretium, Mœcenari, & Auguſto Imperatori Virgilium, & Horatium: omitto alios, quos memorandi magna mihi eſſet copia. Ac tametſi opes docti non ſitiunt, fit tamen, vt eas aſſe-

 quantur.

Digitized by Google

quantur. Non vixit pauper;ac tenuis Ariſtoteles, non Demoſthenes, non Gorgias, non Iſocrates, non Virgilius. A. Ducenta quinquaginta millia coronatorum acquiſiuiſſe per amicos ſcribitur hic poſtremus. S. Et hic idem aliquando panes in mercedis loco accipiebat ab Auguſto. A. Legi hiſtoriam. S. Cenſen' quidquam vtilius, quàm rectè viuere? A. Nihil. S. Atqui Philoſophia omnem virtutis, officij, beneque, & innocenter viuendi diſciplinam continet, omnium benefactorum, beneque dictorum mater. Quid quæris? Eloquentia hominum fraus ad perniciem, integritas ad ſalutem vocatur. Iuriſprudentia quid æquum, quid iniquum ſit decernit. Poeta aut prodeſſe volunt, aut delectare: aut ſimul, & iucunda, & idonea dicere vitæ. Mathematicarum doctrinarum terra, mariquè multis rebus, ac temporibus crebre eſt vſus. Eruditio iuuenibus donat ſobrietatem, ſenibus affert ſolatium, pauperibus conciliat opes, diuitibus eximium decus. Summatim, quidquid cernitur inter mortales humanitatis, moderationis, prudentiæ, virtutis, ac ſapientiæ, totum è litterarum puriſſimis, ſanctiſſimiſque fonti-

fontibus profluxit. A. Sic me ad aſſentiendum commouet oratio tua, vt hactenus æquè nulla. S. De voluptate literarum dicendum reſtat. A. Eam partem perauidè exſpectabo. S. Incredibile memoratu eſt, quanta ea, & quàm multiplex ſit: quam augent conuentus illi ſcholaſtici, vbi in omnium artium varietate verſati doctores conſuli, interrogari; audirique poſſunt. Natura ſimili delectatur; at in gymnaſijs multos quiſque ſui ſimiles, hoc eſt, iiſdem artibus initiatos, atque conſecratos inuenit. A ſemetipſo in rebus aduerſis ſolatium petere vir doctus poteſt: obliuiſcitur etiam calamitatum ſuarum, & aberrat à moleſtijs eruditis cogitationibus intentus ſemper animus. M. Tullius filia mortua per litteras doctiſſimis, ſuauiſſimiſque allocutionibus dolorem ſibi ſuum leuauit. Fecit hoc idem in exilio Ouidius, fecit Boetius. Quantæ autem iucunditatis putas, cum tot excellentiſſimis veteris memoriæ hominibus colloqui, & eos quaſi hoſpitio excipere? cum Homero, Platone, Cicerone, Plutarcho, Horodoto, Thucydide, Liuio, Salluſtio, Cæſare, Euclide, Virgilio, Terentio? ve-

lut in imagine ipſorum ſenſa, ingenia, ſapientiam perſpicere, ſuperioribus, & vetuſtiſſimis illis ſæculis videri interfuiſſe, totum mundum, omnemque antiquitatem animo circumferre? Si etiam agreſti parua, leuiſq; notitia delectationem dat; quantoperè hominem eruditum infinitæ rerum pulcherrimarum, maximarumque cognitiones delectabunt? Mira voluptas è fidium, tibiarum, atque vocum cantibus hauritur, veruntamen illa continuò euaneſcit: literarum eſt ſtabilis, ac permanens; quæ interdum mentem humanam ita velut captiuam, & oppreſſam detinet, vt nec oculi, nec aures, nec guſtatus ſuum faciant officium. Atque hæ res, quas hactenus audiſti, in cauſa fuerunt, vt tam indefeſſos, aſſiduoſque labores in cumulata eruditione ſibi pariunda multi ſuſciperent, totque regiones tam diſtantibus locis, tam diuerſo ſub cœlo poſitas peragrarent. Plato, & Pythagoras in Ægyptum, ille etiam in Italiam contendit, Anacharſis Scytha Athenas venit, Apollonius ad Indos eſt profectus. Carneadi idem philoſophandi, qui viuendi finis fuit. Demoſthenes Thucydidem octies ſua manu deſcripſit;

deſcripſit; de cuius vigilijs & ſtudijs multa paſſim narrantur. Sophocles cum propè centeſimum ætatis annum attigiſſet, ſub ipſam mortem fabulam præclariſſimam Oedipum Colonæum diuulgauit. Harum, aliorumq; exempla ſtudioſè imitaberis, & in eo, quod tam neceſſarium, tam fructuoſum, iucundumque intellexiſti conſectando nullam neque corporis, neque animi defatigationem, contentionemuè recuſabis. A. Abducas me tecum licebit, tuiſque diuiniſſimis præceptis inſtituere pergas. Nihil me iam prçter, vnam te poteſt recreare, in te mihi ſunt omnia, tibi immenſas & habeo, & ago gratias, cuius prudentiſſima, ſplendidiſſimaque diſputatione mens mea colluſtrata liquidiſſimam veritatem intuetur; tibi omnia mea, quàm commendatiſſima eſſe cupio; ad tuum arbitratum, imperiumque me totum conuerto. S. Saluus es, ſi iſtam animi firmitudinem obtines. Serua tibi perpetuam patronam, & adiutricem me, atque hanc iuuentam iuueni.

PROGYMNASMA XL.

Studia politiotis Humanitatis,

Verannius, Muſæus Magiſtri.

VErannius. Frequens excuſſi, atque ponderaui acutiſſimam illam, præclariſſimamquè, & perpaucis notam. M. Tullij ſententiam de doctoribus, qua nihil verius dici potuiſſe confirmo: Vt quiſque ingenioſiſſimus eſt, inquit, ità laborioſiſſimè docet; quod enim ipſe celeriter didicit, id cum alij tardius arripiunt, cruciatur. M. Nondum perſpicio quorſum collimes. V. Atqui nihil facilius. M. Aſt ego Dauus ſum, non Oedipus. V. Ingenium ego mihi quidem ſummum non arrogo, mediocre, & infra ſummum detrahi ferrem paulò ægrius. M. Eſto. V. Sed quanquam ingenioſiſſimus haud numeraret, hoc tamen narro tibi, me docere laborioſiùs; id eſt, cùm video quæ à me dicuntur arripi tardiùs, à multis cruciari vehementius. M. Et mihi bilem commouent, quos ita de ijſdem rebus cogor docere

tere in dies, velut ſi eandem incudem perpetuò, continenterquè tunderem. Qui, etſi meo iudicio tam ſapiens minimè ſum, quàm fuit is, qui Oraculo Delphico mortalium ſapientiſſimus eſt renuntiatus, at ſtultitia certè quidem carere me confido, quę quidem conſenſu omnium philophorum maius eſt malum, quàm ſi omnia mala, & fortunæ, & corporis ex altera parte ponantur. Ita Cic. in 3. de nat. deor. ſcripſit. V. Simili fortuna vtimur; tuorum pleriquе ſunt hebetes, meorum pauci ingenioſi, ac dociles. Proinde ex ſententia philoſophi neſcio cuius, non iniuſtè magnam mercedem exegerimus ab vtriſque: ab ingenioſis quidem, quod multa diſcũt; ab obtuſis, quòd multum moleſtiarum exhibent. Veruntamen communis hæc ludimagiſtrorum calamitas: communia autem toleranter patienda ſunt. Ingenium dare ſibi nemo poteſt; ſedulitatem, & induſtriam poteſt quilibet. Quibus de rebus ante meridiem diſputaſti in gymnaſio? M. De illuſtribus. V. Sic reor equidem. De bello Troiano (quæ eſt materia in ore noſtro frequentiſſima) aut de hiſtoria, aut de poeſi fortaſſe? M. De nullo iſtorum. V.

Quid

Quid ſuſpendis me? quin rem dicis? M. Quoniam iuuentuti trado litteras humaniores, & hac voce nihil contritiùs, cùm tamen eius ratio, & ſubiecta vis nec à doctoribus nonnullis intelligatur, de ſtudijs Humanitatis paratus, meditatuſquè diſſerui. V. Prudenter feciſti. Non multi abierunt dies, cùm idem inter meos argumentum tractaui. M. Munere ſingulari abs te ornatum me putabo, ſi diſputationis tuæ ſummam quandam, ipſaquè capita recenſueris. V. Faciam id ego, ſi tu priore loco ſententiarum tuarum conſcium me feceris. M. Primò triplicem humanitatis ſignificatum ſtatui: poſt id cauſas attuli tres, ob quas hæc liberaliſſima ſtudia iſto nomine afficerentur. V. Quid tertio loco oſtendiſti? quanquàm id opinione præcipio. M. Quàm latè paterent, quas artium facultates ambitu ſuo includerent. Poſtremò de iucunditate, vtilitate, dignitate eorundem verba feci, & adoleſcentes ad ea toto pectore complectenda, excolendaquè inflãmaui. V. Debitum tenuiſti ordinem, via, & ratione proceſſit oratio. Ceterùm animi, & memoriæ cauſa rerum propoſitarum

rum ſummam mutuo ſermone iteremus. Et ſicut nautis de re nautica, de ventis, ac tempeſtatibus; agricolis de ſeminibus, & frugibus; militibus de bello, & armis audire & colloqui cum voluptate nos eſt, ita nos de communi profeſſione noſtra, deque ſuauiſſimis ſtudijs, in quibus vterque iam pridem verſamur, vel ſæpius in colloquium venire delectet. M. Bene iudicas. Humanitas igitur in Latina lingua idem eſt, quod natura hominis, quodquè ad hominem pertinet, eiuſquè proprium eſt: hoc, inquam, totum humanitatis nomine comprehenditur. Sic eos omnem humanitatem exuiſſe dicimus, qui naturæ officia contempſerunt; perinde, ac ſi homines ſe eſſe quodammodò obliti ſint. M. Tullius agens de parricidio, quod à Sexto Roſcio filio commiſſum accuſatores mentiebantur. *Magna eſt enim vis humanitatis* (inquit) multùm valet communio ſanguinis, reclamat iſtiuſmodi ſuſpicionibus ipſa natura. Deinde humanitas eſt, quæ à Græcis φιλανθρωπία dicitur, dexteritas quædam, & beneuolentia erga omnes nobiſcum naturæ ſocietate fœderatos, prorſus erga omnes homines; morum faci-

facilitas, & ſuauitas, lenitas, placabilitas, manſuetudo. Sic Cicero ſcripſit difficillimam eſſe ſocietatem grauitatis cum humanitate. Idem laudat neſcio quem, qui ſummam ſeueritatem, cum ſumma humanitate coniunxerit. Sequitur tertia notio, qua capitur pro eruditione & inſtitutione in bonas artes; Græci παιδείαν vocant. Cicero: *Homo non hebes, neque inexercitatus, neque communium literarum, & politioris humanitatis expers.* Et alibi: *Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur.* Teſtis item à Gellio adducitur. M. Varro, qui ſic vſus eſt hoc verbo, libro rerum humanarum primo. *Praxiteles, qui propter artificium egregium nemini eſt paulùm modò humaniori ignotus: Humaniori, inquit, non ita; vt vulgò dicitur; facili, & tractabili, & beneuolo, tametſi rudis literarum ſit* (hoc enim cum ſententia nequaquam conueniret) *ſed eruditiori, doctiorique qui Praxitelem quis fuerit, & ex libris, & ex hiſtoria cognouerit.* V. Perſpicuè, diſerteque docuiſti, quæ huic vocabulo notiones ſubiec-

bijcerentur. Mea porrò opinio eſt, ab illa prima fluxiſſe alteram, & ab hac tertiam. Quia enim ad humanitatem, id eſt, ad naturam hominis vehementer pertinent lenitas, manſuetudo, comitas, idcircò ea communiter humanitatis nomen acceperunt. Certè homines immanſuetos, agreſtes, inurbanos, duros, implacabiles, vix in hominibus, ſed in belluis magis numerandos arbitror. Et quoniam, qui iſtas, de quibus ſermo à nobis ſuſceptus eſt, literas ſtudioſè colunt, comes, faciles, tractabiles, iucundi, & ſuaues euadunt, propterea ipſemet eruditioni, ab effectu ſcilicet, hoc nomen impoſitum mihi videtur. M. Extra controuerſiam eſt, huius elegantiſſimæ doctrinæ alumnos humanitatis laude excellere. Habet enim eam vim, ac poteſtatem, vt quamuis naturā, quoduis ingenium miteſcere, molleſcere, ac manſueſcere cogat: & vt quiſque ab ea feliciſſimus, ita eſt facillimus, atque leniſſimus. Teſtimonium petere poſſumus ab Ouidio ingenioſo, ac pererudito poeta duplex. Primum eſt.

PRO-

Digitized by Google

Adde quod ingenuas didiciſſe fideliter artes, Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Alterum.

Artibus ingenuis (quarum tibi maxima cura eſt) Pectora molleſcunt, aſperitaſque fugit.

SIt ergo hæc prima cauſa, cur hæc vox ad ingenuas artes ſignificandas ſit accommodata. Secundam video à nonnullis afferri, quod nemo ferè niſi placabili, & manſueta præditus natura, & ab omni motione feritatis aliena, poſſit in hanc partem ſtudiorum placidiſſimam, pulcherrimamque incumbere, & eius cupiditate incendi. V. Nec iſti rationi ſua deeſt probabilitas; humanas, ſiue humaniores appellari literas, quando eas ferè non niſi humani, id eſt, lenibus à natura, & manſuetis ingenijs ornati homines conſectantur. Vel igitur quia faciunt humanos, vel quia non patiuntur niſi humanos, ideo humanitatis nomen ſortiuntur. M. Adiungam

gani his tertiam ex A. Gellio, apud quem ita ſcriptum eſt: *Huius enim ſcientia cura, & diſciplina vniuerſis animantibus vni homini data eſt, idcirco Humanitas appellata eſt*. V. Hoccine Gellius? M. Etiã. Sed quod bona cum venia tanti ſcriptoris liceat mihi dicere; cùm neque iſtarum; neque aliarum artium, vt Mathematicę, Medicinæ, Iuriſprudentiæ, Philoſophiæ, Theologiæ participes ſint aliæ animantes præter hominem, ſi quid hæc ratio valeret, eædem ille quoque, quas recenſui diſciplinas, Humanitatis nomen ferrent. V. Rectè argumentationem concludis: non placet hæc vltima cauſa. Quibus autem finibus, quibus terminis Humanitatem circũdas, ac circumſcribis? M. Grammaticis (quo nomine duarum linguarum, Græcæ videlicet, ac Latinæ accerrimum, & ad modum latè patens ſtudium intelligo) poeticis, oratoris, hiſtoria, ſiue antiquitatis notitia, dialecticis, & morum philoſophia. Non quidem his ſolis, ſed his potiſſimum. V. Multa hæc, imò infinita complectuntur. M. Nec ſolùm vniuerſa, ſed ſingula: quod norunt optimè, qui longius diſcendo progreſ-

ſi ſunt. V. Peruenimus ad diſputationis tuæ quartum caput, quo iſtorum laudes celebraſti. Si otium ſupereſt, quæſo, ſtrictim quædam repete: non enim te audiendo fatigari poſſum. Quid enim agam nunc aliud? aut in quo vtilius hunc diem poſſim conſumere? M. De laudibus harum literarum puto abs te orationem habitam. Quare tu mihi exponas licet, quibus argumentis earum dignitatem, ſuauitatem, vtilitatem oſtenderis: multo enim eruditiùs, elegantiuſque id præſtitiſti, quàm ego poſſim. V. falſus animi es: vituperatoribus enim humanitatis reſpondi tantùm. M. Eam ipſam reſponſionem fuiſſe laudationem dico; quippè cùm ſtudia hæc noſtra maximè defenduntur, & à contemptu vindicantur, cùm maximè commendantur. Incipe Veranni; fac promiſſa; libera fidem. V. Quoniam premis, & acriùs inſtas mihi, accipe; alieno vti nihil moror. Criminationem iſtorum in quatuor diuiſam eſſe partes, & quodammodo quatuor tela in nos iaci animaduerto. Hoc genus ſtudiorum leue, inane, ac nugatorium dicunt, quod qui profitentur, nequaquam

graues, difficileſquè labores ſuſcipiant. Ex eo deinde, haud ita admirabiles vtilitates ad Rempublicam peruenire cenſent, cùm eius doctores interiore, & ſingulari eruditione præditi non videantur. M. Probè rem percepi, & quatuor illa, de quibus dixiſti capita accuſationis planè video. Aciem igitur tuam contrà ſic inſtruxiſti, vt munus noſtrum, & grauiſſimum, & multis difficultatibus plenum eſſe, nos quæ, & commodare plurimùm ciuitatibus, & partes noſtras, ſine varijs, multiſquè literis tueri neutiquam poſſe demonſtrares. V. Hæc ipſa docui Muſeæ. M. Potuitne ergo magis collaudari Humanitas? V. Potuit ab alio me diſertiore, & doctiore. Tamen cùm hæc ſtudia mihi famam aliquam, celebritatemque in hac vrbe peperiſſent, decere exiſtimaui, vt ipſis viciſſim pro virili mea aliquid ſplendoris conciliarem. M. Iure. V. Valde ad nos deformandos mouet aduerſarios, quòd non ita præmijs, & honoribus mactari conſpiciunt in hiſce ſtudij, vt in medicina, & iure ciuili ſeſe collocantes; quæ quidem hoc tempore ſunt artes duę quæſtuoſiſſimæ.

Nullis in negotijs, deliberationibuſque arduis conſilium noſtrorum poſtulatur, non componimus ciuium controuerſias, non agimus cauſas, nemini ſalutem damus. Proinde nos arbitrantur tantùm verſari in figmentis poeticis, quibus auditorum noſtrorum animos hilaremus; & in aliquot faciendæ, ornandæquè orationis præcetiunculis operam conſumere: quærere quæ fuerit mater Hecubæ, quid cantent Sirenes, quot remiges Vliſſes habuerit, Æneas è naui egrediens, vtro pede Italiam tetigerit priùs; Anacreon vinoſior, an libidinoſior; Homerus, an Heſiodus antiquior fuerit. Hanc eſſe eruditionem noſtram; quæ neque ſi adſit, vllum emolumentum; neque ſi abſit; vllum detrimentum communi generet: dialecticen. phyſicen, philoſophiam moralem maximas vtilitates parere aiunt, idque ipſum verbis docent. M. Audire geſtio confutationem tuam. V. Etiamſi aſſentiremur hoc vobis, inquam, nihil nos niſi poeticas fabulas, & orationis perpoliendæ præcepta tradere non liceret tamen concludere, hanc noſtram doctri-

doctrinam quiddam inane, & ad puerorum tantummodo aures, animoſquè demulcendos idoneum eſſe, nec vllum artibus noſtris, cum Philoſophia commercium intercedere. Non ſunt enim otioſorum hominum commenta dumtaxat iſta poetarum fabulæ, vt vos calumniamini: quintanquam integumenta omnem liberalibus ingenijs decoram cognitionem ſapientiamquè omnem complectuntur. Nunquamne illud Maximi Tyrij legiſtis? *Quid aliud eſt poetica; (inquit) quàm philoſophia, tempore quidem vetuſta, compoſitione metrica, ſententijs mythologica, ac fabularum, inuolucro tecta?* Plato, & Ariſtoteles, quàm ſtudiosè homerum legerunt? quàm ſæpè eius teſtimonijs ad res ſuas confirmandas vſi ſunt? ipſe Plato poetas modò ſapientiæ patres, ac duces, modò Deorum interpretes, modò Deorum filios appellat. Cùm igitur poetas interpretamur, ſementem quodammodò virtutis, atque doctrinæ facimus. Cùm autem quo pacto aptè, diſtinctè, ornatè, copiosè, planeque oratoriè loquendum ſit præcipimus ea docemus, quæ

ſemper in omni libera ciuitate, beneque inſtituta, & optimis temperata legibus. Republic. plurimùm valuerunt. Quis ignorat vim eloquentiæ, quantumque ipſis ſapientibus ſemper tributum ſit? Legite quæ à Craſſo in primo, & ab Antonio in ſecundo de oratore grauiſſimè, ſapientiſſimæque dicuntur, & à nobis eius facultatis artificium petendum intelligite. Quod ſi hæc duo tantum tractaremus, & hoc ſolùm à nobis poſtularetur, tamen nec leuibus in rebus induſtriam noſtram exerceri, nec parum nos prodeſſe hominum ſocietati iure affirmaremus. Nunc attendite paulisper, quantum opinione veſtra aberretis, & quantopere fallat vos ſententia. Nulla eſt ars ingenuo apta homini, cuius non aliqua cognitione imbutum eſſe oporteat eum, qui cum laude hoc munus velit adminiſtrare. Alij eos volunt, & tractant ſcriptores, quorum vno aliquo genere diſputatio continetur. In libris quippè dialecticorum, phyſicorum, medicorum, iuriſconſultorum, haud ferè inuenias, cuius intelligentiam non ex illis ipſis, de quibus inſcripti, conſcripti-

Digitized by Google

ſcriptiquæ ſunt artibus petere queas? Nobis ij ſunt explicandi libri, qui cùm à viris omni ſcientia inſtructiſſimis confecti ſint, ipſi quoque innumerabiles locos ex omni diſciplina depromptos habent. Cæteri ſi vnam illam artem tenent, quam docent, aliarum ſint omninò imperiti, atque rudes, exiſtimantur tamen munus ſuum præſtare poſſe; nec medico vitio datum eſt neſcire leges, aut iuriſperito ignorare medicinam, aut aſtrorum rationem: nos vni ſumus, quibus omnis illa artium magnarum, liberaliumque varietas non pertractanda quidem, ac pernoſcenda penitus, ſed deguſtanda certè, & delibanda eſt neceſſariò. Itote nunc, nullamque eximiam in Humanitatis doctoribus ſcientiam ineſſe blaterate. Pergite iam in odium contemptumque nos trahere, vt qui nullo commodo ſimus Reipublic. qui nullos labores perferamus, quiquè nugas tantùm venditemus. Fateor me breuem fuiſſe. Atque hoc ideo, quod non deſunt, qui de hoc argumento vos plura, & melius doceant. Hæc Muſcæ, capita ſunt defenſionis meæ

M. Niſi me domum reuocarent negotia, pluribus tecum agerem: naſcetur alia occaſio.
Vale.
V. Mi Muſcæ, tu quoque.

PRO-

Digitized by Google

PROGYMNASMATVM LATINITATIS SIVE DIALOGORVM LIBER SECVNDVS.

PROGYMNASMA I.

E ſomno ſuſcitati, precatio matutina.

Calixtus. Adolphus. Henricus. Sympertus.

CALIXTVS. Benedicat nos hodie Deus Pater, à quo conditi, & Filius, cuius dira morte à ſempiterna morte vindicati, & Spiritus Sanctus, per quem abluti, & ſanctificati ſumus. *Iam lucis orto ſydere*, &c. Surgite contubernales, ſurgite, Adolphe, Henrice, Symperte. Ecquid audi-

audiſtis? expergeſcimini. Tacent. Cernite, vt valuis recluſis clariſſima ſe lux infundit. Surrecturine eſtis, an non? A. Quid tu (malùm) nobis iſta horribili vociferatione ſomnum abrumpis? quid gannis? quid vis? atrabilis te agitat? C. Surgendum eſt tibi; deſerendus nidulus. Heus, heus, ſurge. A. Ceſſa ſis hoc clamoris edere: Enimuero profectò non poſſum. C. Profectò potes. A. Conuiui potius hac nocte, quàm dormiui, eamque plenam timoribus, & miſerijs habui: plumbeum gero caput. C. Et cuiuſnam erant illi rhonchi? A. Nullos ſenſi rhonchos; abſiſte hinc. C. Non igitur verum loqueris, te conniuiſſe; ſomno approbè irrigatus, ſubmerſuſque iacuiſti, ſi rhonchos, & quidem tantos minimè ſenſiſti: ego ſenſi. Surge, non piger, ſed ipſamet pigritia. A. Ah Caliſte, nimis hoc quidem inhumaniter, & valdè importunè: ſine pauxillum; ſic tibi obtingant, quæcunque exoptas bona. C. Littori loqueris. Henrice, corripe è ſtrato corpus. H. Quota eſt hora? C. Quinta. H. Erraris vterque, tu & horologium. Adhuc nox atra caua circumuolat vmbra. C. Scilicet in oculis tuis. Faxo mox adducatur faber,

ber, qui forcipibus illos tibi aperiat. Excute noctem dormitator. Quin ſurgis? H. Obtundis: iam primum verſaui me in alterum latus. C. O Chriſte, etiam hic ſtertere vult in meridiem: In eodem ludo videntur docti ad ſomnolentiam. Sed eſt vocis ſat. Symperte, ſurge. S. Dictum, ac factum: ſurgo. C. Te laudo, haud ſomniculoſus es. Vos niſi è veſtigio ſurrexeritis, renunciabo magiſtro, vt vapuletis pro ientaculo. A: Quod tibi Deus Opt. Max. pro tuo prandio largiatur. Faceſſant nunc. C. Vt oſcitant? vt brachia tanquam in cruce ſuffigendi diſtorquent? vt capita ſcalpunt? vt oculos fricant? quaſi veſpertiliones lucem indignantur. H. Nonne hic dies eſt feſtus? S. Cur tu iſtuc quæris? H. Quia de more ad ſextam liceret ſomno recreari. S. Negotioſus, ſeu profeſtus eſt; non feſtus. Sed conticeſcite, dum ſolitam precationem expedio; attendite, animoſque veſtros vna mecum ad Deum transferte. A. Hoc agimus. S. *Æterna mundi Opifex, tibi gratias, quantas noſtræ mentes capiunt, cum nos hac tranſacta nocte viuos, incolumes, & omnis maculæ puros, atque integros tua miſericordia cõſeruaſti. Ora-*

Digitized by Google

mus te, per bonitatem tuam, cum iſta luce, cuius primordiũ videmus, veræ, Catoliceque fidei lucem, emendationem vitæ noſtræ, ſecuritatem mentis, & diuinæ conſolationis tuæ lætitiã nobis hodie, & quoad vixerimus cõcedas. Tibi corpora, tibi animas noſtras, introitum, et exitum, vitam, atque obitum, omnia denique noſtra commendamus, ac tradimus. Miſerere noſtri Domine, miſerere noſtri. Sancta Maria, in tuam cuſtodiam, & clientelam nos recipe. Ora pro nobis peccatoribus. Amen.

PROGYMNASMA II.

Salutatio matutina, ientaculum.

Pedagogus, Calliſtulus, et Hyacintus pueri, Pater, Mater, Coqua.

PÆdagogus. O. Calliſtule, itane tardus in induendis caligulis tuis? C. Præceptor, dum feſtino, conuerſa eſt ſutura in latus tibiæ: iamquè nec progredi poſſum trahendo, nec regredi; vſque adeò fixè adhereſcunt. P. Sine, ego a pede detractas denuo inducam. Induxi, bene habet,

Por-

Porrige calceolos Hyacinthe. H. Apertoſne, an cum obſtragulo? P. Apertos, cum zonula, & fibula. Nunc thoracem ſimplum cape. Tu, Hiacinthe, ligulis aſtringe thoraci caligas fraterculi, fac nodos laxos, non anguſtos. H. Pro, iſtæ ligulæ ſunt exarmate propemodum omnes. P. Ementur nouæ; nunc vt potes. Pecte modo capillum Caliſtule: hem tibi pectinem. C. Hoi, hei, P. Quid eſt, quod ſic clamas? C. Crines nimium ſunt conuoluti, & implicati: dolorem mihi facio dum pecto. P. Radijs maioribus vtere. Citò faciem, manuſque abluite. H. Factum. P. Deſcendamus in hypocauſtum. Vbi intrauerimus, ſalutabitis parentes, & ſorores paruulas; ijs verbis, & geſtibus, quibus à me edocti eſtis. C. Salue pater optime. H. tu quoque mater amantiſſima ſalueto. C. Salutem vobis precamur ſororculæ noſtræ dulciſſimæ. Pat. Deus fortunet nobis omnibus hūc diem, mihique, coniugique meæ ſeruaſſit communes liberos. M. Placido ne ſomno defuncti eſtis? H. Placido. C. Ego haudquaquam, ò mater; ſæpius enim euigilaui. M. Miſeram, me quod verbum audio? Euigilaſti? accede ad

ine propius. Quare euigilaſti mi Calliſtule. C. Caput dolebam, & etiamnum dolor manet. M. Multúſne? C. Aliquantus: M. Vnde hic dolor? de vento? at in cubiculo nulli venti. De frigore? at æſtate noua, vt nunc, frigus vrit neminem. C. Quod ſuſpicor, inde, quia me heri tecum cœna abſtinere voluiſti. M. O factum malè: heus Euphroſina. E. Quid me vult domina? M. Ambobus offam coque: Quàm citiſſimè poterit, tam hoc cedere ad factum cupio. E. è quo? M. è vino: Immiſce crocum, & puluiſculum nucis aromaticæ; quantum iudicabis immiſcendum: turundis verò panis ſimilacei patinam imple, quibus ius feruens ſuperfundes. E. Teneo. Nunquid aliud? M. Aliud? etiam da vtrique nihilominus collyram ſuam. E. Curabitur. M. At maturè. E. Intelligo. Sed nunquid adhuc imperas? M. Nihil. Bae. Interea tantiſper cum libellis colloquimini; dum ientaculum inferatur. Hy. Licet.

PRO-

PROGYMNASMA III.

Conſecratio menſæ.

Mater familias, Liberi, Pater familias.

MAterfamilias. Strauiſtiſne menſam filij? L. Strauimus, mater. M. Aquam manibus recens è puteo hauſtã in gutturnium infudiſtis? L. Infudimus. M. Mantile ſi eſt inquinatius, ſtatim ancillæ meis verbis nunciate, ac iubere, vt ſuſpendat mundius. Tum coquam percontamini, ecquid percocta iam ſint, cõdita, ac penitus apparata cibaria. L. Factum vtrumque mantile pendet, & eſcas abſumi iam poſſe coqua reſpondit. M. Patri hemicyclum, cũ puluino, & ſuppedaneo appoſuiſtis? L. etiã, mater. M. Vocate ipſum ad prandium, & ſeruo dicite, vt cibos apportet; ego paulò poſt adero. L. Pater pater, tempus eſt cibi capiẽdi; omnis res parata eſt; prandium corrũpetur, ſi moraris. P. Quota eſt hora? L. Decima. P. Sũtne omnia parata? L. Paratiſſima vniuerſa. P. Eamus igitur prãſum. Eſuritis vos? L. Vehementer. P. At vbi eſt mater? L. Exem-

Exemplo veniet. P. Oh, adhuc in tēplo hæ-ſitat? nimis pia mulier eſt mater veſtra; diuos precando ſatiari non poteſt. L. Nō hoc dicimus pater, ſed iā iam apparebit. P. Aliquid in mēſa deeſſe animaduerto. L. Quid, pater? P. Fuſcinulā, & baſim deſidero: propere afferre ambo. L. En. M. Vt iſtæ ancillę ſemper monēdæ, ac vicies per diem increpandæ ſunt. En appoſita eſt offa. Simul, pueri, aſite menſā conſiſtite, coniunctiſque manibus, & in cœlum ſuſpicientes, ſtatas precationes diſtinctè, citrà feſtinationem, cum attentiſſima cogitatione, ac pietate pronunciate, atque ad nomen Saluatoris, ac Mariæ vtrumque genu inclinate.

L. *Oculi omnium in te ſperant, Domine, & tu das illis eſcam in tempore opportuno, &c. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto Sicut erat, &c. Pater noſter, qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum, &c. Aue Maria gratia plena Dominus tecū, &c. Benedicere dignare nos Domine, & hac tua munera quæ ad vitam ſuſtentādam nobis largitus es. Concede quæſumus, vt tuis bonis tibi gratias ſemper agentes, teque collaudantes fruamur. Per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.*

PRO-

PROGYMNASMA IV.

Gratiarum actio poſt epulas.

Pater, Mater, Liberi.

PAter. Lautè, & large nos accepiſti, coniux. M. Eia laudato me tandem aliquando. mi vir, præter morem tuum. Sed quo argumento iſtuc? P. Panem candidiſſimum, ipſum farinæ florem, vinũ generoſum, aprugnam iure piperato, pullos gallinaceos, aſſas coturnices, aginam, vitulinam, poſtremò bellaria de ſacchare, & amygdalis prębuiſtis. Si ſæpius ita ſplendidè prandebimus, oppidò delicatos filios educabimus, & parcè admodum cœnare cogemur. M. Pone curam, minimè sũptuoſam, ac prodigam vxorem ſortitus es. Attentę ſatis, & reſtrictę claues dediſti. Annus euoluetur totus, antequã te ſimilibus modis accipiam. P. Cur autẽ vel hodie? M. Quia mihi natalis eſt dies. P. Ecce, non recordabar: ſoceros inuitaſſem, ſi monuiſſes. M. Monebo in annum proximum, ſi ſuperauero: & ſciebam illos aliò promiſiſſe.

P. Iam

P. Iam verò ſurgamus. Pueri, mappulas veſtras cōponite, & ſi quid in cyathis reſtat, ebibite. M. Ad agendas Deo gratias eo rurſus ordine conſiſtite, quo ante accubitum. Tu, Martinule ſta vltimus, & ad latus tuū Sibyllula. Huc ades filiola: aſſiſte ad dexteram fratris. Incipite. L. *Laus Deo, pax viuis: requies defūctis. Gratias agimus tibi, miſericors, et miſerator Domine, quoniā dediſti eſcā timentibus nomen tuū, nosque indignos tuorū munerū participes effeciſti. Te oramus, vt cœleſtibus, ac ſempiternis alimētis poſt decurſa mortalis vitæ ſpacia in Regno tuo explere nos digneris. Per Ieſum Chriſtum filium tuum. Amen. Pater noſter qui es in cælis, &c. Aue Maria, &c.*

PROGYMNASMA V.

Inſtruere, & adornare menſam.

Sergius, Procopius, familiares ſerui.

SErgius. Ecquid audiſti de Oeconomo, Procopi, hodie in ædibus noſtris inſtruendum conuiuium? P. Nullum verbum;

bum. S. Herus amicos quatuor vocauit, principes huius ciuitatis, eruntquè miſſus non pauci. Lepores capi, perdices, truttæ, ſalmones, & aliæ conuiuantium deliciæ apponentur, quas modò prætereunti mihi apud culinam coquus memorauit memoriter, & ipſa enumeratione me in laſſitudinem dedit. P. Quid ais? S. Audi nunc iam. Nos alia alijs, cuique famulo ſuum munus relinquamus: quod noſtrum eſt præſtemus ſedulò, menſamque ſuis rebus, & apparatu inſtruamus. P. In me nihil eſt moræ. S. Bene factum, quod ancillula euerrit ſcopis hora ſexta triclinium: alioqui tu euerrere debuiſſes. P. Tu debuiſſes. S. Tu debuiſſes. Vtinam quoque pollubrum lauiſſet, ſordet. Sed imperabo ipſi, etiamnum poterit. P. Ad orbiculatam hanc accubabũt opinor. S. Planum id quidem eſt. P. Tu mappas à famula atrienſi poſcas, illas arte laboratas, noſti: ego tapetum viride quæram, quo primùm menſa conueſtiatur. S. Poſcam. P. Cur tam ſero redis? S. Mulierem illam ſurſum, & deorſum curſitando quæritare me opportuit. P. Conſternamus ergo menſam. En, conſtrata eſt. Nunc ſtanneas quadras affe-
ram,

tam, & orbiculum, cui patinè ſuperponentur, vt mappæ ne polluantur. Quot diſcũbent? S. Octo. P. Quid ita? S. Illi quatuor primarij ciues inuitati, herus, hera maior, filius herilis, hera minor. P. Tibi cochlearia pedunculis inauratis, & cultri manubrijs argenteis curæ ſint. S. De ſale in pila contuſo tria ſalina imple. P. Ecce. Curram nunc in cellam promptuariam, apportabo caniſtrum cum pane primario, & candido: nam ſecundarius hinc exulabit hodie. S. Sellas ego conquiram. P. Vt promum condum timere ſenſi modò, ne nos de pane iſto comederemus interea loci. Pumex nõ æquè aridus eſt, vt hic ſenex. S. Parcus, ſordidus, tenax, & pertinax eſt. P. Ipſe quoque in lecto follem obſtringit ob gulam, ne quid animæ amittat dormiens. S. Nec me animi fallit cellarium in metu futurum, ne guſtemus de vino. Profectò pitiſſabimus, dum per domum cum citreis, lagenis cantharis ambulabimus. Nec verò quiſquam eſt tam ingenio duro, quin, vbi quidquam occaſionis ſit, ſibi faciat bene. Impone cuilibet quadræ panem ſuum, & tege mappula. P. Nondum poſtulaui receens lotas: nam quæ in hac capſula, maculis

culis iam ſordent. Vado petitum. S. Curſim ito. P. Hicero, cum illic cenſebis eſſe me. Adſum, quid iam deeſt? S. Vas refrigeratorium, in quod œnophorum, & canthari deponantur: nunc enim æſtus hiulcat agros, quippe menſe Iulio. Item aliud, cuprea illa trulla, in qua cryſtallina pocula, & argentea eluantur. Sed hæc poſtremò. Iam abacum ornemus. Defer quadras plures, vt permutare ad ſingulos miſſus, & quoties opus fuerit, commodè poſſimus. Iam de pane cibario paniceas quadras deſecato, quæ cibis ſubſternantur, qui mos eſt aulicus. Mi Procopi, afferto etiam ſportulam, in quam reliquiæ ciborum, & ocula de quadris à menſa ablatis proijciantur. P. En, attuli. S. Euge, optimè. P. Simul abeamus ad afferendas pateras, phialas, ſcyphos, culullos, cymbia, ciboria, chryſendeta, anaglypta, toreumata, cælata, nō cælata pocula, quamuis omnibus vſuri non ſint: vt dominus noſter à poculis haud inops eſſe videatur. S. Meritò, hæc enim eius arma ſunt, cum ſit helluo, non librorum, ſed Liberi, & hinc vſque ad ſydera notus. P. Habet hunc morbum. Quid iam deſideratur? S. Magnum il-

lud mallunium argenteum, marginibus, ſeu labris inauratis, cum ſuo vrceo, vnde manibus lymphas demus: & tonſis mantilia villis. P. Curauero, hem tibi, quid inſuper? S. Vt ſuffitum thuris ſpargamus per triclinium, odoreſque incendamus quando accũbendum erit, & in tempore de vino è cadis hauriendo cellarium admoneamus: non illo ignobili, & cibario, quo aſſiduo gulæ noſtræ lauantur: neque de fugiente, ac dubio, aut acceſcente: ſed honorario, Falerno, Cretico. Scis? P. Teneo iſtuc ſatis. Qui agent dapiferos? S. Libanus, & Staſimus: pocillatores nos duo. De lancibus, catinis, ſcutellis, & patellis rogabimus homines, vt nobis aliquantillum aſſeruent, non repugnante coco, qui nos amat. Petitionem noſtram curæ habebunt vtique. P. Idipſum meditabamur ego, venterquè meus: in quo inteſtina præ inanitate horrendum murmurant.

***

PRO-

PROGYMNASMA VI.

Aceruus præceptorum.

Pompilius. Aſcanius.

POmpilius. Nihil potuit opportunius, teipſum quærebam. Salue Aſcani. A: Et tu ſalue, mi Pompili. P. Numquidnam oblitus es quantum me nudius tertius facetiarum, & vrbanitatis tuæ leporibus hilaraueris? A. Quibus tandem? P. Cum doceres ludibundus, quid poſt accubitum non agere, & quam modeſtè accumbere conueniret. Ego verò ita tum diſceſſi, vt alium inſuper, longioremq; ſermonem de ciuilitate in menſa ſeruanda abs te ſtipularer. Quid nūc animi tui ſuper hac te ſit, non mihi liquet. A: Nullum ſermonem promiſi, nec reſtipulatus ſum. P. Atqui non negaſti: & verum illud verbum eſt, vulgo quod dici ſolet; *qui tacet, conſentire videtur*. A. Tute leges quas reliqui. P. Te audire præopto; tam facundus, & iucundus es. Tamen nihil niſi tuo commodo, ac te volente fieri cupio. A: Amicitiæ no-

ſtræ dandum eſt aliquid, alius non impetrares. Faciundum eſt quod vis. P. Amo te meritò. A. Vt ergo hinc exordiar. Si cœna, aut prandium differtur, vel quia nondum adſunt accubituri, vel quia cocus necdum eſt paratus, legi qui ſtudioſo literarum ſuaderent, vt interim geographica pictura, aut lectiuncula aliqua, aut teſtudine pulſanda ſe oblectaret: atque ita cogitationem ſuam à menſa auocans, cum ventre quaſi quoddam leue, ac breue bellum gereret. Tu obiurga cocum quam acerrimè, & iterum, iterumquè interroga, quando tandem accumbendum ſit: totùmne diem exſpectare oporteat. Nomina occupationes, quibus te operam dare tanta, tamquè diuturna mora non ſinat. Oſtende ventrem tuum impatienter flagitare debitum. P. Feceram ego hoc aliquãdo, & ob id neſcio quis aculeus pungebat pectus meum, quem tu nunc mihi ſuſtuliſti. A. Gaudeo ſi eſt, vt prædicas. Quæ tu eſurus, aut bibiturus es, quæque alij, ijs naſum prius admouendum duco, ſi cõmodè poſſis. P. At nauſeam alijs ciebo. A. Licet hoc, in menſa præſertim. P. At ego iſtud ignorabam. A. Digitos ſi iure con-

contaminaueris, vel lingito, vel ad tunicam, non ad mappulam, ſeu linteum extergito: quoniam id ſpurciſſimè commaculares, ſapidum illud quantulumcunque perderes. P. Nempè vt canes, & feles cùm comederunt, exerta lingua, ſic ego mihi os, & digitos lambere inſtituam. A. Tù haud ſtultè ſapies, & res tibi ſapiet. Bolos quam primum degluti: ne multum dentibus mole. Sint autem bene magni, & liberales, vt buccæ vtrinque tumeant: perinde vt ſi aut tuba caneres, aut flatu focum excitares. Neque ſemper panem ad carnis illa fruſtula adhibeto. P. Bellè cœpiſti. Dimidium facti. A. Ore pleno loqui, aut bibere, labriſque patentibus comedere, ſpirare naribus, anhelare, diductiſquè labijs porculorum mandentium ſonos æmulari, Baciare, lingua interius palatum, ac dentes perpurgare, buccas, & labra lambere: hæc, inquam, aſpectu ſimul, & auditu iucundiſſima ſunt: nec eſt aliud ferè quidquam meo iudicio, quod tanta hilaritate conuiuas perfundat, & quotquot menſæ accumbunt. P. Teneo memoria patrem meum nobis adhuc pueris, cum ſpiraremus, il-

lùmue porculorum ſonum ederemus inter comedendum, ſæpius dare alapas; vſque adeo vrbanitatem hanc ferre non poterat. A. Laudo tuum patrem. Et noſter parẽs ob ſimilia peccata plagas nobis imponebat. Sine vlla intermiſſione oportet edere, ac bibere: ac tantum quidem, quantum vel duobus vrſis ſufficeret. Idcircò enim ad menſam conuenitur, apud quam verecundari neminem decet: quæ Plautina lex eſt: colloquia aliorum ſunto. Quod ſi illum edendi exercitum non exerces: ſi dentes, inquam, ab opere vacant, interim ſcalpe ipſos, ſcabe caput, geſticulare manibus, lude cultello, & in quadra cæla aliquid. P. Obſidionem Troianam, aut gigantomachiam fortaſſe. A. Non, ſed aut Aſiam, aut Africam, aut Europam. P. Ha ha. A. Manus niſi ad cubitum propemodum ſint pollutæ, & mantile eximiè ex abſterſione oris, atque digitorum conſpurcatum, nondum eſt elegantiæ munus impletum. Quin eo ita mundo, vt dixi, aliquoties oportebit cum ſudorem propter conatum, atque ſtudium naturam cibo explendi per faciem manantem detergere; tum naſum emungere,

dentes

Digitized by Google

dentes eodem fricare, ſeu idipſum digitis facere. P Quàm ſunt omnia, quæ profers, rationi, & ſummæ cuidam prudentiæ conſentanea? A. Screatibus tuſſibus, ſputis proijciendis indulge. Hęc ingenuum adoleſcentem arguunt, qui otioſus eſſe nunquam poſſit. P. Attamen quid interim ageret aliquis? A. Aliorum auſcultandis ſermonibus det operam, ſi ipſi non datur loquendi occaſio: atque ita tædium fallat. P. Penitus ita faciendum, bene mones. A. Quod palato blanditur, abradita cum magna ſollicitudine: & abs te ſemeſa fruſta carnium, atque fructuum alteri porrigito. Panem præroſum denuo in ius intingere quid vetat? P. Vrbanitas. A. Itane obturbas? ſi fortè cochleari, cultro, patellæ ſaccharum, mel, aut aliud quidpiam dulce adhęſerit, lambe, & relambe Ipſum ſalem non cultelli cuſpide, ſed tribus digitis extremis de ſalino ſume. P Ha ha ha nempe vt ruſticorum inſignia gentilia ibidem impreſſa relinquã *In una ſalina da tre piedi*. Aſcan. Si longius abfuerit, tu noli quadrã protendens ſalem petere; verùm iube audacter ad te ſalinum admoueri. P. Hoc eſt, eſtque inſulſum, ſi vel modium ſa-

lis adhibueris: Verùm agreſtiora quædam reſtare ſuſpicor, quæ dicas. A. Quam etiam politicum, & aulicum illud, cibum manſum è faucibus eximere, & in orbem reponere? P. Phuy, phuy. A. Ne execreris, audi porrò. Si quid in os miſſum fuerit, quod traijcere in ventrem non conducat (poteſt enim fieri, vt in pane latuerit carbo, aut pilus, aut ſimile quid) ne auerteris te, neue manum ori appoſueris, ſed coram omnibus cum ſimplicitate, & libertate in terram eijce, vt reſonet. P. Vide, Aſcani, quo inducas. A. Etiam illa videmus quibuſdam ſolennia eſſe in conuiuijs, vt cibum ambeſum, aut oſſa ſemel in quadra depoſita iteratò ſumant, atque tractent, vſque dum apponatur diſcus, in quem conijci ea mos eſt: nec oſſa cultello, ſed dentibus purgant. P. Quales tu mihi ruſticos narras? immò canes. A. Qui verò canibus aut proprijs, aut alienis de menſa ſubinde largiuntur, eoſquè contrectant, illi ſunt verè humaniſſimi. P. Si bene. A. Socratis eſt, vt quidem Plutarchus teſtatur, appetendos eos cibos, qui non eſurientes denuo ad edendum, & potus, qui non ſitientes

tientes denuò ad bibendum inuitet. Atque etiam eſurientes ſuauibus frui potius, quàm neceſſarijs oportere. Et poſtquam à communibus epulis diſceſſum eſt, nouas irritare appetentias. Et quamuis acceperit quis quod naturæ ſufficiat, nihilominus auidè ſecundis menſis, & bellarijs, quaſi noua cœna ſeſe farcire, & quoniam moleſtis animos imaginibus pulſant, occurrendum eſt hac ratione. Quod quid aliud ſumptuoſum apponetur, cogita, abſurdum eſſe precioſis, & delicatis eſcis, cum adſunt, non frui: cum abſunt eas fruſtra deſiderare. Fruere. Et cum te ad ſplẽdidum conuiuium inuitatum iri ſuſpicare, triduo inediam, ſitimque tolera, vt appetitum, & famem magnam afferas, & in ventre rebus melioribus, quàm ſit victus tuus, locus relinquatur. P. Sed onuſto nimis, & malè affecto corpore diſcedam, valeboque deterius poſtridie. A. Sed optimè valebis perendie. P. Singularis tuẽdæ valetudinis ratio, de qua Plutarchus, & Celſus nihil, quod ſciam. A. De ouis comedendis quid loquar? P. Septem, aut nouem peccata committi ſolere aiunt: vt facilius, ac tutius videatur ouem, quam

ouum comedere. Si ita eſt, nunquam fe-rè, abſque piaculo edentur oua, etiam quā-do per Eccleſiam Romanam edere ea ſine crimine licet. Hoc immenſum quantum eſt admirabile. Vnum affer de tanto nu-mero. A. Putamen oui non cultelli mu-crone, ſed vnguibus purgare. Poſtea al-bumen illud cōcretum non pane, ſed pol-lice excipere, & in os indere. P. Hoc, vt ego ſentio, præcipuum eſt in ouo come-dendo flagitium. A. Idem ego crediderim. Hoc inſuper non mediocri commendatio-ne dignum ſtatuo, adeo magna cum attē-tione in veſcendo verſari, & ſic omnibus neruis, toto pectore, omnique cogitatione in patinam euacuandam incūbere, vt quid alij agant, dicant, non ſentias: nec ſatis ſcias, quid ipſemet agas, niſi quod mani-feſtò experiris, tibi ventrem farctiorem, ponderoſioremquè fieri. Et ſi quis te no-minatim compellauerit, tùm quaſi è pro-fundiore ſomno excitari videare. P. Tales magis bonarum epularum gurgites, quam bonarum literarum ſtudioſi videntur: me-liusquè; ac felicius imitari Gallonium, Apicium, & Philoxenum, quam M. Tul-lium, aut Virgilium. A. Quem imitantur,
qui

qui circumactis oculis obſeruant, quid alij comedant? qui in alium nimium detentos, & defixos retinent? qui capitibus quoque retortis noſſe volunt, quid in alia menſa geratur? P. Magiſtrum Grobianum. A. Cuiatem opinare hunc hominem fuiſſe? P. Ciuem mundi, vt Socratem. A. Nimium lepidè fabulatus es. Nunc te quædam docebo, quæ ſublatis menſis obſerues. Animaduerte, vt illa æquè metũ ſcias. P. Auſculto. A. Præſentibus alijs, antequam ſurgas, os vino elue, & in terram exſpue, nihil ob id metuens mali. Dentiſcalpium ori inſertum retine, vt auicula paleam, quando nidum eſt conſtructura: aut veluti calamum ſtudioſi, ſuper auriculam repone. Si ex aliquo ferculo, aut vini genere magnam gula tua voluptatem percepit, id geſtu, & voce, & inter conuiuandum, & poſt indicabis. Iam ne ſatis factum tibi. P. Propemodum. Si plus diceres, non ideo te vadimonio obſtringerem; ac ſi vel diem totum conſumeres; æqui boni facerem: aurum ſiquidem, & argentum merum eſt, quod aduerſum malè dolatos illos, vereque incultos dicis. A. Alio properare me tempus monet Pompili. P. Noui te

ui te iuuenem induſtrium, & aſſiduis occupationibus diſtrictum.

PROGYMNASMA VII.

A Deo actionum capienda primordia.

Poſthumus, Gemellus.

POſthumus. Diuinare nequeo, cur non modo ſtudia mea, verum etiam quidquid facere occipio, in dies ſingulos parum rectè ſub manus ſuccedat. Adeon' hominem eſſe infauſtum, atque miſerum quenquam, vt ego ſum? G. Mihi è diuerſo, & ſtudia mea, & quidquid auſpicor quotidie ſatis proſperè, & ad volũtatem. Summo illi rerum parenti, ac domino ſit gratia. P. Quo artificio, aut qua demum ratione hanc fœlicitatem conſequeris? G. Nullo artificio: paucis tantum verbis. P. Cantionibus, ſeu carmine magico fortaſſe. G. Quod Diui, Diuæque omnes auertant. Quali tu me ingenio arbitrare? P. Bono. G. Quid factis? P. Bonis. G. Quid religione? P. Optima. G. Quid ergo re iſtæc audio

loqui?

loqui? P. Si quid per iocum dixi, nolim te id in ſerium conuertere. G. Primum cauiſſe oportuit ne diceres. Verùm eadem ſi purgas, mihi patienda ſunt. Ignoſco. P. Quibus igitur verbis? validam profectò verborum tuorum vim eſſe oportet, ſi tantùm efficiunt. G. Non remorabor. Memoria tenes nos audiſſe aliquando, antiquos, ſi quid incœptarent præfari ſolitos. Quod bonum, fauſtum, fælix, fortunatumque ſit: quod fæliciter eueniat: quod Dij bene vertant. P. Memor ſum. G. Nonne te mater tua perdocuit, acturum aliquid, animum ad Deum conuertere, eiuſque opem tacitè implorare? P. Nunquam. G. Credo ipſammet non conſueſſe id facere. Mei parentes conſueuerunt, & ita me inſtituerunt, cum ſæpe illud Pauli occinerent, *Omnia quacunque facitis, ſiue in verbo, ſiue in opere omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite*: Ob hoc itaque res tuæ fœliciter non eunt: opem enim præſidiumquè cœleſte non flagitas. P. Tuam pietatem imitatus in poſterum, haud deſipiam. Quam adhuc malè, tam poſthac bene de me ipſe merebor. Velim tamen

pro

pro coniunctione beneuolẽtiæ noſtrę prę-catiunculam ipſam, qua vteris, ne me ce-les: hoc precariò abs te peto. G. Illa Eccle-ſiæ communiſſima, & commodiſſima eſt.

Actiones noſtras, quæſumus, Domine, aſpirando præueni, & adiuuando proſe-quere, vt cuncta noſtra oratio, & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta fi-niatur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

P. Hæc valde arridet, hac vtar. G. Bene eueniat. P. Et tibi bene ſit qui me hodie ex ærumna non modica extraxiſti.

PROGYMNASMA VIII.

Malorum Societas.

Mater. Filij.

MAter. Huc adeſte filij, matriquè ve-ſtræ vacuas aures adhibete. Filij. Præſto ſumus, loquere quæ vis. M. Ani-maduerti ego vos cum pueris œnopolæ, qui ab hinc biennium commigrauit huic viciniæ, verſari crebrius, eorumque fa-miliaritate, & colloquijs impendiò delec-ctari.

ctari. Sic habetote, neutiquam placere mihi, vos conflictari cum illis ingenijs. F. Neutiquam? quid ita verò, ò Mater? M. Quia liberos meos, iuxta claudos habitare non fero, ne ipſi quoque claudicare diſcant. Nolo, inquam, vos paruorum, maleque educatorum puerorum moribus inficere animos: quia ſalus veſtra mihi, pro eo, ac debet, eſt chariſſima. F. Quantum nos ſcimus, ſunt non mali. M. Sed quantum ego ſcio, ſunt non boni. Velletiſne aſſidui eſſe cum lippis? F. Non. M. Cum balbutientibus? F. Non. M. Cum ſcabioſis? F. Non. M. Cum peſtilentia laborantibus? F. O Chriſte, ne tantum malum. M. Quare nolitis? F. Eadem ad nos corporum vitia, eadem lues, ijdem morbi transfunderentur: ſunt enim contagiones iſtæ, quæ manare ſolent latius. M. Sic prorſus animi labes, morbi, atque peſtes multò etiam facilius ab improbis hominibus in vos deriuabuntur. Si conſuetudinem iunxeritis cum auaris, euadetis tenaces, ac ſordidi: ſi cum iracundis iracundi: ſi cum impudicis libidinoſi, ſi cum temulentis ebrioſi: ſi cum audacibus proterui: ſi cum loquacibus garruli. Eodem modo, ne longum faciam,

ciam, in alijs peruerſitatibus. F. Quales nam ais eſſe pueros, quorũ nobis eſt auerſanda coniunctio? M. Parentibus parum prompte dicto obedientes ſunt. Iurare aſſueuerunt. Ad ſpectacula leuiſſima velocius, quam ad templum currunt. Mendaci loqui ſunt. Obſcœnis fabellis cupidius aures dant. Hiſce artibus ne colite, neue imbuite ingenium. Propter ſodales nequam grauiter multi, & magni magno caſu cecidere. Nec vobis illud in hoc fraudem det, quod pueri ſunt. Quam plurimos ego pueros apud Orcum æterna expendere ſupplicia crediderim, Patris, maiorumquè veſtrorum moribus, quos vobis identidem canto, viuite. Si hæc mea capeſſetis imperia, multa ad vos confluent bona, & Deus benè amabit, ac tuebitur vos, chariſſimi filij. M. Monita tua, mater, ſequemur, donec animam extremam traxerimus. Nec committemus, vt ob errata noſtra tibi aliquando à nobis ægritudo oriatur. M. Quantum me diligitis, immò quantum Deum amatis, tantum iſtuc curatote.

PRO-

PROGYMNASMA IX.

Natura verecundiæ.

Ædeſimus, Miſadoxus.

ÆDeſimus. Ne tibi iſtuc tam nouum, atque inſolitum appareat Miſadoxe, quod aſſerui non eſſe vnam de virtutibus verecundiam. M. Qui tandem non appareat, cum tam multis, & à tam multis doctis, indoctiſque pariter commendetur? Æ. Laudantur, & aliæ res, placentque hominibus communiter, quas ſi continuò virtutes numerare velimus, augendi ſint nobis philoſophorum commentarij, quibus de virtutibus explicatum eſt. Et illorum peculiare munus ducitur, diſputando quærere, ac decernere, quid in virtutibus ſit, qui non ſit. M. Quid ergo tu verecundiam eſſe ſtatuis? Æ. Perturbationem, ſeu affectionem, quandam, ſiue permotionem animi, non firmum, ac ſtabilem habitum. M. Hoc tu rationibus probes neceſſe eſt. Æ. Nihil procliuius. M. Accommodo aures. Æ. Vti metus, qui in aſpe-

ſimue porculorum ſonum ederemus inter comedendum, ſæpius dare alapas; vſque adeo vrbanitatem hanc ferre non poterat. A Laudo tuum patrem. Et noſter patēs ob ſimilia peccata plagas nobis imponebat. Sine vlla intermiſſione oportet edere, ac bibere: ac tantum quidem, quantum vel duobus vrſis ſufficeret. Idcircò enim ad menſam conuenitur, apud quam verecundari neminem decet: quæ Plautina lex eſt: colloquia aliorum ſunto. Quod ſi illum edendi exercitum non exerces: ſi dentes, inquam, ab opere vacant, interim ſcalpe ipſos, ſcabe caput, geſticulare manibus, lude cultello, & in quadra cæla aliquid. P. Obſidionem Troianam, aut gigantomachiam fortaſſe. A. Non, ſed aut Aſiam, aut Africam, aut Europam. P. Ha ha. A. Manus niſi ad cubitum propemodum ſint pollutæ, & mantile eximiè ex abſterſione oris, atque digitorum conſpurcatum, nondum eſt elegantiæ munus impletum. Quin eo ita mundo, vt dixi, aliquoties oportebit cum ſudorem propter conatum, atque ſtudium naturam cibo explendi per faciem manantem detergere; tum naſum emungere,

dentes

dentes eodem fricare, ſeu idipſum digitis facere. P Quàm ſunt omnia, quæ profers, rationi,& ſummæ cuidam prudentiæ conſentanea? A. Screatibus tuſſibus, ſputis proijciendis indulge. Hęc ingenuum adoleſcentem arguunt, qui otioſus eſſe nunquam poſſit. P. Attamen quid interim ageret aliquis? A. Aliorum auſcultandis ſermonibus det operam, ſi ipſi non datur loquendi occaſio: atque ita tædium fallat. P. Penitus ita faciendum, bene mones. A. Quod palato blanditur, abradita cum magna ſollicitudine: & abs te semeſa fruſta carnium, atque fructuum alteri porrigito. Panem prærosum denuo in ius intingere quid vetat? P. Vrbanitas. A. Itane obturbas? ſi fortè cochleari, cultro, patellæ ſaccharum, mel, aut aliud quidpiam dulce adhęſerit, lambe, & relambe. Ipſum ſalem non cultelli cuſpide, ſed tribus digitis extremis de ſalino ſume. P Ha ha ha nempe vt ruſticorum inſignia gentilia ibidem impreſſa relinquā *In una ſalina da tre piedi.* Aſcan. Si longius abfuerit, tu noli quadrā protendens ſalem petere; verùm iube audacter ad te ſalinum admoueri. P. Hoc eſt, eſtque inſulſum, ſi vel modium ſa-

lis adhibueris: Verùm agreſtiora quædam reſtare ſuſpicor, quæ dicas. A. Quam etiam politicum, & aulicum illud, cibum manſum è faucibus eximere, & in orbem reponere? P. Phuy, phuy. A. Ne execreris, audi porrò. Si quid in os miſſum fuerit, quod traijcere in ventrem non conducat (poteſt enim fieri, vt in pane latuerit carbo, aut pilus, aut ſimile quid) ne auerteris te, neue manum ori appoſueris, ſed coram omnibus cum ſimplicitate, & libertate in terram eijce, vt reſonet. P. Vide, Aſcani, quo inducas. A. Etiam illa videmus quibuſdam ſolennia eſſe in conuiuijs, vt cibum ambeſum, aut oſſa ſemel in quadra depoſita iteratò ſumant, atque tractent, vſque dum apponatur diſcus, in quem conijci ea mos eſt: nec oſſa cultello, ſed dentibus purgant. P. Quales tu mihi ruſticos narras? immò canes. A. Qui verò canibus aut proprijs, aut alienis de menſa ſubinde largiuntur, eoſquè contrectant, illi ſunt verè humaniſſimi. P. Si bene. A. Socratis eſt, vt quidem Plutarchus teſtatur, appetendos eos cibos, qui non eſurientes denuo ad edendum, & potus, qui non ſitientes

tientes denuò ad bibendum inuitet. Atque etiam eſurientes ſuauibus frui potius, quàm neceſſarijs oportere. Et poſtquam à communibus epulis diſceſſum eſt, nouas irritare appetentias. Et quamuis acceperit quis quod naturæ ſufficiat, nihilominus auidè ſecundis menſis, & bellarijs, quaſi noua cœna ſeſe farcire, & quoniam moleſtis animos imaginibus pulſant, occurrendum eſt hac ratione. Quod quid aliud ſumptuoſum apponetur, cogita, abſurdum eſſe precioſis, & delicatis eſcis, cum adſunt, non frui: cum abſunt eas fruſtra deſiderare. Fruere. Et cum te ad ſplédidum conuiuium inuitatum iri ſuſpicare, triduo inediam, ſitimque tolera, vt appetitum, & famem magnam afferas, & in ventre rebus melioribus, quàm ſit victus tuus, locus relinquatur. P. Sed onuſto nimis, & malè affecto corpore diſcedam, valeboque deterius poſtridie. A. Sed optimè valebis perendie. P. Singularis tuẽdæ valetudinis ratio, de qua Plutarchus, & Celſus nihil, quod ſciam. A. De ouis comedendis quid loquar? P. Septem, aut nouem peccata committi ſolere aiunt: vt facilius, ac tutius videatur ouem, quam

ouum comedere. Si ita eſt, nunquam ferè, abſque piaculo edentur oua, etiam quãdo per Eccleſiam Romanam edere ea ſine crimine licet. Hoc immenſum quantum eſt admirabile. Vnum affer de tanto numero. A. Putamen oui non cultelli mucrone, ſed vnguibus purgare. Poſtea albumen illud cõcretum non pane, ſed pollice excipere, & in os indere. P. Hoc, vt ego ſentio, præcipuum eſt in ouo comedendo flagitium. A. Idem ego crediderim. Hoc inſuper non mediocri commendatione dignum ſtatuo, adeo magna cum attẽtione in veſcendo verſari, & ſic omnibus neruis, toto pectore, omnique cogitatione in patinam euacuandam incũbere, vt quid alij agant, dicant, non ſentias: nec ſatis ſcias, quid ipſemet agas, niſi quod manifeſtò experiris, tibi ventrem farctiorem, ponderoſioremquè fieri. Et ſi quis te nominatim compellauerit, tùm quaſi è profundiore ſomno excitari videare. P. Tales magis bonarum epularum gurgites, quam bonarum literarum ſtudioſi videntur: meliusquè, ac felicius imitari Gallonium, Apicium, & Philoxenum, quam M. Tullium, aut Virgilium. A. Quem imitantur,

qui

qui circumactis oculis obſeruant, quid alij comedant? qui in alium nimium detentos, & defixos retinent? qui capitibus quoque retortis noſſe volunt, quid in alia menſa geratur? P. Magiſtrum Grobianum. A. Cuiatem opinare hunc hominem fuiſſe? P. Ciuem mundi, vt Socratem. A. Nimium lepidè fabulatus es. Nunc te quædam docebo, quæ ſublatis menſis obſerues. Animaduerte, vt illa æquè mecũ ſcias. P. Auſculto. A. Præſentibus alijs, antequam ſurgas, os vino elue, & in terram exſpue, nihil ob id metuens mali. Dentiſcalpium ori inſertum retine, vt auicula paleam, quando nidum eſt constructura: aut veluti calamum ſtudioſi, ſuper auriculam repone. Si ex aliquo ferculo, aut vini genere magnam gula tua voluptatem percepit, id geſtu, & voce, & inter conuiuandum, & poſt indicabis. Iam ne ſatis factum tibi. P. Propemodum. Si plus diceres, non ideo te vadimonio obſtringerem; ac ſi vel diem totum conſumeres; æqui boni facerem: aurum ſiquidem, & argentum merum eſt, quod aduerſum malè dolatos illos, vereque incultos dicis. A. Alio properare me tempus monet Pompili. P. Nomi te

Digitized by Google

gi te iuuenem induſtrium, & aſſiduis occupationibus diſtrictum.

PROGYMNASMA VII.

A Deo actionum capienda primordia.

Poſthumus, Gemellus.

POſthumus. Diuinare nequeo, cur non modo ſtudia mea, verum etiam quidquid facere occipio, in dies ſingulos parum rectè ſub manus ſuccedat. Adeon' hominem eſſe infauſtum, atque miſerum quenquam, vt ego ſum? G. Mihi è diuerſo, & ſtudia mea, & quidquid auſpicor quotidie ſatis proſperè, & ad volũtatem. Summo illi rerum parenti, ac domino ſit gratia. P. Quo artificio, aut qua demum ratione hanc fœlicitatem conſequeris? G. Nullo artificio: paucis tantum verbis. P. Cantionibus, ſeu carmine magico fortaſſe. G. Quod Diui, Diuæque omnes auertant. Quali tu me ingenio arbitrare? P. Bono. G. Quid factis? P. Bonis. G. Quid religione? P. Optima. G. Quid ergo te iſtæc audio loqui?

loqui? P. Si quid per iocum dixi, nolim te id in ſerium conuertere. G. Primum cauiſſe oportuit ne diceres. Verùm eadem ſi purgas, mihi patienda ſunt. Ignoſco. P. Quibus igitur verbis? validam profectò verborum tuorum vim eſſe oportet, ſi tantùm efficiunt. G. Non remorabor. Memoria tenes nos audiſſe aliquando, antiquos, ſi quid incœptarent præfari ſolitos. Quod bonum, fauſtum, fælix, fortunatumque ſit: quod fæliciter eueniat: quod Dij bene vertant. P. Memor ſum. G. Nonne te mater tua perdocuit, acturum aliquid, animum ad Deum conuertere, eiuſque opem tacitè implorare? P. Nunquam. G. Credo ipſammet non conſueſſe id facere. Mei parentes conſueuerunt, & ita me inſtituerunt, cum ſæpe illud Pauli occinerent, *Omnia quæcunque facitis, ſiue in verbo, ſiue in opere omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite*: Ob hoc itaque res tuæ fœliciter non eunt: opem enim præſidiumquè cœleſte non flagitas. P. Tuam pietatem imitatus in poſterum, haud deſipiam. Quam adhuc malè, tam poſthac bene de me ipſe merebor. Velim tamen

Digitized by Google

ui te iuuenem induſtrium, & aſſiduis occupationibus diſtrictum.

PROGYMNASMA VII.

A Deo actionum capienda primordia.

Poſthumus, Gemellus.

POſthumus. Diuinare nequeo, cur non modo ſtudia mea, verum etiam quidquid facere occipio, in dies ſingulos parum rectè ſub manus ſuccedat. Adeon' hominem eſſe infauſtum, atque miſerum quenquam, vt ego ſum? G. Mihi è diuerſo, & ſtudia mea, & quidquid auſpicor quotidie ſatis proſperè, & ad volũtatem. Summo illi rerum parenti, ac domino ſit gratia. P. Quo artificio, aut qua demum ratione hanc fœlicitatem conſequeris? G. Nullo artificio: paucis tantum verbis. P. Cantionibus, ſeu carmine magico fortaſſe. G. Quod Diui, Diuæque omnes auertant. Quali tu me ingenio arbitrare? P. Bono. G. Quid factis? P. Bonis. G. Quid religione? P. Optima. G. Quid ergo te iſtæc audio

loqui?

loqui? P. Si quid per iocum dixi, nollim te id in ſerium conuertere. G. Primum cauiſſe oportuit ne diceres. Verùm eadem ſi purgas, mihi patienda ſunt. Ignoſco. P. Quibus igitur verbis? validam profectò verborum tuorum vim eſſe oportet, ſi tantum efficiunt. G. Non remorabor. Memoria tenes nos audiſſe aliquando, antiquos, ſi quid incœptarent præfari ſolitos. Quod bonum, fauſtum, fælix, fortunatumque ſit: quod fæliciter eueniat: quod Dij bene vertant. P. Memor ſum. G. Nonne te mater tua perdocuit, acturum aliquid, animum ad Deum conuertere, eiuſque opem tacitè implorare? P. Nunquam. G. Credo ipſammet non conſueſſe id facere. Mei parentes conſueuerunt, & ita me inſtituerunt, cum ſæpe illud Pauli occinerent, *Omnia quæcunque facitis, ſiue in verbo, ſiue in opere omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite*. Ob hoc itaque res tuæ fœliciter non eunt: opem enim præſidiumquè cœleſte non flagitas. P. Tuam pietatem imitatus in poſterum, haud deſipiam. Quam adhuc malè, tam poſthac bene de me ipſe merebor. Velim tamen

pro

pro coniunctione beneuolẽtiæ noſtrę prę-
catiunculam ipſam, qua vteris, ne me ce-
les: hoc precariò abs te peto. G. Illa Eccle-
ſiæ communiſſima, & commodiſſima eſt.

Actiones noſtras, quæſumus, Domine, aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio, & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur. Per Christum Dominum noſtrum. Amen.

P. Hæc valde arridet, hac vtar. G. Bene eueniat. P. Et tibi bene ſit qui me hodie ex ærumna non modica extraxiſti.

PROGYMNASMA VIII.

Malorum Societas.

Mater. Filij.

MAter. Huc adeſte filij, matriquè veſtræ vacuas aures adhibete. Filij. Præſto ſumus, loquere quæ vis. M. Animaduerti ego vos cum pueris œnopolæ, qui ab hinc biennium commigrauit huic viciniæ, verſari crebrius, eorumque familiaritate, & colloquijs impendiò delectari.

Digitized by Google

ctari. Sic habetote, neutiquam placere mihi, vos confictari cum illis ingenijs. F. Neutiquam? quid ita verò, ò Mater? M. Quia liberos meos, iuxta claudos habitare non fero, ne ipſi quoque claudicare diſcant. Nolo, inquam, vos paruorum, maleque educatorum puerorum moribus inficere animos: quia ſalus veſtra mihi, pro eo, ac debet, eſt chariſſima. F. Quantum nos ſcimus, ſunt non mali. M. Sed quantum ego ſcio, ſunt non boni. Velletiſne aſſidui eſſe cum lippis? F. Non. M. Cum balbutientibus? F. Non. M. Cum ſcabioſis? F. Non. M. Cum peſtilentia laborantibus? F. O Chriſte, ne tantum malum. M. Quare nolitis? F. Eadem ad nos corporum vitia, eadem lues, ijdem morbi transfunderentur: ſunt enim contagiones iſtæ, quæ manare ſolent latius. M. Sic prorſus animi labes, morbi, atque peſtes multò etiam facilius ab improbis hominibus in vos deriuabuntur. Si conſuetudinem iunxeritis cum auaris, euadetis tenaces, ac ſordidi: ſi cum iracundis iracundi: ſi cum impudicis libidinoſi, ſi cum temulentis ebrioſi: ſi cum audacibus proterui: ſi cum loquacibus garruli. Eodem modo, ne longum faciam,

ciam, in alijs peruerſitatibus. F. Quales nam ais eſſe pueros, quorũ nobis eſt auerſanda coniunctio? M. Parentibus parum prompte dicto obedientes ſunt. Iurare aſſueuerunt. Ad ſpectacula leuiſſima velocius, quam ad templum currunt. Mendaci loqui ſunt. Obſcœnis fabellis cupidius aures dant. Hiſce artibus ne colite, neue imbuite ingenium. Propter ſodales nequam grauiter multi, & magni magno caſu cecidere. Nec vobis illud in hoc fraudem det, quod pueri ſunt. Quam plurimos ego pueros apud Orcum æterna expendere ſupplicia crediderim, Patris, maiorumquè veſtrorum moribus, quos vobis identidem canto, viuite. Si hæc mea capeſſetis imperia, multa ad vos confluent bona, & Deus benè amabit, ac tuebitur vos, chariſſimi filij. M. Monita tua, mater, ſequemur, donec animam extremam traxerimus. Nec committemus, vt ob errata noſtra tibi aliquando à nobis ægritudo oriatur. M. Quantum me diligitis, immò quantum Deum amatis, tantum iſtuc curatote.

PRO-

PROGYMNASMA IX.

Natura verecundiæ.

Ædeſimus, Miſadoxus.

ÆDeſimus. Ne tibi iſtuc tam nouum, atque inſolitum appareat Miſadoxe, quod aſſerui non eſſe vnam de virtutibus verecundiam. M. Qui tandem non appareat, cum tam multis, & à tam multis doctis, indoctiſque pariter commendetur? Æ. Laudantur, & aliæ res, placentque hominibus communiter, quas ſi continuò virtutes numerare velimus, augendi ſint nobis philoſophorum commentarij, quibus de virtutibus explicatum eſt. Et illorum peculiare munus ducitur, diſputando quærere, ac decernere, quid in virtutibus ſit, qui non ſit. M. Quid ergo tu verecundiam eſſe ſtatuis? Æ. Perturbationem, ſeu affectionem, quandam, ſiue permotionem animi, non firmum, ac ſtabilem habitum. M. Hoc tu rationibus probes neceſſe eſt. Æ. Nihil procliuius. M. Accommodo aures. Æ. Vti metus, qui in aſpe-

aſperis, formiduloſiſque rebus cernitur, ita naſcitur, & exiſtit verecundia, & eſt illius ſpecies quædam. Nam quemadmodum qui mortem inſtantem, aut aliquid magnum, vicinumque malum metuunt, ſolent expalleſcere: ſic qui ob rem aliquam pudendam verecundia, ſeu pudore afficiuntur, erubeſcunt. Ex quo manifeſtum eſt, vtrumque ad corpus quodammodo pertinere: & quomodo metum, ſeu timorem ſic etiam pudorem eſſe motum animi turbidum duntaxat, non autem conſtantem habitum: cuius non ita, velut perturbationum, proprium eſt mutatione corporis indicari. M. Vnum ex altero clareſcit, & res accendunt lumina rebus, vt eſt apud Lucretium. Æ. Quid quod verecundia etiam decet pueros, & in his inuenitur: quibus tamen virtutes verè, ſeu propriè appellatæ haud conueniunt? Nam vt arborem teneram agricola fructiferem vocare non ſolet, priuſquam fructum tulerit: ſpem bonam de ea tantum interea concipit: ſic tu puerum, & adoleſcentem ex verecundia, quæ futuræ virtutis, ac probitatis expectatio, & ſpes eſt, non ex virtute iam adepta bonum appellabis.

labis. M. Verecundari pueros, & eximias congeri laudes in adoleſcentulos verecũdos nemo eſt qui neſciat. Sed quoniam hoc natura potius, quam ratione, iudicioque contingit, à te ſtare faterique cogor, non eſſe in ipſis cum virtute coniunctam, ob inhoneſtum aliquid rubore perfundi: In adultis porro, & ſi id antea conceſſi, nihilominus, ſi paterere, libenter calculum reducerem, ac virtutem eſſe affirmarem. Æ. Appellemus virtutem, dum intelligamus nos in eo vulgi, non philoſophorum, in primiſque Peripateticorum tenere conſuetudinem. M. Hoc mihi ſi permittas, æquiore animo te auſcultabo. Æ. Alioqui verè affectionem omni laude dignam, virtuti affinem eique copulatam, ſemiuirtutẽ, ſeminchoatam virtutem, ex honeſti deſiderio, & infamiæ metu progenitam (quæ quidem virtutis proprietates, & quaſi quędam incitamenta ad eam, & calcaria videntur) nominare poſſis. M. Arripio quod das, arrepturus etiam plura, ſi dederis. Sic enim capior verecundia, ſic recreor, ſic delector, vt ſatis explicare nequeam. Nec mirum, odi enim dedecus mirabiliter. Æ. Mearum partium es. Quin & in hac

perturbatione tria illa videre licet, quæ in germanis virtutibus. M. Quomodo? Æ. Eſt in illis medium, ſeu mediocritas: ſunt extrema duo, quorum vnũ in defectione, alterum in exuperantia conſiſtit, & hæc ſunt vitia. Liberalitas eſt moderata pecuniarum largitio, cui repugnat tenacitas, quæ parũ, aut nihil, & profuſio quæ plus æquo largitur. Similiter verecundia contraria eſt impudentia, qua fit, vt minus quã oportet, aut nihil omninò nos pudeat & quam Græci vocãt δυσωπίαν, immodica ſcilicet, ac vitioſa verecundia, de qua Plutarchi habemus ſyntagma. M. Exſpecto iam definitionem verecundiæ & ſi nõ difficilè ex dictis abs te colligitur. Æ. Eſt moleſtia quædam, & perturbatio animi, orta ex malis, quæ dedecus, & ignominiam inurere videantur: ijsque, aut præſentibus, aut præteritis, aut futuris. M. Quis eam is verbis difiniuit? Æ. Magiſter accuratiſſimus Ariſtot. in ſecundo de arte dicendi. M. Hinc patet ad omnia tempora pertinere verecundiam, quod mihi velim explanes. Æ. Ad præſens quidem vt ſi quis in furto deprehendatur, erubeſcet. Ad præteritum; vt ſi quis cum

animo ſuo recordetur, ſe aliqua impura libidine fuiſſe aliquando contaminatum: aut ſi cuipiam turpe quiddam hoc illoue loco, heri, nudiustertius, ante menſem, & annos perpetratum obijciatur. Ad futurum, vt ſi puella regia homini plebeio ſe audiat vxorem commiſſum iri: quemadmodum Electram Agamenonis Euripides colono locatam eſſe fingit. M. Ad hanc diffinitionem intelligendam amplius nihil requiro.

PROGYMNASMA X.

Laus Verecundiæ.

Ædeſimus. Miſadoxus.

ÆDeſimus. Quanquam vercundia, id quod oſtendimus, non eſt è ſanctiſſimo, ſplendidiſſimoq; virtutum concilio, quibus vnis non ſolùm maximè, ſed etiam maxima laus, & admiratio debetur. eſt tamen luadatione digniſſima. M. Etſi hac de re nihil dubitauerim, ſcrupulum tamen quo moueor mihi eximito. Æ. Quis hic ſcrupulus? M. Ob motus animi,

Digitized by Google

ſeu perturbationes aliquis, nec laude quũquam, nec vituperatione afficiendum putauerit. Atqui verecundia motus eſt ſiue affectus. Æ. Vniuersè, ſeu generatim conſideratæ affectiones nec reprehenſionem habent, nec laudem aliquam. Nihilominus, quædam certo modo ſeſe habentes, & quatenus indicia, atque argumenta, ſeu imagines virtutum, vitiorumque ſunt, vel laudari, vel vituperari conſueuerunt. M. Reſponſum breuiſſimè, & rectiſſimè. Æ. Hæc igitur, cuius ex omnibus animantibus ſolus homo eſt particeps, certiſſima eſt bonæ indolis nuntia. Vnde Cato magis ſibi placere iuuenes aiebat, qui rubeſcerent, quam qui palleſcerent: quod nimirum egregiam indolem rubor arguat, non autem pallor. Et Seneca, recta ingenia, inquit, debilitat verecundia, praua confirmat audacia. Bonæ indolis, inquam, bonæque ſpei nuntia eſt minimè dubia. Nutriendus pudor eſt (apud eundem philoſophum, quem admiratione quadam eius ſapientiæ commotus libenter verborum meorum teſtem adduco, & in eius chartis aurea quædam dicta, vt floriferis in ſaltibus apes libenter depaſcor) qui

quamdiu

quamdiu durauerit in animo, aliquis bonæ ſpei locus erit. Huic conſentaneum eſt illud Plauti noſtri in Bacchidibus. Nam ego illum periiſſe duco, cui quidem perit pudor. M. Teſtatiſſima, & cognitiſſima dicit. Sed te interpellare parcam. Æ. Verecundia in moribus eſt, tanquam gemma rutilans, pudicitiæ comes, naturæ commendatio, famæ cuſtos, virtutis fundamentum, honeſtatis nota, innocentiæ, teſtis, ornamentum vitæ, rerum decentium, honeſtatumquè procreatrix, & alumna, omnis turpitudinis inimica. Huius color eſt pulcherrimus, vt accepimus interrogatam reſpondiſſe filiam Ariſtotelis Pythiadem. Eſt quippe virtutis color, vti cõfirmabat Diogenes, cum verecundo rubore perfuſum adoleſcentem intueretur. Et profectò nihil fieri poteſt pudibũdo adoleſcente amabilius. In quo quidem ætatis gradu, in adoleſcentia inquam, magis ſe prodit hic affectus: propterea quod, & tenera eſt frons iuuenum, pudoris ſedes, & calor aliquanto maior, qui ſeſe cum ſanguine in faciem ſpargit, quoties erubeſcunt. Præterea in corporibus naturaliter venuſtis, ac decoris neſcio quomodo ma-

gis decora, magiſque pulchrè eſt verecundia, & veluti ars probati artificis, in materia cõmodiore, ac meliore perfectius eminet, atque elucet. M. Ciceronem ne omiſeris. Æ. In Partit. extremis. Cuſtos virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemq; maximè conſequens verecundia, inquit. M. Dictum Ciceroniane, hoc eſt, breuiter, eleganter, & grauiter. Æ. De laudibus pudoris ad neceſſitudinẽ rei dictum eſt, opinor, ſatis. M. Non quidẽ mihi. At enim in tuo sũ arbitrio, ſequar quo mecunq; duces.

PROGYMNASMA XI.

Adoleſcentiæ propriam eſſe verecundiam.

IIDEM.

Æ. Deſumus. Magno in errore, plerique verſantur, qui nobis hoc loco eſt coarguendus. Arbitrantur enim cuiuſque ætatis pudorem eſſe. M. Hem, ergo non eſt? putaui id ego quoque vſque ad hoc tempus, nec deſiſtam à ſententia, niſi diſputatio tua penitiſſimè eam ex animo

meo

meo deleuerit. Æ. Deo auſpice delebitur. M. Cuinam ergo ætati minus congruit? Æ. Virili, & ſenectuti. M. Senes igitur poterunt eſſe per te inuerecundi. Æ. Malè ratiocinaris, non hoc dico. M. Quid igitur dicis? quorum eſt? Æ. Adoleſcentum, ſeu iuuenum, ſicut virorum conſtantia, & grauitas. M. Si verbo, & affirmatione ſola hoc probas, ſola negatione id refello. Tu me auctoritate, vti Ciceronem Plato, non franges. Æ. En tibi rationem. In omni re conſenſio omnium gentium lex naturæ putanda eſt. M. Ita quidem M. Tullius, & rectè. Æ. Et hac illa conſenſione, vt ſcis, ad docendam animorum immortalitatem vtitur. Cur nos eodem conſenſu in re minore non vtamur? M. Vtere. Æ. Omnium mentes hæc imbuit opinio, pueros, & adoleſcentes oportere verecundos eſſe. M. Etiam viros oportere, etiam ſenes. Ædeſimus. Aliter eſt. M. Cur aliter? Æ. Cognoſces. Ecquid laudamus adoleſcentes, ſi erubuerint? M. Certè. Teneo quid apud Terentium Menedemus de adoleſcente filio pronunciet. Erubuit, ſaluares eſt. Quibus verbis bonam ſibi de eo

ſpem pollicetur, quia rubore perfuſus ſit. Æ. Numquid etiam laudamus viros, atque ſenes? M. Hoc dicere vix auſim, & me iam citò depulſum eſſe de ſententia pudet. Æ. Pudendum verò, ſi in ea perſiſteres. M. Quare non ijs ſimiliter laudem impertimus? Æ. Quia nihil ab ijs committendum cenſemus, cuius cauſa verecundari debeant. Iam ſi ego quippiam te facientem videam, nec propterea te commendem, argumento erit, id tibi rè vera honorificum non eſſe. Ideo autem non eſſe, quod tuarum partium propriè non ſit. M. Plus deſidero, nondum enim planiſſimè intelligo, qua de cauſa iuuentutis propria ſit, non illa quidem virtus, ſed quaſi virtus, ſeu virtutum propinqua, & ſoror verecundia, & quamobrem ita exiſtimemus. Æ. Quod iuuentus magis perturbationum diuerſarum tempeſtatibus agitatur, ac circumfertur. Cum ætatis freta primitus inſinuantur, vt eſt apud Lucretium. In qua ſumma conſilij leuitas, mira animorum inconſtantia, & affrenatio, ira, ſuperbia, temeritas, libido, luxus vt in verba pauciſſima conferam, ad omnem licentiam, improbitatemque non parua pro-

procliuitas. Accedat orationis meæ teſtis Horatius.

Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto
Gaudet equis, canibuſque, & aprici gramine campi
Cereus in vitiũ flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris,
Sublimis, cupiduſque, & amata relinquere pernix.

Cum itaque certum ſit, cæcis cupiditatibus adoleſcentes tranſuerſos rapi ſolere, à gubernatrice verecundia prohibentur, quo minus eaſdem explcant, & ad virtutis calcem, ſicubi deflexerint, reuocantur. M. Quid autem eſt, quod Plato (quem ego auctorem vehementer ſequor, cum tu in Ariſtotelis verba iuraſſe videare, quem legere non ita curæ mihi eſt) in Protagora ſcriptum reliquit. Iouem dum metueret, humano generi, ne periret, miſiſſe Mercurium, qui pudorem, & iuſtitiam ad homines adduceret, vt nimirum eſſent ciuitatũ ornamenta, ſanctæque inter ciues amicitię conciliatrices, quæ illos arctiſſimo nexu, ac fœdere copularent? Paulò poſt cum in-

terrogaſſet Mercurius, deberetne illas vniuerſim omnibus diſtribuere, an ita, quemadmodum artes eſſent diſtributæ? omnibus, inquit Iupiter, omnes illarum participes ſunto. Legem verò meo nomine perfer, vt qui pudoris, & iuſtitiæ capax minimè eſſe poterit, velut ciuitatis teterrima lues, & peſtis è medio tollatur. Velim refutes hunc doctorē. Tu ais adoleſcentibus tantū conuenire, Plato omnibus. Æ. Primùm, non quidquid apud Platonem dicitur, hoc ex ipſius Platonis, aut Socratis mente dicitur. Diſſerit autem hæc in eo dialogo Protagoras. Deinde aio, conuenire quidem ſingulis, at non omni ætati: & aliquando capi nomen verecundiæ pro quauis mali formidine, vitatione flagitij, & cupiditate honeſti: ſeu, non pro repentina illa commotione, qua quis ſubitò perturbatur, quam etiam à viro probo alienam eſſe vult Ariſtoteles: ſed pro inhærenti quadam in animo affectione, quæ à turpium rerum actione nos deterret, nec aliam turpitudinem, niſi quæ virtuti eſt contraria, reformidat. Poteſt denique ita in omnem ætatem conuenire, quoniam ſunt nonnulli annis ſenes, moribus, & ingenio pueri:

quos

Digitized by Google

quos præ pudore ſibi à ſceleribus temperare, quam illo ſolutos in flagitia ruere melius eſt. M. Tibi quidem perſuaſiſti, Ariſtoteli non eſſe contrarium Platonem: mihi ſanè quidem perſuadere videris voluiſſe. Æ. Integrum tibi eſt ſentire quod lubet: probabilia coniectura ſequor: vltra enim quo progrediamur in doctrina morali, non habemus. M. Pertinax nunquam ero, tibique, ſi quoquomodo probabis mihi ea, quæ dices, non cunctabundus aſſentiar.

PROGYMNASMA XII.

Impudentia.

Aretæus. Ædumenus.

ARetheus. Sicut virtutes morum ſuos, & quidem innumeros laudatores inuenerunt, ita quoque vitia non paucos vituperatores. Ac proinde quantum illorum voces ad amplexandam honeſtatem, cuius parens, & effectrix eſt virtus, tantum iſtorum oratio ad deteſtandam turpitudinem, cuius eſt mater vitioſitas, excitare, & commouere nos debet. Æ. Nec tantillum à

Digitized by Google

tua ſententia meum diſcrepabit vnquam iudicium. Quod autem vitium maximè iubes me execrari,& omni ope fugere. A. Impudentiam, Græcis, ἀναισχυντίαν, Æ. Quibus eam verbis definires? A. Quibus Ariſtoteles. Eſt, inquit, contemptio quædam, & firmitas animi aduerſus ea, mala quæ pudorem incutiunt. Contemptus eſt honoris videlicet, ac famæ, ignominiæq. ac decoris voluntaria, deliberataque patientia. Seu effrenata licentia ad turpitudinem quo, per Deum immortalem, quid omni verborum acrimonia, & contumelia dignius?quid deteſtabilius?quid bonę ſpei ſuperſit in tali homine, qui iam frontem, faciem, os perfricuit; hoc eſt, omnem à ſe verecundiam remouit, longiſſimeq; proiecit: Qui eſt ore ferreo, affrons denique: nã hæc ſingula contra impudentes valere quis neſcit? qui etiam canibus comparantur, quadrupedibus(vt norunt omnes)inuerecundis. Æ. Currentem me, quod aiũt: fuit enim mihi ſemper odio hæc peruerſitas, vt incredibili amori ingenuus pudor. A. Satis odiſſe non potes iſtum inter homines omnium morborum grauiſſimum, vt Euripides, iſtamque ad omnem turpitudinem

tudinem

tudinem ducem maximam, vt Xenophon appellauit. Per quam decorum: vitæque honeſtas, & modus omnis deſpicitur, & ad quælibet vitia (quandoquidem non timentur) via penditur. Æ. Cum cernamus iiſdem nonnunquam ſeſe cupiditatibus, atque delictis deuincere pudoris amantes, quibus inuerecundos, crediderit quiſpiam, nihil inter hoſce homines intereſſe. A. Crediderit, ſed auius à vera longè ratione vagabitur, vt ait Lucretius. Tantum inter vtroſque differt, quantum dici vix poteſt. Æ. Tu hanc differentiam explicato. A. Cum delinquunt, aut deliquerunt pudentes, capiunt animo dolorem, & moleſtia idcirco afficiuntur: at impudentes moleſtiarum ſecuri, lætantur etiam. Et illi facillimè perturbantur, cum obijciuntur non ea ſolùm, quæ verè ſunt turpia, ſed etiam, quæ turpitudinis ſpeciem, ac faciem quandam gerunt (quanquam hoc magis vitioſi, quàm iuſti pudoris eſt indicium) iſti omni metu vacantes, ac liberi, feruntur audacter in facinus. Nam cum ſemel verecundiæ ſepta, fineſque tranſilierint, oportet eos bene, ac nauiter eſſe impudentes. Æ. Probè diſtinxiſti, ita

eſt.

Digitized by Google

eſt. A. Quid ad famam inhoneſtius, amoribus meretricis? tamen impudens alienæ pudicitiæ vitium addere, & alijs quoque facem præferre ad libidinem non verebitur. Quid auaritia ſordidius, & probroſius? tamen impudens abradet pecuniam vndecunque poterit. Quid aſſentatione fœdius? tamen impudens palpo percutere, & adulari potentibus non ceſſabit. Ingluuies, & crapula quantum habent infamiæ? at illa infamia inuerecundum ingenium nihil conturbant. Quam eſt turpis, & plena dedecoris oſtentatio? ille tamen ſe oſtentare, ac palam dilaudare non intermittet. Quidquid animo collibitũ fuerit, ſeu honeſtum, ſeu inhoneſtum ſit, cõſectabit. Et cum camelos glutiat, nunquã profectò culices excolabit. Æ. Quid hoc ſibi ſignificat? A. Cum facta ipſa turpia non reformidet, ſigna, & indicia eorundem multò minus reformidauerit. Si audet ſeſe adulterio polluere, non erubeſcet in verbis impudicis. Æ. Qui hoc negat, idem neget lucere meridie. Atque idem iungat vulpes, & mulgeat hircos.

PRO-

Digitized by Google

PROGYMNASMA XIII.

Virtutis laus.

Thaumaſius, Doxologus.

THaumaſius. Qui ſit, vt cum vel auditione accipimus, vel ipſimet legimus Alexandri Magni, Themiſtoclis Scipionum fortitudinem militarem, Curij, & Fabritij diuitiarũ contemptum. M. Attili Reguli inuictũ animi robur, & de noſtris hominibus Hieronymi in vaſta ſolitudine aſſiduum, periculoſumque cum dæmonibus certamen, Cęciliæ, Catharinæ, Henrici, & Cunegundæ coniugum, atq; Imperatorum caſtitatem, alia demum à Græcis, Romanis, Chriſtianis, alijſq; vbicunque terrarum populis piè, continenter, iuſtè, humaniter, beneficè, fortiter, clementer, temperanter, toleranter, moderatè, ſapienter, pudicè, fideliter geſta, innocenterquè ab aliquo exactam in terris vitam: qui fit, inquam, vt eos homines tantopere diligamus, admiremur, animo ſuſpiciamus, collaudemus, eorũ quę nos ſimiles fieri ardẽter

ter optemus? cum tamen eos aliquando nec viderimus, nec vt videremus, ſperare potuerimus: quippe eorum plerique ante nos mille, aut duobus annorum millibus & nati ſint, & occiderint. D. Hæc vis, & natura virtutis eſt: qua quidem nihil prouocat æquè homines ad ſe diligendum. Diliguntur, vt noſti, pecuniæ: magis tamen diligitur virtus. Honores amãtur: amplius amatur virtus. Amabilis pulchritudo: amabilior virtus. Chari ſunt affines, cognati, parentes; charior virtus: quando nihil ea ditius, nihil honoratius, nihil formoſius, nihil naturæ noſtræ vicinius, atque coniunctius. Dati ſunt nobis paruuli eius igniculi ſtatim, atque homines eſſe cœpimus: ſunt ingenijs noſtris ſemina innata virtutum: ſed plurimi prauis cupidinibus capti, peruerſiſque opinionibus corrupti, & excæcati, celeriter eos reſtringunt, nec ſinunt beatam à diuina ſemente prouenire ſegetem. Meritò itaque nihil etiam eadem dulcius, venerabilius, laudabilius, admirabilius: cui quidquid ſub terra, & ſupra terram eſt gẽmarum, & theſaurorum non poteſt comparari. Quin ſi opes mundi, & bona om-

nia

nia in libræ alteram lancem imponerētur, tamen virtutis laus tantum propenderet, vt terram, & mare deprimeret. T. Perſimile quiddam vel in Tuſculanis, vel in neſcio quoto li. de Finibus legiſſe memini, à Peripatetico philoſopho, aut Stoico dictū. Egregia ſanè laus illius etiam hæc: quod eum homine non interit, immortalis, atque æterna eſt. Improborum autem vitam, mortemque iuxta æſtimamus, quoniam de vtraque ſiletur, ait Criſpus Salluſtius. Viuunt clari viri, claræque mulieres etiam poſtquam diem ſuum extremum viderūt: & viuunt in memoria, atque in animis viuentium, quæ eſt vita ſcilicet mortuorum. Nec vlla ſequens ætas de illorum poteſt laudibus conticeſcere: virtutis quippe lumen, & maieſtatem obſtupeſcunt barbari quoque, & hoſtes in hoſte diligunt. D. Quam multa ſunt laude digna? attamen ſine virtute nihil vſpiam laudabile: quæ per ſeipſa eſt laudabilis, quamque gloria, tanquam vmbra corpus, neceſſariò comitatur. T. Vt mihi ſuaue dat ſolatium illud in quadam Verrinarum M. Tullij? Maior eſt virtutis iucunditas, quam voluptas, quæ percipitur ex libidine,

& cu-

& cupiditate. In crucem cum ſua gula Apicij. Veniat, & nos amplectatur, nobiſcumq; dignetur habitare frugalitas. Diſcedat procul ebrioſitas, in eiuſq; locum ſufficiatur ſobrietas. Cedant ſuperbia modeſtię, auaritia liberalitati, libido caſtimoniæ, ira manſuetudini, atrocitas clementiæ. Nulla, nulla eſt in ſcelere pura, & liquida lætitia: multa potius amarities, perpetui aculei, quibus animi noſtri dies, atque noctes cruentantur, & confodiuntur. Non eſt oblectamentum (aiunt ſacræ literæ) ſuper gaudium cordis. Atqui huius gaudij effectrix eſt, & parens virtus: quæ vt Sol oriens totā cœli amplitudinē radijs ſuis illuminat, ſic ipſa mentem humanā poſtquam eſt ingreſſa, totā reddit lucidiſſimā. D. Ea itē honeſtiſſimarū voluntatū, æquiſſimarum ſententiarum, probatiſſimarum actionum mater eſt, & conciliatrix bonorū omnium. Nam rectè Plautus: omnia affluunt bonaci, quē penes eſt virtus. Hic ſolus dicendus diues, quando nulla inuenitur neq; ſplendidior, neq; auguſtior, neque permanentior, neq; immobilior, neq; amplior, neque vtilior, neq; delectabilior poſſeſſio. Qui eius hæreditatem adierunt, nihil ſibi

de-

deeſſe arbitrantur, nulla re indigent, nihil appetunt, nihil requirunt. Iterum dicam: habet omnia, qui virtutem adeptus eſt. Nec parum diu vixit, qui perfectæ virtutis perfecto functus eſt munere. Qui autem habet vitium, ne ſeipſum quidem habet. Non enim in ſua ipſorum poteſtate verſantur dediti effrænatæ licentiæ, & indomitis cupiditatibus. Et quamvis imperitent alijs, ipſi nihilominus vt mancipia turpiſſimis dominis obſequuntur, ac ſeruiunt. T. Quòd de immobilitate, conſtantiaque virtutis aiſti, id verbis Tullianis ita explicabimus. Nec eripi, nec ſurripi, nec nafragio, nec incendio, nec temporum permutatione amitti, aut permutari poteſt. In ſæua tempeſtate quieta eſt, in tenebris lucet, pulſa loco manet. nulla vi labefactatur, ſplendet per ſe ſemper, nec alienis ſordibus vnquam obſoleſcit. D. Addamus hoc. Non vt ferrum, & marmor, ſic etiam virtus vſu conteritur, & abſumitur. Immò verò quò vtimur ea frequentius, eo creſcit magis, magiſque perficitur. Quid verò nos mare exhaurire contendimus. T. Qui dum? D. Cum nullum poſſit genus orationis reperiri,

periri, quod vnius alicuius virtutis dignitatem conſequatur: quod erit tantum ingenij flumen, quæ tanta dicendi exercitatio, quæ omnium virtutum ſimul decus, & excellentiam, vel adumbret? quamquam igitur multa de virtutis laudibus diximus, nihil tamen illius nobilitate ſatis dignum diximus. T. Haud quidquam ſecus eſt. In hoc apertiſſimè diuina ſe benignitas oſtendit, cum animi noſtri ita componuntur, & conformantur, vt compreſſis perturbationibus, & ſedatis motibus turbidis, vitam tranquilliſſimam, & cęleſtium vitæ ſimilem in terris degamus. Quin eiuſdem beneficio in cœlum recipimur: ſiquidem nihil hominem Deo tam charum efficit vt virtus. Hinc in ſanctis libris toties legimus ipſum ijs, in quibus magna virtus inerat, obtemperaſſe quodammodo, & ad eorum ſeſe arbitrium, voluntatemq; inflexiſſe. D. Deſinamus plura, cogitemuſquè, quamvis eiuſmodi ſit, tamen longam, & arduam ad illam eſſe viã: quæ quidem ſit aſpera primùm, deinde plana, mollis, & iucunda. Cæterùm ne deterreamur, atq; ad ipsã virtutẽ virtute duce, id eſt, cũ labore perſeuerantiaq; tẽdamus.

PRO-

PROGYMNASMA XIV.

Catechiſmus.

Hippolytus. Vitalis.

Hippolitus. Lætus ſum. V. Quamobrem? H. Quia didiſci. V. Quid didicisti? H. Catechiſmum. V. Totúmne, & ad verbum. H. Totum, ad verbũ. V. Quid tam breui ſpatio libellũ paginarum adeo non paucarum? H. Diligentia quid non vincit? eam mihi ſubſidio comparaui. V. Atqui nec ego ſegniter ad hoc ipſum incubui, tamen vix dimidiatum comprehendi: itaque animi valde diſcrutior. H. Fortaſſis memoria non perinde vales. V. Hæc cauſa eſt, vti conijcio. Quando reddemus ex memoria? H. Perendis ante meridiem: ita iuſſit Præceptor nobis renuntiari. V. Interea diſcam plurima. H. Nõ me ſuperabis. V. Quid ita verò? H. Quia poſt finem, quò ego perueni reſtat nihil. V. Intelligiſne totũ? H. Immò etiã V. Reliquũ eſt, ſi & memoria tenes, & probè intelligis, vti ſecundũ eius doctrinã viuas. H. Viuam Deo iuuante.

Digitized by Google

iuuãte. Et tu, quãuis non teneas, nihilominus decem præcepta cuſtodire debes, & alia quæ ibi mandantur, quæ ad duo capita rediguntur: declinare à malo, & facere bonum. V. Scio nobis Catholicis temperandum à vitijs, & criminibus, ſtudendumque virtutibus, & fidem ſine operibus eſſe mortuam. H. Incitauit me quoque permultum, genitor, qui ſi ſcirem perfectè non vile præmium mihi ſe daturum appromiſit. V. Quod? H. Pallium nouum panni optimi. V. Satis honeſtum, magnumque præmium. H. Quid tu exſpectas? V. Præter laudatiunculam à præceptore nihil ſi ſciuero: præter verbera, ſimiliter nihil, ſi ſciuero: præter verbera, ſimiliter nihil, ſi ignorauero. H. Vtraque merces ſua mercede condigna eſt. Sed vis te audiam prius, quàm in gymnaſio recites? V. Admodum. H. Vbi? V. Domi meæ. H. Quo tempore? V. Cras poſt meridiem, cum ſcilicet à ſtudijs eritotium. H. Accedam igitur ad te? V. Accede.

PRO-

Digitized by Google

PROGYMNASMA XV.

Miſſæ ſacrificium, & inſtrumentum ſacrum.

Macarius. Sebaſtianus. Victorinus.

M. C*VM tua peruideas oculis mala lippus inunctis,*
Cur in amicorum vitijs tã cernis acutùm,
Quam aut aquila, aut ſerpẽs Epidaurius?
S. Eho, in me iſtos verſus, de ſatyra (ſi ritè recordor) an in Victorinum? M. In te. S. In me? M. dixi. S. Haud equidem auſpicatò huc me attuli. Quid hic ſibi vult? M. Quid vult? Te admonere, vt antè trabem de oculo tuo, quàm feſtucam de alieno. S. Videlicet hoc inſinuas. Quoniam paullò antè culpas tibi quaſdam exprobauerim: quod ad rem diuinam tardius nonnunquam accederes: quod Sacris aliquando nondum abſolutis furtim te proriperes: quod ſuſſurrationibus vicinos impleres, haud prudenter, nec humaniter me egiſſe, vtpotè qui plura offenderim. M. Bene augurare, & teſtem laudo Victorinum, quàm

tu interea dum ſacra fiunt, egregius ſis, & ſpectatu dignus. V. Teſtimoniũ mihi Macarius denunciat, vt audis: teſtimonium in te dicām. S. Res de compacto geritur, & in caput meum inſidiæ componuntur: in me iſthæc faba cuditur. Hoccine placet? M. Tu vt te inſontẽ, culpaque vacuum haberi poſtules? S. Remotior sũ ab erratis, quam vterque veſtrũ. V. Tun' iſtuc tanta confidẽtia? S. Verũ eſt, veritas liberè proloquenda eſt. V. Cõmemorabimus igitur honoris tui cauſa, quas virtutes tuas, morumq; elegātias tẽpore ſacrorum obſeruauerimus. S. Vos, quod & quātũ libuerit cõmemorate, nihil interdico: ego deinde credam, quæ volvero. M. Centũ teſtibus te coarguam, ſi negaueris. S. Titiuillitiũ, ſcarabæi vmbræ. Me ſolere in templis, aut ſacellis adeſſe ad ſacrificium feſtis diebus certo noui. V. Id non damus vitio, laudi potius. S. Hoc etiā certo, certius eſt, me adeſſe corpore ad omnem modeſtiam, religionemque compoſito, nec, vt vos, circumſpicere. M. Hoc ſecus eſt: habes caput verſatile, & curiosè oculos huc illuc iactas. S. Semel, ſi fortè, in hebdomade. V. Semel? in vna miſſa vicies. S. Prò ſuperi, quid eſt mẽtiri, ſi hoc nõ eſt?

eſt? M. Amabo, num hoc quoq; inficiabere, te incubare ſedilibus, & vnũ duntaxat genu humi figere: quales Iudæi Chriſtum per ludibrium adorantes pinguntur? hoc vtiq; refugeres, ſi tot Angelorum myriadas præſentes aſtare facienti cogitares. S. Si quãdo in durũ, & frigidũ lapidẽ incido, cũ puluillo, & chirothecis, quas ſubijciam more veſtro, caream, tũ cogor mutare genua: præſertim vbi ſacrum eſt longũ. V. Quid longũ? Poſt recitatũ Euangelium procumbitur primũ in genua. S. At manemus nixi genibus, donec ſacerdos ad populum conuerſus, ſublata manu figuram crucis expreſſerit, beneq; precatus eum dimiſerit. M. Eſt unius horę quarta pars totum illud interuallũ. S. Quando cantur muſicè, eſt unius horæ propemodum. M. Cur non pudet? fœminæ hoc factitant. S. Viri tamẽ, quos me imitari honeſtius eſt, hoc non factitant. Fœminarũ mores nihil moror. V. Vt inuitus genibus ille nititur? M. Quæ sũt tuæ preces? S. Roſarium, quas tu nuperrimè, neſcio quo auctore fretus, ſphærulas precatorias appellabas: tũ bellã latinitatẽ ſtupeſcente Nizolio. M. Tu, ſi diſplicet, ne vtare; interim exibe roſariũ. S.

Nolo. V. Nullum habet: quid tu caluum vellis? S. Mecum non tuli, domi reliqui. An ego tanquam monachus de cingulo ſuſpenſum circumferrem? V. Non hoc iubeo: ſed vt alij, in ſacculo ſub tunica geſtares. S. E libello quoque præcationibus operam dare cõceditur, aut meditari quippiam de Paſſione Domini. M. Nunc aliquid dicis, Eia, de Paſſione. Veruntamen inſolenter, ac rarò in manibus tuis libellum animadverto. Virgilium quidem abhinc triduũ verſabas: ac fortaſſis cum poeta Muſam, aut Æolum, cum Iunone orabas. V. Aſpexi cum Æſopi fabellas legeret. S. Hoc demum eſt aſpectu vagari, & foris oculatum, domi cæcum eſſe: ad aliũ cogere medicos, ipsũ ſcatere vlceribus. M. Caſu fit, vt quis interdũ circũſpiciat, aliorumq; ineptias intueantur. S. Num aliud eſt, quo me accuſes? V. Eſt. S. Quid ergo eſt? V. Cum nomen Ieſu, aut Mariæ pronunciatur, non inclinas genu, niſi rariſſimè. M. Hoc verè ruſticanũ, non vrbanum eſt. S. Falſum eſt. V. Non falſum eſt, ſed ruſticanum eſt. S. At ego dico illũ, & te falſũ eloqui. An verò credis nihil notaſſe me, quod tibi iuſtè exprobrẽ? V. Mihin'? S. Ita.

V. Mi-

V. Mihine? S. Tibi ergo. V. Profer ſi audes. S. Per dies proximè elapſos quis Sacerdoti ſacris operāti miniſtrauit? V. Ego. S. Tenes artem? V. Melius quam tu, & Macarius. M. Caueſis, ne ſi malè feras malè meas. V. Quod res eſt, affirmo. Nam tu neſcis nolam, ſeu tintinabulū pulſare, cū hoſtia ſalutaris ſublimè tollitur: & ille cereos non didicit emungere. S. Sed heus, quando tu heſterno die in ſimpulo, ſeu ampulla aquam pro vino porrexiſti, lectâq; epiſtola *Amen* reſpondiſti, quis lapſus fuit? linguę an memoriæ? V. Non recordor huius ſolæciſmi. M. Tācitò oblitus? at illud puto, num effluxit, quod cū ſacroſāctā hoſtiam ſupra verticem attolere ſacerdos pararet, tu facem non accenderis. Aſpergillum præterea, ſeu Inſtricum aſperſorium incommodè præbes, aquiminium, ſeu ſitellam æneam, cum luſtrali aquæ malè ſuſtines. Creabimus te ædituum, ſi vis: magis enim idoneus eſſe nemo poteſt, claret hoc. V. Irritaui crabrones. Quo in ludo eruditi eſtis vos? M. Magiſter nos aptè inſtituendos curauit: quid quęris? V. Si quid pretiū dediſtis, facite vt reſtituatur: ſiquidē imperitè videmini inſtituti. S. Mittam⁹ hāc

litem, & pro ſe quiſque det operam ſacra peragentibus ſcitè, ciuilemque in modum inſeruire: quæque in audienda miſſa obſeruanda ſunt, obſervet in poſterum diligentius. potèsne nobis enumerare, Victorine, quæ ſacerdoti ad liturgiã opus ſunt? V. Faciſlimè. M. Arrigimus aures. V. Vos fortaſsè aliquid à me vultis diſcere. S. Nõ ſed te docere, vbi hæſitaueris: nos quippe iſta pridem ſcimus. V. Vt vt ſit, non me pigebit documentum dare ſedulitatis meæ: tamen ea conditione, vt quæ petiuero, vos etiam reddatis mihi memoriter. M. Habebis id: V. Hoc inſuper oro, vt Ciceronem, Liuium, & alios latinitatis architectos ab iſtis liminibus, tanquam profanis arceatis: hoc eſt, ne me cogatis ex eorum arculis omnia ſumere. Nam vbi res aliqua non fuit, quo pacto eius nomen extare potuit? Similitudo quædam rerum veterum, ac nouarum & in hoc, & in alijs permultis generibus efficit, vt non pauca latinis vocibus afficere poſſimus. S. Quin dic modo. V. Epomidem lineam appello, quod ſuperhumerale vulgus Clericorum. Sequitur alba, & ſubauditur veſtis. Hæc eſt illa linea, & prælõga, ac laciniosã tunica,
nica,

Digitized by Google

nica, manicis laxiſſimis, quam ſacrificaturus induit, illiuſq; veſtis gerit imaginem, qua Chriſtum Herodes contumelioſè, vt fatuum operuit. Cingulum flagella ſignificat. Manipulus, id eſt, faſcia illa in ſiniſtro brachio, funes, quibus ad columnam eſt alligatus. Stola laqueo collo eius iniectos, cum ab vno iudice ad alium raperetur. Caſula, purpuram, quā milites eidē in prætorio circūdederunt: quod veſtimentum cruce à tergo ferè inſignitur. Ea quid moneat, nimis eſt manifeſtum. S. Cogitandum ſubijcit ſanctam illam ligneamque crucem, in qua tribus clauis affixa mundi ſalus pependit. Tu hæc miſteria in commētario aliquo legiſti? V. Et legi, & explicationes iſtas audiui à Magiſtro puerulus, cū rudimenta fidei nobis interpretaretur. Locus, vbi ſe veſtiūt ſacerdotes, & ſacra ſupellex reponitur, à quibuſdā veſtiarium, communiore voce ſacrarium nominatur. Etiam dici poterunt tēpli penetralia, & adyta. Sacriſtiā, qui nominat, nulla neceſſitate loquitur barbarè. M. Procede ad reliqua. V. Opus eſt item calice, opus patena (ſic enim maluerunt, cū tamē ſit patina & rectè, quia ipſa hoſtia ſāctiſſima ci-

bus eſt,& cibus dicitur: *Caro mea verè eſt cibus*. Calici quadratum,ſed duratum, & linteum tegumen imponitur, pallam vocant. Ad eum præterea,& os extergendum adeſt, quaſi ſudariolum, quod purificatorium dicunt. Operitur calix velo ſerico byſſino,aut alioqui non abiecto. Expanditur item ſuper aram corporale linteum filo ſubtiliſſimo: quo admonemur illius mundæ ſindonis quo corpus Domini exanime inuolutum ſcribitur. Id in theca reponitur. Longus ſim nimium, ſi ſingula declarem quid velint. S. Non requirimus. V. Adhuc opus eſt hoſtia,è ſimilagine,ſeu triticea farina: opus eſt aqua, vino, libro miſſarum,cui Miſſale nomen fecerunt. Ille quoque Pōtificalia,& Agendas vocant, Romano vocabulo Rituales libri nominabuntur,vt omnes ſacræ cæremoniæ,ritus. Vaſculum, vnde populo Euchariſtia promitur, cibarium, à genere poculi capaciſſimo, cui ſimile eſt. Id aurea plerumque, ſeu bombycina pallula, ſiue chlamydula contegitur. Quid amplius à me deſideratis? S. Præſtitiſti quod voluimus, & placuiſti. V. Dic tu Sebaſtiane ex pactis, & conuentis de ara, ſeu altari. S. In al-

tari,

tari, cui palla prætenditur, artificio quodam plerumque elaborata, ſunt candelabra ſtannea, lignea, alabaſtrina, ænea, argentea inaurata, quibus inſiguntur cerei flaui, candidi. Item imagines, ſigna, ſtatuæ, icones, ſigillaria, ſimulacra (quamquam hoc verbi, vt ſculptile, ſacræ Scripturæ, & Eccleſiaſtici doctores ad gentium idola ſemper transferunt: vti etiam fanum, & delubrum potius de Ethnicis, quam de Chriſtianis templis vt vſurpentur, mos vetus obtinuit) Eſt autem à ſimulando ductum, quod ſimulet, & imitetur veritatem corporum. M. Quid volunt ſigillaria? S. Imagunculæ, ſtatuæque cubitales, aut palmares ſunt, fuſili opere ex metallo, ſeu tomento, & ſerico compoſitæ. Suppedaneum, quod ſtatuarum pedibus ſubiectum eſt, & baſis ipſa. Tegitur item ara velis tribus. Qui autem pannus lineus in medio, vnius cubiti, & ſemis latus, duorum longus, interdum extenditur, ſubſtratorium à ſubſternendo dicitur. Ad hæc in altaribus Sanctorum oſſa, cineres, quæq; nomine reliquiarum intelliguntur, in thecis, & vaſculis proponi ſolent. Flores etiam in ampullis teſtaceis, cupreis, & ar-

Digitized by Google

& argenteis, adornatum. Nihil me arbitror prætermiſiſſe. M. Quid à me? V. Cætera quæ ad ſacerdotem pertinent. M. Liber ſacerdotis, vnde preces horarias facit, appellatur Breuiarium: ducta voce à iureconſultis, apud quos breuiariæ rationes dicuntur, in breuiarium, hoc eſt, in epitomen, & compendium contractæ: ac proinde breuiarum eſt epitome. Et quid hic aliud eſt, niſi ſacrorum bibliorum quædam epitome? Vtitur hac voce Suetonius in Auguſto, pro ſumario, ſiue compendio. Fecit & breuiarium, inquit, totius imperij, quãtum militum ſub ſignis vbique eſſet, quantũ pecuniæ in ærario & fiſcis, & vectigalium reſiduis. Item Pli. lib. 18. Verũ vt pariter omnis culturæ breuiarium peragatur. Linteus ille amictus, & candidus, ſeu amiculum album rugoſum ſiue ſtratum, ineptè ſuperpelliceum appellatur: nullæ ſunt ibi pelles. Sacerdotes eo indutos, quidam candidatos albatos, & linteatos nuncupauerunt, Deinde ſacerdotes quidam ſunt Curiones (barbaris Curati) ſiue Parochi: templum, & cœtus hominum eorũ auctoritati ſubjectus parochia, ſeu parœcia. Ordines Clericorum, per

quos

Digitized by Google

quos ad Sacerdotiũ aſcẽditur, ſunt Oſtiariorum, Exorciſtarum, Lectorum, Acolythorum, Hypodiaconorũ, Diaconorum. Sacerdotis eſt ſacra facere, thus adolere. Arcula, in qua thura ſeruantur, acerra: vas vnde fit odorata ſuffitio, thuribulum nomen habet. Eſt item officij eius Euchariſtiam diſtribuere, confeſſiones excipere, moribundos ſacro oleo perungere, baptiſmo, ſeu ſacro fonte infantes aſpergere, matrimonio nubentes coniungere. Initiatio, ſeu ſacrorum ordinum collatio, chriſmatis vnctio Epiſcopi, ac Suffraganei eſt, quem initiatorem licebit appelletis: Nihil reſtat. S. Omnes doctè.

PROGYMNASMA XVI.

Veneratio, & laudes Dei matris.

Melchior. Franciſcus. Bartholomaus. Gaſpar.

MELCH. Mariæ Virg. patronæ, ac dominæ noſtræ. imò enimuerò totius humani generis aduocatæ dignitatẽ prædicemus nos, qui in eius tutela ſumus, & So-

& Sodalitati nomen dedimus. F. Num ſanctis Patribus hac in re diſertiores ſumus? quorum pleni ſunt libri Mariæ prædicationibus Et cum multa ſæpe legerim, quæ ad eam commendandam pertinerēt, nunc vnius tantum loci mentionem faciam, qui eſt apud D. Ambr. & hoc modo quaſi meã ſymbolam ad hanc cænam contulero. M. Accipiemus libenter quod dabis. F. *Quid nobilius*, inquit, *Dei matre? quid ſplendidius ea, quam ſplendor elegit? quid caſtius ea, quæ corpus ſine corporis contagione generauit?* B. Quoniam vnica ſentētia, eaq; aliena contentus es, peto abs te Melchior, vt eandem mihi facultatē aliena recitandi cōcedas, quibus ego profectò meliora inuenire nequeo: & exiſtimo Virgini gratū accidere, ſi vel nō noſtris verbis, dictiſque, noſtro tamē ex effectu, & pietate concelebretur. Nam ſic quoque eius filium quotidie laudamus; dum in precibus ſanctorum hominum pſalmos, hymnos, & poſtulata quaſi noſtra ipſorū propria proferimus. M. Affer quæ lubet, & vnde lubet: propte auſcultamus. B. *Quid nos tantilli* (ait Hieron.) *in eius laudibus referamus, cum etiamſi omnium noſtrum membra verterentur in*

lin-

linguas, eã laudare ſufficeret nullus. Altior enim cœlo eſt de qua loqui nitimur: abyſſo profundior, cui laudes dicere conamur. G. Pauca quidem ſed nihil potuit ἐνεργητικώτερον. Etſi verò aliud ſtatuerã, tamẽ ne à veſtigijs horum duorum diſcedã, adducam ego ad eũdem modum, quod apud Chriſoſt. legiſſe me recordor. M. Hoc prius, poſterius quæ ſtatueras dicere, dices omnino: nam te alioqui non dimittemus. G. Atqui à vobis par officium requiram. F. De nobis pone curam, nihil promiſimus; ſi quid dederimus, vltro dederimus. G. Spero nullum veſtrum fore mutũ. Ergo Chryſoſt. verba hæc ſunt. *Magnum reuera miraculum fuit beata ſemper virgo Maria. Quid nam illa maius, aut illuſtriùs vllo vnquam tempore inuentum eſt, ſeu aliquando inueniri poterit? Hæc ſola cælum, & terram amplitudine ſuperauit. Quidnã illa ſanctius? non Prophetæ, nõ Apoſtoli, nõ Martyres, non Patriarchæ, non Angeli, non Throni, non Dominationes, non Seraphin, non Cherubim, non denique aliud quippiã inter creatas res viſibiles, aut inuiſibiles maius, aut excellentius inueniri poteſt.* Et nõnullis interiectis, audite quomodo eam

veneretur, quo modo roget. *Aue igitur mater, cœlum, puella, virgo, thronus. Eccleſiæ noſtræ decus, gloria, & firmamentũ. Aſſidue pro nobis precare Ieſum filiũ tuũ, & Dominum noſtrum vt per te miſericordiam inuenire in die iudicij, & quæ repoſita ſunt ijs, qui diligunt Deum, bona conſequi poſſimus.* M. Os aureum, verba aurea. Quia porrò vobis ita viſum eſt, ordiri colloquium hoc à grauiſſimorũ, ſanctiſſimorumq; Patrum vocibus, patiemini me quoque quamuis huius ſermonis ducem aliquid è Cyrillo Alexandrino Epiſcopo libare. F. Si vel totam homiliã adducas, non graue nobis acciderit auſcultare. M. Non longum faciam, vt Gaſperem audire quam primum poſſim. G. Sic dicam, vt tibi maiores dicendi partes relinquam. B. Quomodocunq. rem partiti fueritis, & ſiue tu Gaſpar, ſiue tu Melchior plura diſſerueris, ego, & Franciſcus hunc totum diem in audiẽdo libenter ponemus. Sed quę eſt illa gnome? M. Die quodam ipſi feſto, cum ad populum concionaretur: *Laus, & gloria ſit tibi Sancta Trinitas, quod omnes nos ad hanc celebritatem conuocaris. Sit etiã tibi Sancta Dei mater laus: tu enim es pretioſa*

ſa

ſu margarita orbis terrarum, tu lucerna inextincti luminis, corona Virginitatis, ſceptrum orthodoxæ fidei, Templum indiſſolubile, continens eum, qui nuſquã contineri poteſt, mater, & virgo. Tu benedicta inter mulieres, eius parens, qui venit in nomine Domini. G. Præclare Cyrillus, & magnificè vt cęteri. M. Dic tu iam Gaſpar, quæ cogitaras. G. Extra dolum; partẽ orationis meæ, quam ad ſtudioſos adoleſcentes dixi de Deipara ab hinc triennium. Volebam ex memoria dicere. Etenim quia nõ longa, necdum oblitus ſum. F. Age. G. Laudabam Annam, & Simeonem, de quibus D. Lucas, eos cum portaretur in templum Ieſus infãtulus, occurriſſe. Quos item credibile, ambos eundem non aſpexiſſe modo, ſed complexos etiam, & oſculatos eſſe. Dehinc addebam hæc. Beatos oculos pronunciare non dubito, qui rem tantam, & omnibus inauditam ſæculis contemplati ſunt. Beatas manus, quæ tractauerunt, beata labia, quæ illam pulcherrimã, ſuauiſſimam, ac cæleſtẽ faciem oſculata ſunt. Beatas aures, quæ poſtmodum loquentem in corpore diuinam ſapientiam audierũt. Hæc cum ita ſint, quanto feliciorẽ, ac bea-

tiorem ipſam Dei noſtri genitricē ſtatue-
mus, quæ non ſemel duntaxat aſpexit hoc
ingens cæli, terræque miraculum, ſed quā
ſæpiſſime; non tātum contrectauit, verum
etiā educauit; nec educauit modò, ſed etiā
de ſuo puriſſimo ſanguine formatum vte-
ro geſtauit, gremio confouit, vlnis circū-
tulit. O rem admiratione omni ſuperio-
rem. Quem cœlorum immenſa capacitas,
terrarum ingens amplitudo, mundus vni-
uerſus non capit, eum puellaris vteri an-
guſtiæ totum cœperunt. B. Diſertus ora-
tor fuiſti quantum apparet. G. Quis poteſt
obſecro eſſe indiſertus cum de hac Virgi-
ne loquendum eſt? cuius puro lacte paſſus
eſt, per quem nec ales eſurit, vt canit Sedu-
lius. Lacta, ò beata puella; lacta eum quem
cum Deo patre cōmunem habes filiū. Nec
totus de illo, nec totus de te eſt: quantus,
quantus tamen eſt, totus Dei eſt, totus tuus
eſt. Tibi ſalutis noſtræ pretiū eſt creditū.
In manibus tuis eſt libertas, vita, ſalus no-
ſtra. In ſinu tuo, inter vbera tua cōmoratur
agnus ſine macula, quē pro nobis immola-
ri oportebit. te velut arborē fertiliſſimā, cū
ſumma animorum iucunditate aſpicimus:
velut irriguum, atq. amænū, & omni florū
diuer-

Digitized by Google

diuerſitate conſitum hortulum intuemur: velut limpidiſſimũ fontem cõtemplamur. Fructum protuliſti, quem qui comederit, non morietur. Sũpſiſti florem, cuius odor venenatas fugat beſtias. Fudiſti aquam, quã qui biberit, nunquam ſitiet. F. Tua facũdia rumpit meum ſilẽtium. In quo ordine collocabimus hãc Dei parentem? cum coniugibus? incorrupta eſt. Cum virginibus? mater eſt. Cum viduis? virum habet. Cum hominibus vniuerſis? nobilior, ſanctior, excellior eſt omnibus. Cum angelis? hos ipſos puritate vincit, dignitate antecellit. B. Nec ego tacebo. Sedet ad dexteram filij mater in cælis, vt Salomonis illa in terris. Hanc ſpirituum beatorum myriades, vt conditoris ſui parentem laudibus eximiè venerantur. Quà porrigũtur ſpatia orbis Chriſtiani, carmina illi perpetuò concinuntur, honoreſque maximi tribuũtur. Et quidem meritò: quando nunquam fuit, nunquam erit, cui ſecundum Deum plus debeamus. Per illam (vt complectar vno verbo) duriſſimæ ſeruitutis iugum à ceruicibus noſtris depulſum, & interclusus in cælum additus nobis eſt apertus. Eua vulnerauit, Maria ſanauit. Illa mortem inuexit, iſta

vitam apportauit. G. Noli a nobis poſtulare plura. Melchior, cùm poſſis vnus diſſerere in noctem ſi velis, de hoc argumento, in quo te ſcimus, & ſæpe verſatum, & verſari quàm cupidiſſimè. M. Si quid præſto, aut præſtaturus ſum, quod Mariæ non diſpliceat, & lectores, atque auditores meos nullo tedio afficiat, & gaudeo mihi, & gratulor illis. Epicurus cum docuiſſet deos, neque benemeritis capi, neque gratia flecti, neque iraſci, neque res mortalium curare, nihil denique, neq. habere ipſos negotij, neque alijs exhibere, propter præſtantem nihilominus eorum, excellentemq. naturam venerandos ab hominibus, & colledos iudicauit: habet enim venerationem iuſtam, quidquid excellit, vt inquit M. Tullius. Quid iam ſecundum Deum inter res omnes ab eo conditas nobilius, quid præſtantius hac virgini animo concipi poteſt? quomodo Sol iſte vniuerſum orbem fulgore ſuo illuſtrat: ſuæque lucis aſpectu mortales mirificè exhilarat; ſic mulier hæc amicta Sole, & veriſſimi Solis mater orbi Chriſtiano diem, ac lucẽ gratiſſimam infert. Atque vt in iſtum, qui ſupra nos voluitur globum, ſine offenſione

Digitized by Google

aciei oculos intendere nequimus: ita neq. in hunc cœleſtem, diuinumq. Solem animi obtutum penitus defigere, ob incredibilem lucis eius, immenſamq. claritatem. Hęc eſt illud lignũ vitæ fructum afferens immortalitatis. Hæc domus, quam ſibi exciſis ſeptem columnis ſapientia ædificauit. Hæc tabernaculum Dei cum hominibus. Hæc ſtella matutina in medio nebulæ refulgēs, lilium in medio ſpinarum, oliua ſpecioſa in campis, cinnamomum, & balſamũ fragrantiſſimum. Illa tanquam vitis fructificauit ſuauitatem odoris, & flores eius fructus honoris, & honeſtatis cuius memoria in generationem ſæculorum. Hæc omnia, & longè plura, quę omittere cogor in pręſentia, nonne perſpicua illius excellentiæ ſunt argumenta? B Sunt verò maximè perſpicua M. Iuſtè igitur illam ſuſpicimus, & cum pietate colimus. Sed ob hoc etiā multò magis, cum tot eius, tanq; magna, & ſingularia in genus humanum extent promerita. Verè illa ciuitas refugij, & clypeus hominũ in ſe ſperantium dicitur. Clamāt vrbes, clamant prouinciæ, clamat omnis ordo, omnis ætas, clamāt omnes pæne anguli orbis terrarum, & Mariæ pietatē, cle-

mentiam, beneficentiã extollunt. Quot miſeri, & incommodam fortuna vſi, per eam ſolatium, quot morbidi ſanitatem, quot periclitantes ſalutem, quot ſceleŗati veniã, quot mortui vitam inuenerunt? Mira huius ſanctiſſimæ parentis in homines benignitas, ineſplicabilis amor. Et quamuis ipſa gaudijs innumeris circumfluat, atque cum filio fæliciſſimè regnet, noſtri tamen, veluti bona mater liberorum, numquam poteſt obliuiſci. Quo enim pacto ceſſet eſſe miſericors, quæ miſericordiam ipſam peperit? aut qui poſſit non amare, quos tantoperè amauit filius, vt eorum liberandorũ cauſa diriſſimis cruciatibus excarnificandum ſeſe, occidendumq. obijcieret? Quoties inter Deum, atq. nos ipſa ſeſe inter poſuit, & irato ſuis præcibus quaſi telum de manibus extorſit? quoties bellũ, incendia, cædes, direptiones, peſtilentias, annonæ difficultates, & ſimilia mala imminentia nobis filium deprecata auuertit? quoties pacem, rerumque omniũ copiã impetrauit? Iure populus Catholicus eam vitam, dulcedinem, & ſpem ſuam ſalutat. Iure ſe ipſi, eiuſq. fidei committit. Iure eius opem, & auxiliũ quibuſcumque preſſus in-

commo-

Digitized by Google

cõmodis implorat, & quantis maximis poteſt honoribus eam proſequitur. Quã nos vti hactenus, pro ſacroſancta cõſuetudine, ac legibus Sodalitatis noſtræ quàm caſtiſſimè, ac præcipuo quodam cultu veneremur: hereticorumq; maledicta, quibus eam lacerant, nec floci faciamus. F. Si in filium tantis debacchantur contumelijs quomodo tandem parcerent matri? Sinamus eos implere numerum perfectæ inſaniæ, vt lactantius de Leucippo venuſtè ſcripſit.

PROGYMNASMA XVII.

Quales in ſermone.

Porphyrius. Agapius.

PORph. Sermonem noſtrum, Agapi, qualem vult eſſe doctor noſter? A. Minimè feſtinum, & præcipitem: vt cum animo voluamus ac reputemus priùs, quã vocem edamus, ne lingua menti præcurrat. Hoc Iſocratis eſt. Bene Diogenes, duas aures, & vnicam linguã homini datam, vt plus audiendum ſibi, quàm loquẽdum ſciret: quod qui in loquendo celeres

Digitized by Google

& expediti ſunt, nequaquã faciunt. P. Mihi quoque, qui meditatò, & conſultò non loquuntur, quaſi abortioni dare operam, ſeu fœtus effundere inchoatos magiſquã perfectos videntur; quibus neceſſitas imponitur ſæpè ſe excuſandi, dicendique: *Ignoſce mihi: erraui in hoc: aliter eſt: immò ita volebam: ſic potius dicendum erat.* & his demum conſentanea. Auguſtus Imperator neque in Senatu, neque apud populũ, neq. apud milites vmquam, niſi meditatus verba feciſſe dicitur: de quo etiam literis proditum eſt, grauiores ſermones cũ ſingulis, atque etiam cum Liuia ſua habendos ſcribere, ac de ſcripto recitare ſolitum, ne plus minuſue loqueretur ex tempore. A. Oportet ad hęc ſermonem diſtinctum, & explanatum eſſe, vitareque (quantum per naturã concedetur) Battariſmum. Humanitate itẽ refertum; qualis non eſt moroſorum, iracundorum, alijs ſtudioſè contradicentiũ, libenter rixantium, omnia maledico dente carpentium. Horum verò oratione nihil poteſt reperiri inhumanius, iniucundius, acerbius. P. Ad hoc ipſum caput pertinere ſentio, emendare vocem raucam, aſperam, & ſtridulam, quoniam vehementer eſt ingrata.

Digitized by Google

grata. Et balbum, aut raucum nolim frequenter loqui. Neque probo quoſdam, qui ita vocem tollunt, vt ſi præcones eſſent, atque edictum promulgarent: & illos contrà ſimiliter parum duco laudabiles, qui eam tantopere ſummittunt, vt audiri ægrè poſſint. A. Si quis primò verba mea non percepetit, ſintque ea mihi iteranda; nonne elatiore vtar voce? P. Res ipſa monet. Cauendum tamen; ne vociferere, vt ſi illa necessaria iteratio ſtomaco tibi eſſe videatur. A. Pro certo nouerim aliquid falſum, &, vt Plautus ait, nuſquam neque pictum, neque fictum, neque ſcriptum, quomodo alium vel citra offenſiunculam, vel citra odium redarguam? P. Perutilem doctrinam hoc loco, à me ex ore doctiſſimi viri hauſtam, tecum communicabo. Aſſueſcendum verbis modeſtis, gratis, & iucundis, in quibus nullus inſit aculeus, nulla inurbanitas nulla bilis, nulla offenſio. A. Difficile hoc quidem factu, ijs potiſſimum, quorũ natura eſt incitatior. P. Difficilia, & laborioſa omnia, quæ cũ honeſtate, & excellentia quadã copulata ſunt: vincit tamẽ ac perrumpit difficultates etiã maximas conſuetudo. Quando igitur au-

Digitized by Google

dimus, quod veremur, ne non ita ſe habeat, dicamus nos dubitare. Fieri nihilominus poſſe, vt aliter ſit. Cogitemus, Petre, diligentiùs, num verum ſit. Non poſſe nos in præſentia omnino credere: libenter aſſenſuros, credituros, cùm rem exploratius cognouerimus. Quin, ſi conſtabit falſum prorſus eſſe quippiam, his ipſis modis adhuc vtemur, & ſimilibus; nō vt agreſtes quidam, impudentes, & imprudentes mentiris: hoc non eſt verum: eſt falſiſſimum. Si hoc verum eſt, dabo tibi caput meum. Talibus dictis tam audacibus, & luculentis aures animoſque vulnerari quis non videt? Si perſona honorata fuerit, illa ipſa ſuperiora cum præfatione veniæ proloquemur. Ignoſce mihi, pace tua, tua bona venia dictum ſit. A. Quid in cauſa eſt, cur iſti ſupra abs te recenſiti modi non offendant? P. Quoniam excuſari quempiam in eo, in quo ipſum fas ſit reprehendere, eſt amabile. A. Vt vitia noſtra occultari, laudes publicari plerique omnes cupimus? P. Si nos quiſpiam in fraudem deduxerit, promiſſa non præſtiterit, dicemus, putare nos, ipſum impeditione curarum non potuiſſe negotij

veri-

veritatem perſpicere : aliquid nec opinatò illi fuiſſe obiectum : aut certe quàm leniſſimè, ac moliſſimè hominem caſtigabimus, vt ille gaudeat obiurgatione potiùs, quam doleat. Errorem item amici communem ſibi facere, ac tum demum admonere, & caſtigare, manſueti animi officium eſt. Fallimur, mi Iacobe, fallimur vehementer. Hem, quinam iſtuc obliti ſumus? O nos incogitantes. Diſcedamus tandem ab iſta pertinacia. Imitemur Xenocratem, & certum tempus diei, vt alijs negotijs, ſic etiam ſilentio demus, ne continenter fabulemur. A. De interpellationibus velim te nonnihil verborum facere. P. Sunt quidam adeò verborum fundendorum cupidi ac ſitientes, vt in medio curſu orationis alios reſiſtere cogant, ipſiſque tanquam bolum è faucibus eripiant. Accipe ſapientiſſimi Plutarchi monitum, libro de Audit. *Adoleſcens dicentem audiens ne perturbet, neq. ad ſingula elatret. Sed etiã ſi oratio non probetur, ſuſtineat tamen, & exſpectet, dum ille finem loquendi faciat.* Efferuntur iracundia, quibus hanc irrogamus iniuriam : quod toties contingit, quoties voluntati ac deſiderio alicuius,

quam-

Digitized by Google

quamuis parua in re, impedimentum, ac remoram inferimus. Ego, exempli cauſa, oſcitare incipio, tu de improuiſo os mihi opptimis: iraſcor tibi. Et tamen leue quiddam, ac penè nihil eſt oſcitatio. Suſtuli dexteram ad iaciendum lapidem, tu repente brachium retines: cumulatur ira cor meum. Quòd ſi vel in ioco atque ludo nemo ſine morſu aliquo doloris impeditur, multo amplius in oratione, præſertim ſeria, curſum ſuum præpediri, atque interrumpi indignabitur. Quocirca commemorante quopiam, aut explicante rem aliquam, parcamus ita erumpere. Iam ſcio, intelligo quorſum tendas, omittis hoc. A. Nihil iſtac animaduerſione tua ſapientius. Vetus eſt: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Hoc ſi alibi vſpiam, hic profectò valet. P. Id magis dices, cum audieris omnia, quæ eodẽ ſpectant. A. Quæ ſunt? obſecro. P. Si quis tardior fuerit in loquendo, non erit anteuertẽdus. Si indiſertior, nõ erunt ei tamquam mendico verba ſuppeditanda: ſequitur enim perturbatio, & alienatio, eorum maximè, qui ſe non in diſertos arbitrantur. A. Vitioſum hoc quidem, & barbarum, vſitatum

vſitatum tamen, vt alia complura, quæ morum grauitati, honeſtatique aduerſantur. P. Vide, ne tu etiam interpelles, idque agas, quod iam dudum mecum reprehendis. A. Tacebo, loquere continuare. P. In progreſſu orationis ſi quis, vt fit, mendaciolum aſperſerit, non hoc illi ſtatim aut verbo, aut geſtu exprobrandum, quaſſando caput, oculos diſtorquendo, ſibilando, & alijs inurbanis rationibus; nec obſtrependo, nec interim noui aliquid monſtrando, præſentiumque attentionem, aliorſum traducendo, perturbandus eſt qui loquitur. Nos item ipſi ad ſermonem alterius attenti ſimus, nec iterum iterumque interrogare neceſſe ſit. Quid dicebas? quomodo? haud ſatis percepi, dicitorum. Indecorum id eſt, & eadem repetere iniucundum. Si omnino res poſtulabit, præfabimur vno verbo, pauciſſimiſque interrogabimus. A. Quæ ad huc in congreſſu vitanda mones? P. Multa. A. Hem multa? P. Audies. A. Acriter tibi animum ad ea intendo. P. In colloquio familiari iusiurandum non eſt interponendum: apud tribunal id fiet rectius, ſi conditio negotij ita ſuaſerit. A. Tu igitur, quantum coniicio,
ade-

adoleſcētes noſtrates nulla interpoſita dubitatione condemnares, qui poſt tertium quartumq. verbum in ore habēt, *Bey Gott: Auff mein Seel: der Teuffel fuer mich hin.* Ital. *Per Dio: Per l'anima mia: il diauolo mi poſſi portar via*, & huius generis alia, quæ ab hominibus leuiſſimis atq. à parentibus parum religioſis diſcuntur. P. Egone? Condemnarem, morem peruerſum vſque ab radicibus euellerem. A. Ad alia procede. P. Cùm alloquimur quempiam, præſertim ſpectatum, nō tam propè conſiſtemus, vt anima ipſum cōtingamus, quamuis illa non fœteat. Sunt quippe, qui halitu alieno afflari nullo modo ſuſtineant. Neq. cubito illius latus fodiendum, qui cum ſermonē conferimus, quod inepti ſolent, cum his verbis: Quid videtur tibi? Intellexiſti? nōne vera dico? quid tu ais? A. O mores planè moroſos. P. Actiones illæ, parteſq. naturales, cùm de ijs loquendum erit (erit autem aliquando, & quidem neceſſario) circuitione quadam, tectiſque verbis ſunt indicandæ. Quid libro de Vniuerſitate per detractionem confecti conſumptique cibi, velit Cicero, ad declarandum Delio natatore haud eſt opus. A. Cur conſiſtis? P. Quoniam

niam ad metam perueni. A. Si velles vltra currere, me ſpectare non pigeret. P. Spectantes numquam vidi ſudare, currentes ſæpè. A. ἀλληγορεῖ μὲν οὖν τοῦτο.

PROGYMNASMA XVIII.

Parſimonia temporis.

Iunior. Senior. Philologi.

IVN. Haud vulgaribus eſt nobilitata præconijs parſimonia, meritoque ac iure exclamauit in Paradoxis M. Tullius: O *Dij immortales, non intelligũt homines, quam magnum vectigal ſit parſimonia*. Nunc mihi ſedit animo, hoc tibi in percunctando ponere, qua demum in re ſumptum paruum atque moderatum ſentias eſſe in primis, vehementerque prædicabilem: ſeu quam parſimoniam ſtatuas vtiliſſimam. S. Si pecuniam fructuoſiſſimum, ac præcipuum quiddam arbitrarer, pecuniarum præparcos ſumptus ore pleno cõmendarem. Quibus cùm vulgus inhiet auidiſſimè, eaſq. faciendi ac redigendi vias omnes nouerit, rectè non aliam parſimo-

niam

niam tanti æſtimat. I. Quid tu auro (quod Dircæus ille cygnus inter diuitias velut in tenebris nocturnis lucidiſſimam flammam coruſcare cecinit) præſtabilius, quid omnino quæſtuoſius eſſe credis? S.

Sæpe ſolent auro multa ſubeſſe mala:

Virtutem quæſtuoſiorem credo: prudenterq; Horatius.

Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.

I. At in virtutem parſimonia non cadit, quandoquidem in eius vſuram non parci ac tenaces, ſed è contrario largi ac liberales eſſe debemus; enitiq., vt ſtudioſis actionibus crebrò multumque ſuſe pendis, in ea vehementer excellamus. Aliud itaque parſimoniæ genus quærendum eſt, quod ſit anteponendum omnibus. S. Crates ille Thebanus dixit, ſe ſi fieri poſſet, altiſſimo vrbis loco conſcenſo proclamaturum Quo tenditis homines, qui rei faciundæ omne impenditis ſtudium, filijs quibus opes veſtras relinquetis, curam perparuam? Sic ego è turri altiſſima libens, coacto in concionem humano genere, ſi id fieri poſſet, proclamarem: Temporis, temporis parſimoniam

am-

ampleƈtimini, & cuſtodite mortales. I.
Qamobrem? S. Quoniam quod Theophra-
ſto in ore sẽper fuit, πολυτελὲς ἀνάλωμα
ὁ χρόνος, *Tẽpus eſt ſumptus quàmuis pre-
cioſus*. Et cum omnia aliena ſint, tempus
tantùm noſtrum eſt. In huius rei vnius fu-
gacis ac lubricæ poſſeſſionem natura nos
miſit, ex qua mox quicumque vult, expel-
litur, inquit ſapientiſſimus Seneca. I. Quid
hic eſt expelli? aut quinam iſti, qui ex hac
poſſeſſione expelli volunt? S. Qui aut iner-
tiſſimo ac deſidioſiſſimo otio, aut nego-
tijs, quæ ab otio nihil differre autumabat
Socrates, vt ludendo aleam, potando, dor-
miendo, intempeſtiuè confabulando, ina-
niſſima ſpectacula obeundo, & ſimilibus,
horas, dies, menſes, annos ſibi effluere,
nullo prorſus emolumento ſuo, patiuntur,
quos quidem haud aliquando ſint recupe-
raturi: cùm interim ab vltima rerum li-
nea, à morte quotidie propiùs abſint.
Quàm ſcitè Virgilius?

Stat ſua cuique dies; breve, & irrepa-
rabile tempus
Omnibus eſt vitæ.

I. Exiſtimat hæc prodigorum natio ſat
temporis ſibi ſupereſſe. S. Atqui Zeno di-

ver-

Digitized by Google

verſum exiſtimabat, cuius memoranda vox eſt: *Mihi magis deeſſe homini, quàm tempus*. Breuitatem vitæ noſtræ, quam degimus in terris, conſiderabat; quam non conſiderat qui tempore ſe abundare putat.

—— Cito pede labitur ætas,
Nec bona tam ſequitur, quam bona prima fuit.

Incertum nimirum ac fragile eſt hoc munus naturæ, vt ſcribit in 7. Plinius, quidquid datur nobis: malignum verò & breue etiam in ijs, quibus largiſſimè contingit, vniuerſum vtique æui tempus intuentibus. Quid quòd æſtimatione nocturnæ quietis, dimidio quiſq; ſpatio vitę ſuæ viuit? pars æqua morti ſimilis exigitur, aut pœnæ, niſi contigit quies. Nec reputantur infantiæ anni, qui ſenſu carent: non ſenectæ, in pœnam viuacis. I. Quoniam ergo eadem optima, eadem breuiſſima res tempus eſt, poſtulas tu nos eam benè ponere; in factis ſcilicet honeſtis atque vtilibus, non in ceſſationibus otioſis, aut alienis ab homine libero functionibus, permitiſque in alia re quauis, in nummis, in veſtibus, in ædificijs, in penu; nõ in hac, profuſos ac luxurioſos eſſe. S. Permitto.

Vis

Vis cauſam accipere? I. Volo. S. Aliæ res, è quibus emolumenta capiuntur, rurſus acquiri poſſunt vbi amiſſæ ſunt: hæc ſola numquam. Tempus ſi ſemel præterierit, non reuertitur, eſt irreuocabile. Et tamen ſine fructu abijſſe ſibi tempus; contritos in negligentia & ſocordia dies, nemo dolet: nemo ob id vllius errati ſeſe inſimulat. Dolet autem, lamentatur, ſeque caſtigandum ſtatuit quilibet, ſi leuidenſam, ſi catellum, ſi obolum, ſi rem denique cuius cauſa ne digitus quidem porrigendus ſit, perdiderit: cum hæc non magno vel labore, vel ſumptu recuperari videamus. Qui verò, ſenectutis macie, atque canitie poſita, florentes ſibi annos reddiderit (quod Medeam Æſoni herbarum ſuarum ſuccis infuſis præſtitiſſe in fabulis eſt) quis vmquam aut fuit, aut futurus eſt? I. Quin parſimonia temporis in omnibus, & in omni vita vtendum ſit, nihil ambigo. Rurſus tamen interrogabo, in quo potiſſimùm? S. In diſciplinarum ſtudijs. I. Quid cauſæ. S. Sapientiæ pelagus immenſum atque infinitum eſt, quod viri ingenio, diligentia, & ſolertia admirabiles, etiam cui ſupra cen-

tesimum

ceſimum annum ætatem produxerunt, permetiri & enavigare nequiverunt; nedum vt illi enavigent, qui ad dimidium huius tam longævæ ſenectutis non ſunt ducturi ſpiritum: præſertim ſi vitæ dimidium languore, & deſidia tranſmittere poſtulaverint. I. Totum tibi aſſentior. Propone mihi exemplum literati alicuius, quem ſcias parcum fuiſſe temporis. S. Proponam tibi Plinium majorem, Polyhiſtorem. I. Illum librorum helluonem, in quo ſcilicet fuit inexhauſta legendi aviditas? S. Illum nempe ipſum. I. Narra, obſecro. S. Amicus quidam cum eo in cœna accubuerat. Is cum lectorem (nam lectione etiam tum paſcere conſueverat animum, vt cibo corpus) quæpiam pronunciata perperam iterare juſſiſſet: *Intellexeraſne?* inquit Plinius: Cùm ille annuiſſet: *Cur igitur revocabas? decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus*. I. O famem audiendi, quam comendi multò acriorem, omninoque βυλιμίαν! O avaritiam tēporis, non parſimoniam. Iſte ſummus vir vel momentum nolebat amittere, & nos hebdomadas non deſiſtimus prodigere: ſtertimus noctes & dies, & nulli ob id

mo-

mœſtitiæ nos tradimus. § Increpuit idem aliquando ſororis ſuæ filium Plinium, quòd ambularet: *Poteras*, inquit, *has horas non perdere*. Sed auctor tibi ſum, vt totam epiſtolam 5. libri 3. perlegas, quæ & quid, quàmque multum librorum ſcripſerit; & quanta in ſtudijs aſſiduitate, & in tempore quāta parſimonia fuerit auunculus ſubtiliter explanat. I. Dum robuſtis mihi viribus adoleſcit ætas, in hoc ſumptu tam precioſo, quàm moderatiſſimè faciendo me exercebo: fugiam otium ſine fruge, & improbas actiones ipſo letho pejus timebo: ad honeſtatem me equis, viriſque ſemper applicabo: ne, vbi tarda ſenectus per corpus ſerpere, & vitæ clauſtra reſoluere jam cœperit, tum mihi occinatur: ſera in fundo parſimonia.

PROGYMNASMA XIX.

Cum tempore congruendum.

Diſcipuli. Magiſter.

DISC. Dimitte nos extra mœnia ire ambulatum, vt te facturum nobis receptiſti.

teſimum annum ætatem produxerunt, per-
metiri & enavigare nequiverunt; nedum
vt illi enavigent, qui ad dimidium huius
tam longævæ ſenectutis non ſunt ducturi
ſpiritum: præſertim ſi vitæ dimidium
languore, & deſidia tranſmittere poſtula-
verint. I. Totum tibi aſſentior. Propone
mihi exemplum literati alicuius, quem
ſcias parcum fuiſſe temporis. S. Proponam
tibi Plinium majorem, Polyhiſtorem. I. Il-
lum librorum helluonem, in quo ſcilicet
fuit inexhauſta legendi aviditas? S. Illum
nempe ipſum. I. Narra, obſecro. S. Ami-
cus quidam cum eo in cœna accubuerat.
Is cum lectorem (nam lectione etiam tum
paſcere conſueverat animum, vt cibo cor-
pus) quæpiam pronunciata perperam ite-
rare juſſiſſet: *Intellexeraſne?* inquit Pli-
nius: Cùm ille annuiſſet: *Cur igitur re-
uocabas? decem amplius verſus hac tua
interpellatione perdidimus*. I. O famem
audiendi, quam comendi multò acriorem,
omninoque *βυλιμίαν*! O avaritiam tẽpo-
ris, non parſimoniam. Iſte ſummus vir
vel momentum nolebat amittere, & nos
hebdomadas non deſiſtimus prodigere:
ſtetimus noctes & dies, & nulli ob id

mœ-

Digitized by Google

mœſtitiæ nos tradimus. § Increpuit idem aliquando ſororis ſuæ filium Plinium, quòd ambularet: *Poteras*, inquit, *has horas non perdere*. Sed auctor tibi ſum, vt totam epiſtolam 5. libri 3. perlegas, quæ & quid, quàmque multum librorum ſcripſerit; & quanta in ſtudijs aſſiduitate, & in tempore quãta parſimonia fuerit avunculus ſubtiliter explanat. I. Dum robuſtis mihi viribus adoleſcit ætas, in hoc ſumptu tam precioſo, quàm moderatiſſimè faciendo me exercebo: fugiam otium ſine fruge, & improbas actiones ipſo letho pejus timebo: ad honeſtatem me equis, viriſque ſemper applicabo: ne, vbi tarda ſenectus per corpus ſerpere, & vitæ clauſtra reſolvere jam cœperit, tum mihi occinatur: ſera in fundo parſimonia.

PROGYMNASMA XIX.

Cum tempore congruendum.

Diſcipuli. Magiſter.

DISC. Dimitte nos extra mœnia ire ambulatum, vt te facturum nobis recepiſti.

piſti M. Non dimitto, quamuis receperim. D. Sudum eſt, & ambulatio ſalutifera corporibus: id quod te plus millies prædicantem audivimus. M. Cœlum feruet, & iam nunc ſudore manatis. Quid exſpectemus, ſi in ardentiſſimo Sole ambuletis? Non eſt hoc ſalubre, non eſt. D. Arboribus ſuccedentes quieſcemus, & frigus opacum captabimus; ſine offenſione valetudinis domum redibimus: nihil nocebit hic æſtus. M. Tum vos Hippocrateam viciſtis ſapientiam, ſi id exploratum habetis; Sed hoc dicite: Num maximo imbri foris per ſpatioſa camporum ambulare optaretis, ſi ſoluta ſit vobis optio? D. Nihil minus. M. Cur? D. Et permoleſtum, & ſanitati inimicum foret. M. Eaſdem ob cauſas hic manetote. Omnia tempus habent. Tempus naſcendi, tempus moriendi: tempus plantandi, tempus euellendi, quod plantatum eſt. Tempus occidendi, tempus ſanandi, & alia eodem loco multa Hebræus ſapiens. Dicamus nos, id quod verum eſt. Tempus ſtudij, tempus ludi. Tempus per virentia prata, ſyluas, hortos deambulandi, tempus omni ſe tenendi. D. At nunc ludendi

dendi tempus venit. M. Ludere non prohibeo. Ludite pro arbitrio: tantùm hæc priùs haurite auribus. Sunt quæ honeſtè, ac laudabiliter fiunt; eadem parùm honeſtè, nullaque cum laude alieno tempore fiunt. Philoſophari ac de ijs, quæ vel ad diſſerendum, vel ad res occultas, & ab ipſa Natura involutas, vel ad vitæ diſciplinam, vel ad religionem denique ſpectant, diſputare in ſymposio non decet. Quamquam perſas de rebus gravibus inter pocula cōſultaſſe legimus. Sed illi ſuū ſibi morem habuerint. Incedat quis penula coopertus cœlo ſereno, vti pluvio irredebitur. Tegat corpus arietinis, aut vulpinis pellibus in æſtate, vt in hyeme: aut veſte linea: ſeu byſſina vtatur menſe Decēbri, ſive Ianuario, vt Iulio, & Auguſto; num ſe decorè gerere exiſtimabitur? D. Stultè potiùs. M. Quamborem? D. Quia tēporis diſcrimina ipſe in nullo ponit diſcrimine. M. Atqui tales inveniuntur homines. In quorum ordinem cooptandi ſunt, qui noctu agunt. quæ interdiu oportet agere. Cùm dormiendum eſſet, ipſi vigilant: cùm vigilandum, ipſi dormiunt. Cùm requieſcendum diebus feſtis, ipſi opus

 faciunt:

quamuis parua in re, impedimentum, ac remoram inferimus. Ego, exempli cauſa, oſcitare incipio, tu de improuiſo os mihi opprimis: iraſcor tibi. Et tamen leue quiddam, ac penè nihil eſt oſcitatio. Suſtuli dexteram ad iaciendum lapidem, tu repente brachium retines: cumulatur ira cor meum. Quòd ſi vel in ioco atque ludo nemo ſine morſu aliquo doloris impeditur, multo amplius in oratione, præſertim ſeria, curſum ſuum præpediri, atque interrumpi indignabitur. Quocirca commemorante quopiam, aut explicante, rem aliquam, parcamus ita erumpere. Iam ſcio, intelligo quorſum tendas, omittis hoc. A. Nihil iſtac animaduerſione tua ſapientius. Verus eſt: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Hoc ſi alibi vſpiam, hic profectò valet. P. Id magis dices, cum audieris omnia, quæ eodẽ ſpectant. A. Quæ ſunt? obſecro. P. Si quis tardior fuerit in loquendo, non erit anteuertẽdus. Si indiſertior, nõ erunt ei tamquam mendico verba ſuppeditanda: ſequitur enim perturbatio, & alienatio, eorum maximè, qui ſe non in diſertos arbitrantur. A. Vitioſum hoc quidem, & barbarum, vſitatum

vſitatum tamen, vt alia complura, quæ morum grauitati, honeſtatique aduerſantur. P. Vide, ne tu etiam interpelles, idque agas, quod iam dudum mecum reprehendis. A. Tacebo, loquere continuare. P. In progreſſu orationis ſi quis, vt fit, mendaciolum aſperſerit, non hoc illi ſtatim aut verbo, aut geſtu exprobrandum, quaſſando caput, oculos diſtorquendo, ſibilando, & alijs inurbanis rationibus; nec obſtrependo, nec interim noui aliquid monſtrando, præſentiumque attentionem, aliorſum traducendo, perturbandus eſt qui loquitur. Nos item ipſi ad ſermonem alterius attenti ſimus, nec iterum iterumque interrogare neceſſe ſit. Quid dicebas? quomodo? haud ſatis percepi, dicitorum. Indecorum id eſt, & eadem repetere iniucundum. Si omnino res poſtulabit, præfabimur vno verbo, pauciſſimiſque interrogabimus. A. Quæ ad huc in congreſſu vitanda mones? P. Multa. A. Hem multa? P. Audies. A. Acriter tibi animum ad ea intendo. P. In colloquio familiari iusiurandum non eſt interponendum: apud tribunal id fiet rectius, ſi conditio negotij ita ſuaſerit. A. Tu igitur, quantum conijcio,

ade-

adoleſcẽtes noſtrates nulla interpoſita dubitatione condemnares, qui poſt tertium quartumq. verbum in ore habẽt, *Bey Gott: Auff mein Seel: der Teuffel fuer mich hin.* Ital. *Per Dio: Per l'anima mia: il diauolo mi poſſi portar via*, & huius generis alia, quæ ab hominibus leuiſſimis atq. à parentibus parum religioſis diſcuntur. P. Egone? Condemnarem, morem peruerſum vſque ab radicibus euellerem. A. Ad alia procede. P. Cùm alloquimur quempiam, præſertim ſpectatum, nõ tam propè conſiſtemus, vt animam ipſum cõtingamus, quamuis illa non fœteat. Sunt quippe, qui halitu alieno afflari nullo modo ſuſtineant. Neq. cubito illius latus fodiendum, qui cùm ſermonẽ conferimus, quod inepti ſolent, cum his verbis: Quid videtur tibi? Intellexiſti? nõne vera dico? quid tu ais? A. O mores planè moros. P. Actiones illæ, parteſq. naturales, cùm de ijs loquendum erit (erit autem aliquando, & quidem neceſſario) circuitione quadam, tectiſque verbis ſunt indicandæ. Quid libro de Vniuerſitate per detractionem confecti conſumptique cibi, velit Cicero, ad declarandum Delio natatore haud eſt opus. A. Cur conſiſtis? P. Quoniam

niam ad metam perueni. A. Si velles vltra currere, me ſpectare non pigeret. P. Spectantes numquam vidi ſudare, currentes ſæpè. A. ἀλληγορούμενόν τοῦτο.

PROGYMNASMA XVIII.

Parſimonia temporis.

Iunior. Senior. Philologi.

IVN. Haud vulgaribus eſt nobilitata præconijs parſimonia, meritoque ac iure exclamauit in Paradoxis M. Tullius: *O Dij immortales, non intelligũt homines, quam magnum vectigal ſit parſimonia.* Nunc mihi ſedit animo, hoc tibi in percunctando ponere, qua demum in re ſumptum paruum atque moderatum ſentias eſſe in primis, vehementerque prædicabilem: ſeu quam parſimoniam ſtatuas vtiliſſimam. S. Si pecuniam fructuoſiſſimum, ac præcipuum quiddam arbitrarer, pecuniarum præparcos ſumptus ore pleno cõmendarem. Quibus cùm vulgus inhiet auidiſſimè, eaſq. faciendi ac redigendi vias omnes nouerit, rectè non aliam parſimo-

niam

niam tanti æſtimat. I. Quid tu auro (quod Dircæus ille cygnus inter diuitias velut in tenebris nocturnis lucidiſſimam flammam coruſcare cecinit) præſtabilius, quid omnino quæſtuoſius eſſe credis? S.

Sæpe ſolent auro multa ſubeſſe mala.

Virtutem quæſtuoſiorem credo: prudenterq; Horatius.

Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.

I. At in virtutem parſimonia non cadit, quandoquidem in eius vſuram non parci ac tenaces, ſed è contrario largi ac liberales eſſe debemus; enitiq., vt ſtudioſis actionibus crebrò multumque ſuſcipiendis, in ea vehementer excellamus. Aliud itaque parſimoniæ genus quærendum eſt, quod ſit anteponendum omnibus. S. Crates ille Thebanus dixit, ſe ſi fieri poſſet, altiſſimo vrbis loco conſcenſo proclamaturum Quò tenditis homines, qui rei faciundæ omne impenditis ſtudium, filijs quibus opes veſtras relinquetis, curam perparuam? Sic ego è turri altiſſima libens, coacto in concionem humano genere, ſi id fieri poſſet, proclamarem: Temporis, temporis parſimoniam

am-

ampleƈtimini, & cuſtodite mortales. I. Qamobrem? S. Quoniam quod Theophraſto in ore ſẽper fuit, πολυτελὲς ἀνάλωμα ὁ χρόνος, *Tẽpus eſt ſumptus quãuis precioſus*. Et cum omnia aliena ſint, tempus tantũm noſtrum eſt. In huius rei vnius fugacis ac lubricæ poſſeſſionem natura nos miſit, ex qua mox quicunque vult, expellitur, inquit ſapientiſſimus Seneca. I. Quid hic eſt expelli? aut quinam iſti, qui ex hac poſſeſſione expelli volunt? S. Qui aut inertiſſimo ac deſidioſiſſimo otio, aut negotijs, quæ ab otio nihil differre autumabat Socrates, vt ludendo aleam, potando, dormiendo, intempeſtiuè confabulando, inaniſſima ſpectacula obeundo, & ſimilibus, horas, dies, menſes, annos ſibi effluere, nullo prorſus emolumento ſuo, patiuntur, quos quidem haud aliquando ſint recuperaturi: cùm interim ab vltima rerum linea, à morte quotidie propiùs abſint. Quàm ſcitè Virgilius?

Stat ſua cuique dies; breve, & irreparabile tempus
Omnibus eſt vita.

I. Exiſtimat hæc prodigorum natio ſat temporis ſibi ſupereſſe. S. Atqui Zeno di-

ver-

Digitized by Google

verſum exiſtimabat, cuius memoranda vox eſt: *Mihi magis deeſſe homini, quàm tempus.* Breuitatem vitæ noſtræ, quam degimus in terris, conſiderabat; quam non conſiderat qui tempore ſe abundare putat.

——— *Cito pede labitur ætas,*
Nec bona tam ſequitur, quam bona prima fuit.

Incertum nimirum ac fragile eſt hoc munus naturæ, vt ſcribit in 7. Plinius, quidquid datur nobis: malignum verò & breue etiam in ijs, quibus largiſſimè contingit, vniuerſum vtique æui tempus intuentibus. Quid quòd æſtimatione nocturnæ quietis, dimidio quiſq; ſpatio vitę ſuæ viuit? pars æqua morti ſimilis exigitur, aut pœnæ, niſi contigit quies. Nec reputantur infantiæ anni, qui ſenſu carent: non ſenectæ, in pœnam viuacis. I. Quoniam ergo eadem optima, eadem breuiſſima res tempus eſt, poſtulas tu nos eam benè ponere; in factis ſcilicet honeſtis atque vtilibus, non in ceſſationibus otioſis, aut alienis ab homine libero functionibus, permitiſque in alia re quauis, in nummis, in veſtibus, in ædificijs, in penu; nõ in hac, profuſos ac luxurioſos eſſe. S. Permitto.

Vis

Vìs cauſam accipere? I. Volo. S. Aliæ res, è quibus emolumenta capiuntur, rurſus acquiri poſſunt vbi amiſſæ ſunt: hæc ſola numquam. Tempus ſi ſemel præterierit, non reuertitur, eſt irreuocabile. Et tamen ſine fructu abijſſe ſibi tempus; contritos in negligentia & ſocordia dies, nemo dolet: nemo ob id vllius errati ſeſe inſimulat. Dolet autem, lamentatur, ſeque caſtigandum ſtatuit quilibet, ſi leuidenſam, ſi catellum, ſi obolum, ſi rem denique cuius cauſa ne digitus quidem porrigendus ſit, perdiderit: cum hæc non magno vel labore, vel ſumptu recuperari videamus, Qui verò, ſenectutis macie, atque canitie poſita, florentes ſibi annos reddiderit (quod Medeam Æſoni herbarum ſuarum ſuccis infuſis præſtitiſſe in fabulis eſt) quis vmquam aut fuit, aut futurus eſt? I. Quin parſimonia temporis in omnibus, & in omni vita vtendum ſit, nihil ambigo. Rurſus tamen interrogabo, in quo potiſſimùm? S. In diſciplinarum ſtudijs. I. Quid cauſæ. S. Sapientiæ pelagus immenſum atque infinitum eſt, quod viri ingenio, diligentia, & ſolertia admirabiles, etiam cui ſupra cen-

teſimum annum ætatem produxerunt, permetiri & enavigare nequiverunt; nedum vt illi enavigent, qui ad dimidium huius tam longævæ ſenectutis non ſunt ducturi ſpiritum: præſertim ſi vitæ dimidium languore, & deſidia tranſmittere poſtulaverint. I. Totum tibi aſſentior. Propone mihi exemplum literati alicuius, quem ſcias parcum fuiſſe temporis. S. Proponam tibi Plinium majorem, Polyhiſtorem. I. Illum librorum helluonem, in quo ſcilicet fuit inexhauſta legendi aviditas? S. Illum nempe ipſum. I. Narra, obſecro. S. Amicus quidam cum eo in cœna accubuerat. Is cum lectorem (nam lectione etiam tum paſcere conſueverat animum, vt cibo corpus) quæpiam pronunciata perperam iterare juſſiſſet: *Intellexeraſne?* inquit Plinius: Cùm ille annuiſſet: *Cur igitur renocabas? decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus*. I. O famem audiendi, quam comendi multò acriorem, omninoque βυλιμίαν! O avaritiam tẽporis, non parſimoniam. Iſte ſummus vir vel momentum nolebat amittere, & nos hebdomadas non deſiſtimus prodigere: ſtetimus noctes & dies, & nulli ob id

mæ-

mœſtitiæ nos tradimus. S Increpuit idem aliquando ſororis ſuæ filium Plinium, quòd ambularet: *Poteras*, inquit, *has horas non perdere*. Sed auctor tibi ſum, vt totam epiſtolam 5. libri 3. perlegas, quæ & quid, quàmque multum librorum ſcripſerit; & quanta in ſtudijs aſſiduitate, & in tempore quãta parſimonia fuerit avunculus ſubtiliter explanat. I. Dum robuſtis mihi viribus adoleſcit ætas, in hoc ſumptu tam precioſo, quàm moderatiſſimè faciendo me exercebo: fugiam otium ſine fruge, & improbas actiones ipſo letho pejus timebo: ad honeſtatem me equis, viriſque ſemper applicabo: ne, vbi tarda ſenectus per corpus ſerpere, & vitæ clauſtra reſolvere jam cœperit, tum mihi occinatur: ſera in fundo parſimonia.

PROGYMNASMA XIX.

Cum tempore congruendum.

Diſcipuli. Magiſter.

DISC. Dimitte nos extra mœnia ire ambulatum, vt te facturum nobis receꝑiſti.

Digitized by Google

dendi tempus venit. M. Ludere non prohibeo. Ludite pro arbitrio: tantùm hæc priùs haurite auribus. Sunt quæ honeſtè, ac laudabiliter fiunt; eadem parùm honeſtè, nullaque cum laude alieno tempore fiunt. Philoſophari ac de ijs, quæ vel ad diſſerendum, vel ad res occultas, & ab ipſa Natura involutas, vel ad vitæ diſciplinam, vel ad religionem denique ſpectant, diſputare in ſympoſio non decet. Quamquam perſas de rebus gravibus inter pocula cõſultaſſe legimus. Sed illi ſuũ ſibi morem habuerint. Incedat quis penula coopertus cœlo ſereno, vti pluvio incedebitur. Tegat corpus arietinis, aut vulpinis pellibus in æſtate, vt in hyeme: aut veſte linea: ſeu byſſina vtatur menſe Decẽbri, ſive Ianuario, vt Iulio, & Auguſto; num ſe decorè gerere exiſtimabitur? D. Stultè potiùs. M. Quamborem? D. Quia tẽporis diſcrimina ipſe in nullo ponit diſcrimine. M. Atqui tales inveniuntur homines. In quorum ordinem cooptandi ſunt, qui noctu agunt. quæ interdiu oportet agere. Cùm dormiendum eſſet, ipſi vigilant: cùm vigilandum, ipſi dormiunt. Cùm requieſcendum diebus feſtis, ipſi opus

faciunt : cùm opus faciendum diebus non feſtis ipſi quieſcunt, & in cauponulis latitantes perpotant vſque ad veſperam. Hi & in Deum videntur, & in Naturam contumelioſi. Sunt, item qui prandent & cœnant quando voluntas fert, nulla hora præfinita. Hi Medicorum leges deſpicationi habent, ſeſeque detrimentis non leuibus augent. D. Tamen Diogenes interrogatus; Qua hora prandendum foret? reſpondit: *Diues prandeat quando vult, pauper quando poteſt*. M. Hoc de paupere valeat, cui nempe victus in diem quæritur: de divite philoſophicè dictum accipiatur, non medicè. Relinquatur eadem libertas manduconibus, in quos illud iactatur Prouerbium: *Venter ſolarium*. At enim ne diutiùs ad ludum feſtinantes detineam, vos in actionibus atque conſuetudinibus veſtris ſemper nitemini, vt cum tempore conſentiatis. D. Nitemur, ita, nitemur.

PRO-

PROGYMNASMA XX.

Temperantia in victu.

Magiſter. Sidonius. Ammianus. Diſcipuli.

MAgiſter. Quò tanto altius in memoria veſtrum omnium inſideant, quæ de adhibenda cibi, potiùſque moderatione diſerui, ſurgite Sidoni, & Ammiane, atque in medium prodeuntes, ea per quæſtiones, & reſponſiones iterare; Sidonius interroget, Ammianus reſpondet. Si memoria alterum defecerit, ego ſubueniam. S. Quamobrem edere, ac bibere, cum modo debemus, & ad menſam venire animo quieto, vt deſideria naturæ ſatiemus? A. Quia vt Cicero ſcriptum reliquit, nimio cibo ac potione diſtenti, mente vti rectè non poſſumus. Et bene Horatius Sat. 2. lib. 2.

——— *Corpus onuſtum*
Heſternis vitijs, animum quoque prægrauat vna:
Atq; affligit humo diuinæ particulam auræ.

Digitized by Google

Bœotios quoque idcircò tàm bardos, ac ſtupidos exſtitiſſe creditum eſt, quoniam ſe vino & dapibus nimiùm complerent. Hinc Platoni Italicæ, & Syracuſanæ menſæ in Sicilia probatæ non ſunt. Poſſumus, & teſtem moderati victus laudare Dei filium, qui iuſſit, vt caueremus, ne corda noſtra grauarentur crapula & ebrietate. S. Sunt ne coniuncta hæc duo, edacitas & ſtoliditas? A. Ferè: nam vt ſapientes plerumque videmus minimi cibi, minimique potus; ſic contrà fatuos plurimi. Nec eſt, vt mirandum ſit, eos beſtiarum (quas Natura ad paſtum abiecit) morem ſequi, quibus cum beſtijs tanta eſt ſimilitudo. S. Quid Aegyptiorũ Sacerdotes, rerum cauſas, & ſydera accuratius contemplaturi? A. Sæpius toto biduo, ac triduo nihil guſtabant. S. Lacedæmonis pueris quid fiebat? A Decimo quoque die Ephoris ſe ſiſtere cogebantur. Hi, quem molliorem, pinguioremque cernebant, cum plagis onerabant. Quin etiam apud ipſos ciues dedecori magno erat, obeſum habere corpus. S. Quæ fuit Diui Auguſtini ſententia? A. Sobrietatem ingenuarum artium procreatricem & magiſtram, ebrie-

ebrietatem ingeniorum peſtem eſſe. S. Hucuſque quid ingenio, ac literis offi-ceret intemperantia: nunc quid valetudini incommodet, expone. A. Nimium quantum incommodat: non enim reficiuntur vires, ſed deprimuntur. Diogenes aiebat earum domorum, in quibus eſt alimentorum copia, multos eſſe mures, ac feles. Similiter corpora, quæ multo cibo paſcerentur, etiam multos aſciſcere morbos. Quorum maximè inſignia exempla in hoc vitio ventris & gutturis allata ſunt? A. Duorum Imperatorum. Vitellij, & Maximini. S. Qualis prior? A. Cum voluptati huic edendi, & bibendi maiorem diei noctiſque partem tribueret, vt epulis nouis locum faceret, vomitu onus reijciebat. S. Qualis poſterior? A. Quadraginta libras carnis vno die abſumebat, vini amphoram exhauriebat, adeò vbertim ſudante corpote, vt in calicem ſudor colligeretur. Et mandatum eſt literis, vno die collectum ſudorem tres ſextarios impleuiſſe. M. O flagitioſam hominum fœditatem? S. Quorum contra laudata eſt temperantia? A. Cyri maioris. S. Quid is? A. Cùm ex eo ho-

O 3 ſpes

Digitized by Google

ſpes quæreret, quid ad conuiuium parati iuberet: panem, inquit, ſolùm: ſpero enim me apud flumen cœnaturum. M. Admoneor ſimilis ſententiæ Diogenis. Eos irridebat: qui cùm ſitirent, fontes præterirent, & quærerent, vnde Chium, aut Leſbium vinum emerent: inſipientiores beſtijs, quæ numquam fontem fluentùmque prætereant, quin bibant, ſi ſitiant: neque ſi eſuriant, ab herba & gramine obuio ſe abſtineant. Pergite. S. Cuius inſuper? A. Socratis. Cùm vocaſſet ad cœnam diuites, & Xantippen puderet modici apparatus: Bono inquit eſto animo. Nam ſi quidem modeſti erunt frugique, menſam haudquaquam aſpernabuntur: ſin autem intemperantes, nulla nobis de hiſce cura fuerit. S. Ecquid tertium ſuppeditat? A. etiam. S. Cuius illud? Alexandri Magni. Huic cũ Regina Curiæ cibus, & bellaria curioſiſſimo artificio apparata ſubinde oſtentationis cauſá mitteret: Meliores ſibi eſſe dixit cocos, nocturnum iter, quo prandium; & parcitatem prandij, quo cœnam ſibi ſuauem redderet. M. Pars eſt intemperantiæ, res ad epulandum exquiſitas appetere. Socrates quidem hanc voluptatem nul-

lo

Digitized by Google

ſo loco numerabat, cuius eſt: cibi condimentum eſſe famem; potionis ſitim. S. In alteram partem qui peccant? A. Qui inedia immoderata & actiones mentis impediunt & corporis bonam habitudinē planè corrumpunt. M. Huiuſmodi hæc ſæcula paucos proferunt, plena nimirum comedonibus, & combibonibus. Benè, & ordinatè alter veſtrum quæſiuit, bene alter reſpondit: vtrique ſuum erit præmium.

PROGYMNASMA XXI.

Otium.

Aratus. Nepotianus.

AR. Quid agit Nepotianus? N. Otium. A. Mallem te nihil agere quàm otioſum eſſe: id enim aliquantò remotius eſt à malo. N. Dulce eſt otio frui. A. Dulcenè etiam animo & corpore vitari? N. Quid hic narrat? A. Veritatem ſcilicet. N. Iucundum eſt vacare laboribus. A. Quin tu ergo illis vacas, & hac iucunditate perflueris? Cur iſta deſidia tua ſpem ad ſumma perueniendi deſeris? N. Carere laboribus

bus iucundum eſſe dicò, ne quid ambiguitatis in verbo relinquatur. A. An, tibi iucundum eſſe poteſt, hebetari intelligentiam? imminui & carpi memoriam mentem tuam ſicut ferrum, quod non exercecetur, occupari ſitu & rubigine? languere & marceſcere, ac diſſolui membra omnia? & quodammodò putreſcere, & fœtere vt aquas, quæ numquam mouentur? N. Tale nihil ſentio. A. Niſi ad frugem applicas animum, niſi abs te ſemoues otium, & hæc incommoda ſenſurus, & alia prætereà incommodiora. Tuæ cogitationes non erunt niſi de ſomno, de ventre, & ijs, quæ ſub ventre ſunt. In morbos, & in flagitia delaberis: In deſiderijs enim eſt omnis otioſus: non bonis vtique ſed improbis deſiderijs; & multa mala docuit otioſitas: Nec non verè, & acutè Ennius:

Otio qui neſcit uti, plus negotij habet,
Quam cùm eſt negotium in negotio.
Nam cui quod agat inſtitutum, nullo
negotio.
Id agit, ſtudet ibi, mentem atque animum delectat ſuum,
Otioſo animus neſcit quid velit.

Ad

Digitized by Google

Ad hæc eris omnium hominum, naturarumque diſſimilis. N. Meliora Chriſte. Quid ita tandem? A. Naturæ omnes agunt aliquid. N. Quomodo? A. Cæli rapida conuerſione circum terram aſſiduò voluuntur, nec ad punctum temporis conſiſtunt. N. Certè. A. Elementa ſeſe viciſſim agitant, & ad corpora efficienda congregantur; ac ne ſint ſterilia, pariunt, terra, fruges, acqua piſces, aer, niues, grandines, imbres. N. Res mira. A. Pecudes aut attondent gramina, aut pellentes ruminant herbas. Volucres per æthereos campos diuagantur, cantuque genus humanum demulcent. Piſces patrijs in vndis luſitant, ſurſum ac deorſum, hùc illùc natant. Vermiculi reptant: formicæ & apiculæ operibus ſuis diſtinentur. N. Quid deinde? A. Deinde Nolo te quidquam interloqui. N. Tacebo, vt ſtatua. A. Hominum alij imperant, alij imperata exequuntur. Tu, & tui ſimiles tantùm numerus eritis, & fruges conſumere nati. Proiſus, inquam, fruges conſumere nati. Nam ut Menander ait: *Homo otioſus, quam febricitans, longè infelicior: bis enim tantùm comedit inutiliter.*

Quid

Quid nunc?quid eſt? quin reſpondes, quid factutus ſis? N. Ego aggrediar ad laborem, quando videbitur. Tu mihi fac deſinas exhibere negotium, iſtiſque dictis phaleratis ſuperſedeas. A. O telluris inutile pondus. Si equi & boues loquerentur, te vita indignum clamitarent, quoniam viuere tibi eſt edere, & bibere. Nec dorſo tuo, vt aſini; nec carnibus tuis, vt bouis; nec lacte tuo, vt vaccæ; nec caſeis tuis, vt capræ; nec pelle tua, vt vulpis; nec lana tua vt ouis; nec vigilantia tua, vt canis; nec fœcunditate tua, vt ſcrophæ; nec pullis tuis, vt gallinæ; nec Plumis, vt anſeris: nec cantibus tuis, vt merulæ; nec pennis tuis, vt phaſiani vti poſſumus.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

2a

Digitized by Google

Digitized by Google